

Josep Murlà i Giralt

La Vall de Bianya

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

33 MONOGRAFIES LOCALS

LA VALL DE BIANYA

Josep Murlà i Giralt

60 QUADERNS DE LA REVISTA DE GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 60

Sèrie: Monografies (Núm. 33)

Primera edició en català: octubre 1995

Tiratge: 1.100 exemplars

Edició:

Diputació de Girona/Caixa de Girona

Director de la Col·lecció:

Joan Domènech

Consell assessor:

Gabriel Alcalde, Narcís Jordi Aragó, Joan Badia,
Lluís Bayona, Martí Cama, Narcís Castells,
Ramon Ceide, Josep Clara, Josep M. Corretger,
Marta Franch, Víctor Gay,
Gaspar Jou, Jordi Mascarella,
M. Aurora Martín, Enric Mirambell, Joan Miró,
Joan Nogué, Narcís Puigdevall, August Rafanell,
Josep M. Rus, Erundí Sanz, Carles Sapena,
Montserrat Vayreda, Josep Vicens, Mariàngela Vilallonga,
Carme Vinyoles.

Maquetació:

Pep Caballé

Redacció i administració:

Pujada de Sant Martí, 5. Telèfon (972) 20 57 00

Apartat de Correus 11, 17080 Girona

Secretaria i distribució: Fina Poch

Fotocomposició i impressió: Alzamora Packaging, S.A.

ISBN: 84-8067-054-1

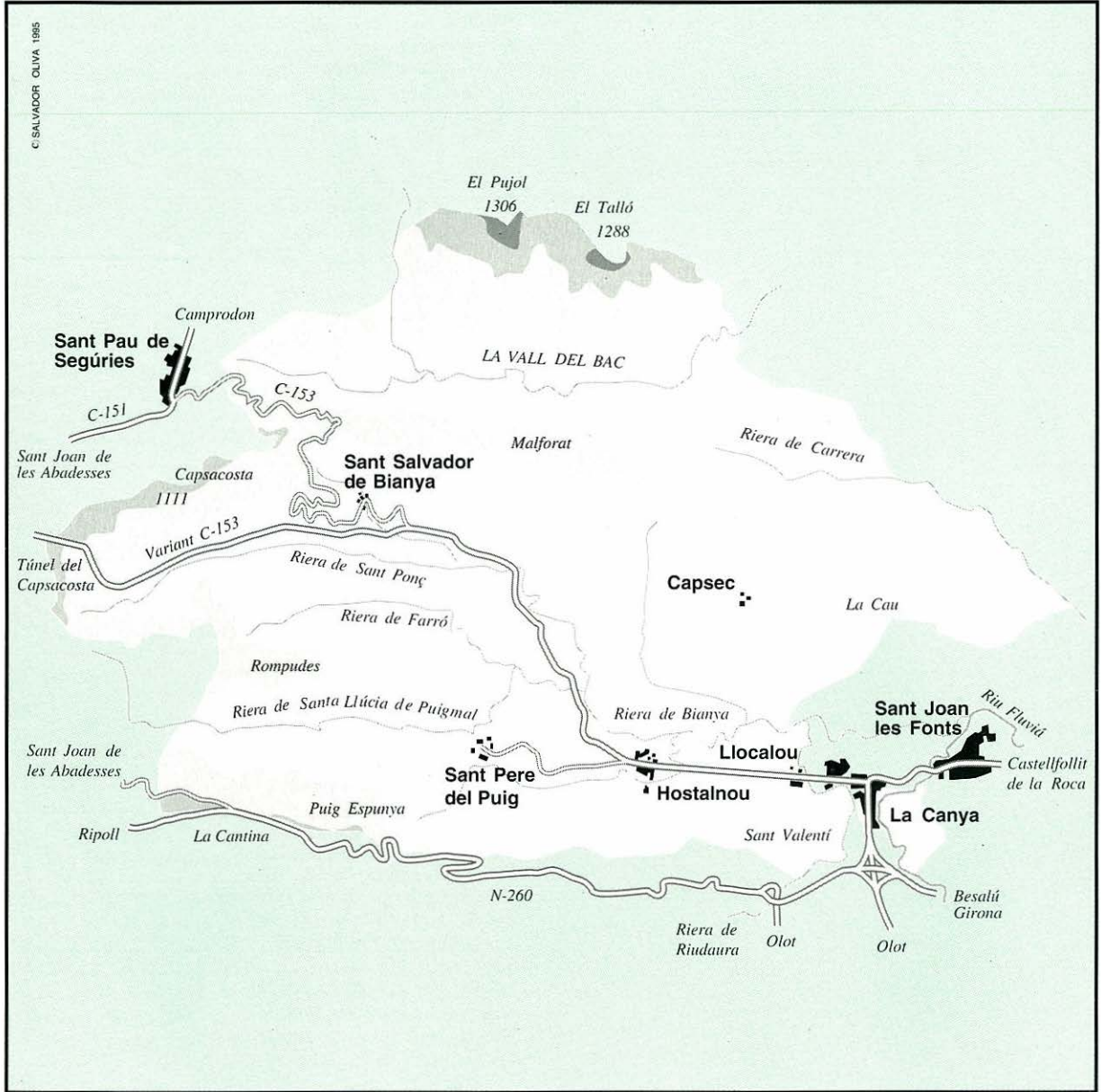
Dipòsit legal: GI-1407-95

PORTADA:

Santa Margarida de Bianya, al centre del magnífic paisatge que l'emmarca.
(Foto: J. Murlà).

Índex

Situació	4
Cronologia	6
1 - Vianya o Bianya?	8
– Dels primers temps	10
2 - La via romana	12
3 - Els Bianya i els Corona	14
4 - Els terratrèmols	16
5 - Flora i fauna	18
6 - Masos i cases pairals	20
– La petjada del diable	22
7 - Sant Salvador de Bianya	24
8 - Sant Ponç d'Aulina	26
– Aiguats i pestes	28
9 - Sant Martí del Clot	30
10 - La capa dels espiritats	32
11 - Agricultura i ramaderia	34
12 - Sant Miquel del Mont	36
13 - Hidrografia	38
14 - La vall del Bac	40
15 - Castellar de la Muntanya	42
16 - Art i artesanía	44
17 - La subhasta de l'hostal i la gabella	46
18 - Santa Margarida de Bianya	48
– Del passat al present	50
19 - Capsec	52
20 - Conflictes amb els francesos	54
21 - Socarrats i el "lloc alou"	56
– Del temps de les carlinades	58
22 - La projecció literària i artística	60
23 - Sant Pere del Puig	62
24 - Obres de Rafael Masó	64
– Una inauguració brillant	66
25 - El telèfon i els automòbils	68
26 - La Canya	70
27 - La indústria	72
28 - L'escola pública	74
29 - Camins i carreteres	76
30 - La guerra de 1936-1939	78
– Un testimoniatge d'excepció	80
31 - Sota el règim franquista	82
32 - Una acció del maquis	84
33 - Un sol municipi	86
34 - Els anys de la democràcia	88
35 - Cultura, esport i festes	90
36 - El túnel del Capsacosta	92
– Bibliografia, agraïments, procedència de les fotografies	94

Situació

El municipi de la Vall de Bianya té 94,04 km² de superfície i és el més extens de la comarca de la Garrotxa. Comprèn el vell terme de la Vall de Bianya, conegut també anteriorment amb el nom de Capsec, al qual va ser agregat, l'any 1969, el de Sant Salvador de Bianya. Limita amb els municipis de Camprodon, Sant Pau de Segúries i Sant Joan de les Abadesses, a la comarca del Ripollès, i amb els garrotxins de Riudaura, Olot, Sant Joan les Fonts i Montagut.

El territori és força muntanyós, amb extenses àrees boscoses que ocupen unes 7.000 ha, essent el Puig Ou (1.299,7 m) el cim de més altitud. Les tres valls principals, que pertanyen a la conca hidrogràfica del Fluvià, són la vall de Bianya, la vall del Bac i la vall de Carrera, aquestes dues últimes incloses dins la zona de protecció de l'Alta Garrotxa.

Els principals corrents que drenen el terme són la riera de Bianya, la riera de la Vall del Bac i la riera de Castellar, dita també de Carrera perquè corre per aquesta vall. Per l'enclavament de la Canya passen el riu Fluvià i la riera de Riudaura, la qual marca el límit amb Olot, primer, i Sant Joan les Fonts, després. El nucli de l'Hostalnou, on hi ha l'Ajuntament, es troba a 365,33 m d'altitud; Sant Salvador de Bianya, a 568,63 m; la capella de Sant Ponç d'Aulina, a 825,40 m; Sant Martí del Clot, a 471,62 m; Sant Miquel de la Torre, a la vall del Bac, a 623,45 m. La Canya es troba a 380 m, però la veïna casa de l'Illa, que en altres temps donà nom a tot el veïnat, és a 415,70 m.

La carretera C-153, amb la variant del túnel del Capsacosta, que enllaça amb la N-260 i la C-151, és la principal via de comunicació que passa pel municipi. En la darrera revisió del padró (1995) es concreta que la Vall de Bianya compta amb 1.072 habitants, bona part dels quals resideixen a la Canya, l'únic nucli urbà d'importància del municipi pel que fa a nombre de veïns.

Cronologia

- 625 aC** Enterraments al pla de Gibrella d'individus pertanyents al període de la cultura hallstàtica.
- Segle I aC** Possible període de construcció de la via romana del Capsacosta.
- 958** Primer document escrit conegut on s'esmenta el topònim *Vallebiania*.
- 996** És consagrada l'església de Sant Feliu del Bac.
- 1094** Primera notícia sobre la família Bianya, que junt amb els Corona, els Socarrats i algunes altres formaren la petita noblesa medieval bianyena.
- 1117** S'efectua la consagració del temple de Sant Andreu de Socarrats.
- 1170** Consagració de l'església de Sant Salvador de Bianya.
- 1342** L'abat de Sant Joan de les Abadesses compra a Pere III *el Cerimoniós* les jurisdiccions de diverses parròquies.
- 1396** Martí *l'Humà* incorpora a la corona la parròquia de Santa Margarida de Bianya i altres, inclòs el veïnat de les Illes (la Canya)
- 1427-1428** Forts moviments sísmics, que van produir danys d'importància arreu del territori bianyenc.
- 1599** El pintor renaixentista Pere Mates realitza un altar per a Sant Salvador de Bianya.
- 1654** Les tropes franceses saquegen Santa Maria de Castellar de la Muntanya.
- 1760** Es restableix el culte a l'església de Sant Ponç d'Aulina, un cop reparat l'edifici i haver-se aixecat la interdicció del bisbe de Girona.
- 1794** Batalla del Capsacosta, fent fugir les tropes franceses cap a la frontera.
- 1818** Robatori a Sant Andreu de Socarrats per part d'un grup de bandolers que havia estat seguidor de Josep Pujol, *Boquica*.
- 1843** El municipi de la Vall del Bac queda incorporat al de Capsec o Vall de Bianya.
- 1875** Topada bèl·lica a l'Hostalnou, entre carlins i liberals, en un dels darrers episodis de la Tercera Guerra Carlina.
- 1898** Gran romiatge popular a Sant Miquel del Mont.
- 1901** Benedicció de la creu monumental, al coll del Puigdemont, erigida per tal de commemorar l'arribada del segle XX.
- 1909** L'arquitecte modernista Rafael Masó comença a treballar a Bianya. Mort Joaquim Burch i l'Ajuntament de la Vall de Bianya acorda donar el seu nom a la plaça de l'Hostalnou.
- 1911** Canvi de nom del municipi de Capsec, que passa a dir-se de la Vall de Vianya.
- 1928** S'acaba de construir, a l'Hostalnou, l'edifici destinat a escoles i casa de la vila.

- 1930** Es constitueix la Mancomunitat dels Ajuntaments d'Olot, la Vall de Bianya i Begudà per al sosteniment d'una escola a la Canya.
- 1936-1939** Inici de la Guerra Civil. Incendi de les esglésies, assassinats, arribada de refugiats i de membres de les Brigades Internacionals, emissió de paper moneda per part dels sindicats agrícoles.
- 1940** Greus danys a conseqüència de l'aiguat del dia de Sant Lluç.
- 1950** Acció dels maquis a l'Hostalnou, amb la mort de dos guàrdies civils.
- 1956** Al municipi de la Vall de Bianya s'estrena el servei públic de cotxe fúnebre, tirat per tracció animal.
- 1960** S'inicia el creixement urbà de l'enclavament de la Canya, on es consoliden algunes indústries.
- 1968** Es crea la nova parròquia de Sant Josep Obrer, de la Canya.
- 1969** El municipi de Sant Salvador de Bianya queda annexat al de la Vall de Bianya.
- 1971** Són tancades les escoles públiques del Clot, vall del Bac, Sant Salvador de Bianya i Llocalou. En la dècada següent es tancaríen les de la Canya i l'Hostalnou.
- 1973** Montserrat Reixach esdevé alcaldessa. És la primera dona que exerceix aquest càrrec al municipi.
- 1974** Es funda l'entitat Amics de la Vall de Bianya.
- 1976** Aprovació de l'escut municipal, amb els símbols dels dos municipis annexats.
- 1977** Fortes pluges i desbordament de les aigües de diferents torrents i rieres. S'enfonsa una part del pont de Llocalou.
- 1979** Eleccions municipals democràtiques. És elegit alcalde Ernest Nogareda.
- 1984** S'inicia la nova urbanització de l'Hostalnou, destinada a facilitar el creixement del nucli. Es posa en marxa el Club Esportiu Vall de Bianya.
- 1990** Comença la millora de la pista que travessa la vall del Bac, obra que s'acabarà quatre anys després.
- 1991** És elegit alcalde Moisès Dorca, que encapçala la candidatura de CiU. Fou reelegit l'any 1995.
- 1993** Finalitza la construcció del Centre Cívic, primer local públic municipal destinat a activitats socials, culturals i festives.
- 1994** El president de la Generalitat de Catalunya inaugura la variant de la carretera C-153, amb l'important túnel del Capsacosta i altres de secundaris.
- 1995** Inici de les gestions de la primera fase de les obres de canalització de l'aqüífer del túnel del Capsacosta, destinat al proveïment d'aigua de tota la plana bianyenca, fins a la Canya. S'estrena el nou Dispensari Mèdic de la Canya.

VIANYA O BIANYA?

1

Vista parcial de la plana
de Bianya, des de
Sant Miquel del Mont.

8

Dues són les hipòtesis relacionades amb l'origen i el significat del nom Bianya. La referència més antiga del topònim és de l'any 958, en què tingué lloc la consagració de les esglésies dedicades a sant Esteve, sant Miquel i sant Joan Baptista, aixecades "*in locum quae nuncupant Vallebiania, juxta flumen Fluviano*". En 1079, el temple, anomenat ja de "*Sancti Johannis de Fontibus*", va ser donat al monestir benedictí de Sant Víctor de Marsella. La grafia *biania* canvià a les formes, també llatines, de *Bianna* (1117) i *Bisania* (1319), i ja més cap aquí per la de Bianya, tal com consta en documentació notarial diversa

i en les visites pastorals que practicaren els bisbes de Girona a les parròquies de la vall. En el segle XIX també s'utilitzà Vianya (Viaña, en castellà), que acabà per imposar-se àmpliament i es mantingué durant una llarga colla d'anys. En temps de la Segona República, i amb l'aplicació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, es retornà al vell i històric nom de Bianya, mantingut fins al juliol de 1939. Després la denominació Vianya, junt amb la castellana de Viaña, s'emprà, a nivell oficial, durant una quarantena d'anys, fins que amb el restabliment de la democràcia hom tornà a utilitzar Bianya. Tot plegat va

acabar per provocar un elevat nivell de confusió que, en gran part, persisteix encara avui dia. Hi ha publicacions, i fins i tot organismes de l'Administració, que continuen escrivint Vall de Vianya, amb una evident desconeixença de la denominació correcta, reconeguda oficialment des de fa ja força anys.

L'origen llatí de **Vianya** és obscur. Vindria de *Via Anna* o *Via Annia* i, d'entrada, estaria associat amb l'existència de la calçada romana que travessava la vall i després s'enfilava pel Capsacosta, via a la qual s'hauria donat l'esmentat nom.

Aquesta explicació no ha acabat mai de convèncer del tot els estudiosos del tema, que han deixat igualment de banda qualsevol possible relació amb un nom personal, com podria ser *Albiniana*, suggerit pel filòleg Antoni Griera. En una classificació feta per Joan Coromines, el topònim és posat entre els noms d'origen preromà. És un criteri que es comparteix a l'Alcover-Moll, on s'indica una possible relació amb el nom cèltic *Vianna*, que forma part de molts noms de poblacions franceses.

Pel que fa a **Bianya**, l'explicació més estesa és la que concreta que el nom vindria a significar "dos rius". Seria una referència a les rieres de Sant Ponç d'Aulina i de Santa Lúcia de Puigmal, no gaire cabaloses tot i recollir l'aigua de diversos torrents, les quals prenen l'únic nom de riera de Bianya a partir del lloc on es produeix l'aiguabarreig, un cop passat el nucli de ca l'Enric, i formen ja un sol corrent. Ara bé, hom ha demostrat clarament que en tota la documentació anterior al segle XIII no surt la forma *Bisania*, amb aquesta "s" força estranya, de manera que no tenim referències antigues amb l'arrel "*Bis*", indicativa de duplicitat o repetició. Tampoc no és gens clar que *Ania* pugui ésser una derivació del mot llatí

amnis, que vol dir riu, corrent d'aigua, i, en conseqüència, no és gaire sostenible la suposada etimologia llatina del nom de lloc *Bisania*.

Més antic és, però, *Biania*; segurament preromà, cèltic, però amb un significat desconegut, potser evocador d'un curs d'aigua o d'un estany. Segons el Dr. Josep Calzada, autor d'un interessant treball sobre aquesta qüestió, és probable que, a l'origen, *Biania* fos el nom del riu o de la riera del lloc, nom que passà ben aviat a designar tota la vall. El topònim el trobem esmentat d'aquesta manera en uns quants documents, entre els quals hi ha la butlla del papa Benet VIII, a favor del monestir de Sant Pere de Camprodon

(1017), on es confirmen possessions *in valle Biania*, i l'acta de consagració de l'església del monestir de Sant Joan de les Abadesses (1150), del qual depenia l'església de Sant Salvador de *Biania*.

Resulta difícil d'assegurar, en resum, si des d'un punt de vista etimològic és més correcte escriure *Vianya* o *Bianya*. La història avala aquesta darrera grafia, que es considera la més autèntica. Sigui amb "B" o amb la variant "V", l'origen és antiquíssim, molt remot, sens dubte preromà i utilitzat per un dels primers grups pobladors d'aquestes contrades.

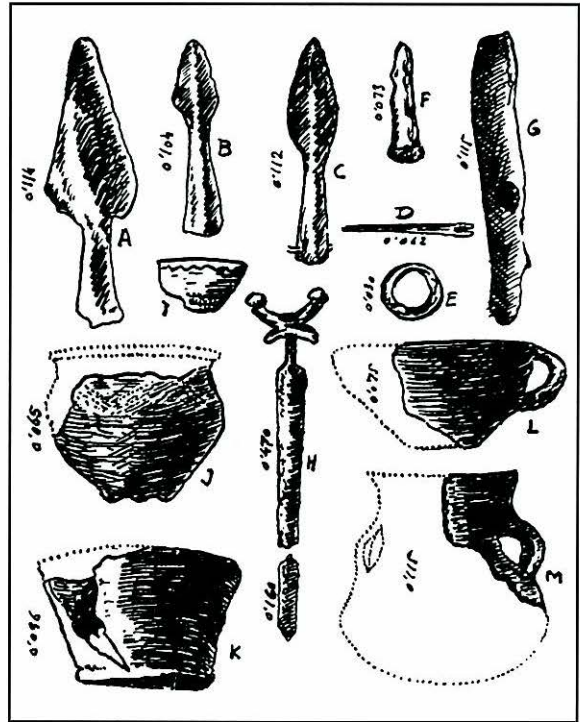
La riera de Santa Lúcia de Puigmal, al seu pas pel sector de Sant Martí de Solamal.

A la darrereria del segle XIX, al Clot del Llop, prop de Sobeies, a la vall de Bianya, van ser trobades dues molars de mamut, mamífer fòssil de l'ordre dels proboscídids que habità a Europa durant el quaternari i que desaparegué fa uns 10.000 anys. Se sap que els homes primitius els caçaven per tal d'aprofitar-ne la carn, la pell i els ossos, però a part la presència d'aquest tipus d'animal en el territori bianyenc, corroborada per la troballa de les esmentades dents, no hi ha la més mínima constància de l'estada o de l'establiment de grups de caçadors en aquesta zona durant aquell període.

Pel que fa al neolític, es té notícia de les destrals de pedra polida (les populars *pedres de llamp*) recollides al bagueny de Llongarriu, a la vall del Bac, i al coll de Caubet, on a la primeria del segle XX es van descobrir unes fossanes quan es feien els fonaments d'un cobert de la casa de la Cantina. Més tard, en aquest mateix indret, es trobà també un altre enterrament en obrir-se un camí just al costat d'aquesta casa. Aquests no han estat, però, els únics jaciments neolítics del terme municipal bianyenc, ja que s'han localitzat útils de sílex, destrals i ceràmica a la Coromina i a la Coma, a la vall del Bac, i també a la Badosa i a les Corominotes, a Castellar de la Muntanya.

En 1872, membres del Centre Artístic d'Olot efectuaren unes excavacions en un extrem del pla de Gibrella, dins el llavors municipi de Capsec, en el lloc on, segons la tradició popular, havia existit un *palau d'encantats*, nom amb el qual era coneguda la bauma allà existent. Es trobaren, gairebé a nivell de superfície i entre cendres i ossos, fragments de terra cuita grisa i negra decorada d'una manera molt senzilla, tres puntes de llança, un fragment d'agulla i un anell de bronze, dos trossos i l'empunyadura d'una espasa de ferro, dues peces de ferro que van ser considerades parts d'un ganivet, i una

Els materials trobats l'any 1872 al pla de Gibrella, segons un dibuix del Dr. Joaquim Danés.

punta de llança, també de ferro, tot el qual constituïa un lot d'interessants vestigis d'una necròpoli d'incineració tumulària, on s'haurien efectuat enterraments cap a l'any 625 aC, dins la primera fase del període de la cultura hallstàtica.

Hom té per segur que a la vall de Bianya hi havia la cubeta d'un llac o embassament bastant gran, l'existència del qual quedà perpetuada amb les velles denominacions de *Cubilístico* i *Cubilucus siccus* (Capsec), com també amb la de *Librela* (pla de Gibrella). La zona hauria estat ocupada pels *castellani*, més concretament per la tribu dels *sebendunum*, establiment ibèric que no sembla pas que fos gaire important.

Pel juliol de 1908, a l'anomenat Clot Fondo de la Riba, a l'Hostalnou, en obrir-se un camí carreter es va trobar la meitat inferior d'una gerreta de ceràmica de color gris, de característiques emporitanes. La inexistència de la part superior de l'atuell impedí, ja llavors, que es pogués precisar si era de procedència grega o romana.

La romanització, iniciada a partir de l'any 218 aC, es degué produir sense gaire resistència per part dels indígenes, que anaren adaptant-se a les estructures de la nova colonització imperial al mateix temps que n'assimilaven la seva cultura. Han arribat fins als nostres dies la via romana del Capsacosta i les restes, ja gairebé del tot desaparegudes, de la talaia de Sant Miquel del Mont. Aquesta torre, de planta quadrada però de reduïdes dimensions, tenia un clar caràcter defensiu i de senyalització que es completava, sembla, amb una funció religiosa. Antoni Noguera creu que hauria estat dedicada a Mercuri, invocat pels caminants, i insinua la possibilitat que la talaia s'hagués bastit damunt un lloc sagrat dels aborígens, d'acord amb el costum romà d'adaptar llurs divinitats a les tradicions religioses autòctones, pràctica que uns segles més tard també seguiria el cristianisme.

Segons alguns estudis, els romans instal·laren a

la vall de Bianya unes vil·les que constituïren el fonament de les grans masies actuals. En aquest sentit, els llocs de Capsec, Santa Margarida de Bianya i Sant Martí del Clot haurien esdevingut establiments destacats, fins que l'adscripció forçosa dels pagesos a la gleba derivà en agitacions arreu del país que facilitaren, a partir del segle III, les invasions bàrbares.

Res se sap de l'època visigòtica; és evident, però, que els invasors optaren per mantenir els sistemes existents i adoptaren el llatí com a llengua, de la mateixa manera que abandonaren l'arrianisme per abraçar la fe cristiana. A la façana de la casa de Sobeies hi ha un antiquíssim baix relleu, en forma de capitell i amb uns elements decoratius molt simples, que molts estudiosos han catalogat com del període visigòtic, relacionant-lo, força sovint, amb l'església de Sant Andreu de Socarrats anterior a l'actual.

Una de les dues molars de mamut que van ser trobades, al final del segle XIX, a la vall de Bianya.

LA VIA ROMANA

2

El Callís, en primer terme, i al seu darrera els Hostalets del Capsacosta, punt de parada per als qui transitaven per la via romana. Fotografia de 1916.

12

És dins l'antic terme de Sant Salvador de Bianya que es troben les parts més importants de l'empedrat de la calçada romana del Capsacosta. Aquesta *Via Annia*, com ha estat sovint denominada en els darrers decennis pel que fa al tram bianyenc, començava a la via Augusta, en el lloc de *Iuncaria* (Figueres), i després de travessar la plana empordanesa seguia el curs del Fluvià a partir de Besalú, per entrar ja a la vall de Bianya i, un cop superat el Capsacosta, seguir cap a Sant Pau de Segúries i Camprodon, fins al coll d'Ares.

Descendia, llavors, fins a Prats

de Molló, i tot fent costat al curs del Tec enllaçava de nou amb la via Augusta en el lloc del Voló.

La via romana del Capsacosta, que requerí un notable treball de construcció, o millor dit d'enginyeria, per tal de salvar el fort pendent de la muntanya, degué ser, forçosament, una obra laboriosa i cara, només justificada per la necessitat d'endinsar-se en les zones pirinenques i poder proveir-se de fusta i altres matèries d'interès, sense deixar de banda, és clar, el ferro i la plata que s'obtenien en les explotacions mineres i que es transportaven cap als centres de transformació i comerç.

Tot i que la calçada del Capsacosta ha estat qualificada de secundària, per la seva estructura, dimensions i extensió cal considerar-la de primer ordre dins la xarxa existent a la zona. I no només en aquella època, sinó durant un grapat de segles, fins a l'actual, car ha tingut un paper importantíssim en les comunicacions comarcals. Aquest continu ús ha exigint, al llarg del temps, una sèrie de reparacions en el seu traçat, treballs que han estat molt més intensos en els llocs planers que no pas en el tram que s'enfila per la collada.

La Pineda, una casa bastida en el segle XVII i que fou un concorregut hostel fins a temps encara recents, es troba al costat mateix del vell camí romà. La inscripció gravada en una pedra encastada a la façana de la casa recorda, encara, les divisions administratives d'aquesta part del territori: "Provincia de Gerona / Partido Judicial de Olot / Distrito Municipal de / Capsech".

Poc més enllà es creua per un gual la riera de Sant Salvador de Bianya, en un indret on es veuen els basaments d'un antiquíssim petit pont, diuen que romà. Allà mateix hi ha can Pere Sastre, que conserva també, a la paret nord, la placa orientativa de la seva situació: "Provincia de Gerona / Partido Judicial de Olot / Distrito Municipal de / S. Salvador".

Un dels trams més ben conservats de la via romana del Capsacosta.

Es passa poc després pel costat del pedró de Sant Josep, on hi ha un antic relleu amb la representació de la Sagrada Família en la seva fugida a Egipte, i pocs metres més amunt es troben les restes dels Hostalets del Capsacosta. La pluralització ja dóna a entendre que n'hi havia hagut més d'un, d'hostal. Quan s'obrí la carretera actual, ja ben entrat el segle XX, l'amo del Callís féu construir un nou hostel al nucli de Sant Salvador de Bianya per tal d'evitar que els masovers deixessin, com tenien previst, l'activitat d'hostalers. S'abandonaren, doncs, els vells edificis, que amb el pas dels anys van anar-se enrunant fins a desaparèixer.

A curta distància d'aquí es troba ja el tram més ben conservat de la via romana, la

qual, excepte en algunes petites parts, manté l'empedrat fins a traspassar la collada. Puja en ziga-zaga i el seu paviment, que en algunes parts supera els 4 metres d'amplada, és fet amb blocs de pedra del país, amb unes filades de carreus ben tallats als laterals. Els murs de contenció són de pedra seca, i en els punts d'unió dels pendents de la calçada hi ha terraplens d'estructura quadrada. Es mantenen també els guarda-rodes, plantats si fa no fa cada dos metres en els llocs on els susdits murs són més alts.

L'any 1983, a conseqüència d'uns treballs de prospecció d'hidrocarburs, uns 200 metres de la calçada romana, en la seva part superior, foren completament destruïts, i uns 400 metres més quedaren malparats. Les queixes i les protestes arribaren massa tard. Durant l'estiu de 1994, a la via romana del Capsacosta es dugueren a terme unes obres de neteja i restauració que van posar al descobert algunes parts que havien quedat tapades per la vegetació i la terra acumulada sobre l'empedrat. Aquesta actuació, ben important, ha fet créixer l'interès per aquest excepcional monument bianyenc.

ELS BIANYA I ELS CORONA

3

La Torre de Sant Pere del Puig, antiga residència de la família Corona.

14

L'any 785, Carlemany entrà a la ciutat de Girona després d'haver foragitat els musulmans. Així que la demarcació territorial de Besalú passà a poder dels francs, la contrada quedà lligada a un estat cristià, força germanitzat, que tenia el seu centre de decisió a l'Europa central. Sota el domini carolingi s'instauraren els comtats, que coincidien força amb unes circumscripcions territorials més antigues, visigòtiques segurament, que ara passaven a ser unes unitats administratives del regne. Les terres de Bianya es trobaven, com se sap, dins el comtat de Besalú.

Hi vivia poca gent en el territori; per això, en crear-se el comtat es produí un repoblament i s'organitzaren institucions administratives, eclesiàstiques i fins i tot militars. Vingueren clergues i monjos que sovint, amb la vènia dels governants, s'apropiaven de terres i bastien noves esglésies i centres monàstics. La comarca es dividí en *villas* o districtes rurals, on s'alçaren les estades senyorials, i en grans masos (*villare*) destinats als conreadors de la terra, la propietat de la qual s'adquiria per dret de conquesta, per donació senyorial o feu, per concessió de domini o franc alou, o bé per aprisió. A la vall de Bianya, una nissaga que hi

posseïa un franc alou era la família Bianya, que tenia la seva casa senyorial ben a prop de l'església de Sant Pere del Puig. Avui, d'aquesta casa només es mantenen drets uns panys de paret a dalt del puig, davant del mas la Sala.

El primer membre d'aquesta prosàpia del qual es té notícia és Ponç Bernat, que féu testament verbal pel desembre de 1094. Que era una família de pes, important, ho palesa que Bernat de Bianya signés, com a testimoni, l'acta de consagració de l'església del monestir de Sant Pere de

Camprodon, cerimònia que tingué lloc pel novembre de 1169. Aquest Bernat, o el seu hereu, va vendre en franc alou l'estada que tenia a Sant Pere del Puig a la família Soler, de Camprodon, població on acabaren per establir-se els Bianya.

Ramon de Bianya, escultor actiu al Rosselló en els segles XII-XIII, és considerat membre d'aquesta nissaga; hom li atribueix les magnífiques escultures que ornem la portalada romànica de Sant Joan el Vell, de Perpinyà. Té signades dues obres escultòriques funeràries emplaçades al claustre de la catedral d'Elna i una escultura, procedent de la tomba de Guillem Gaucelm de Tellet (segle XII), que es troba encastada en una paret exterior, sobre el sarcòfag conegut per la Santa Tomba, de l'antiga abadia benedictina de Santa Maria d'Arles. En el segle XV encara hi ha algunes notícies, les últimes segons l'historiador Francesc Caula, relacionades amb la família Bianya.

L'estada i la propietat de Sant Pere del Puig que van vendre als Soler, de Camprodon, va passar, al cap d'un temps, a ser possessió del monestir camprodoní, fins que en 1396 els monjos van vendre la

domum o hospicyum anomenat Bianya, en lliure i franc alou, a Guillem Corona. Aquesta família senyorial era originària de la parròquia de Sant Cebrià de Pujarnol i sembla que va ser el susdit Guillem Corona qui féu construir la casa fortificada coneguda avui dia com la Torre de Sant Pere. Amb el pas dels segles, al casal es feren una sèrie d'aditaments que desfiguraren la seva estructura primigènica. Damunt la porta adovellada hom hi pot veure, força malmès, l'escut dels Corona.

Martí l'Humà, en 1396, va incorporar a la corona les parròquies de Santa Margarida de Bianya, Sant Pere del Puig, Sant Martí de Solamal, Sant Martí de Capsec, Sant Andreu de Socarrats i el veïnat de les Illes. El rei manà a la Universitat de Bianya que fes una talla o establiment de quotes entre els homes de la vall per tal de desempenyorar a

Guillem de Peguera, senyor del castell del Coll, l'import d'11.550 sous que tenia sobre les susdites parròquies. Guillem Corona es negà a pagar les 7,5 lliures que li corresponien, per considerar que la seva casa i terres eren de domini lliure i en franc alou. D'aquí arrenca un plet que va durar una llarga colla d'anys i que causà forts ressentiments entre els homes de Bianya, que aprofitaren la revolta remença del segle XV per a venjar-se de l'agravi que consideraven els havia fet aquella família. Els Corona tenien interessos a la zona de Camprodon, on anaren finalment a viure després de 1462.

*Escuts de les famílies
Bac, Bianya i
Socarrats, que
formaven part de la
noblesa bianyenca
durant l'època
medieval.*

ELS TERRATRÈMOLS

4

16

En el segle XV, els terratrèmols de la denominada sèrie olotina afectaren greument el territori de Bianya. Els més forts, que haurien correspost al grau VIII de l'escala de Mercalli, es produïren el 15 de març de 1427 i el 2 de febrer de 1428.

Dels dos terratrèmols del dia de la Candelera de 1428, els documents recollits per Jeroni Pujades, guardats a la Biblioteca Nacional de París, expliquen que "*Los llochs de la vall appellada Bisanya e de la montanya del vescomtat de Bas son destrohits ey es morta molta gent*". Per altra banda, un document de l'arxiu del comte de Solterra, que ja donà a conèixer Francesc X. de Bolòs

en el segle passat, concreta que l'esmentat dia "*torna fer tant gran terratrèmol que torna enderrocar Castell follit e Olot, e tota la vall de Vianya*".

La destrucció fou, certament, considerable.

Les escasses explicacions deixen entreveure que aquí caigueren a terra molts edificis, es produïren molts ferits i hi hagué morts, tot el qual ha estat sistemàticament recollit pels historiadors.

Les visites pastorals a les parròquies de la zona, efectuades l'any 1432, ens donen més informació sobre els efectes dels seismes. L'església de Santa Maria de Sacot, a l'indret de Llongarriu, a

L'església de Sant Andreu de Porreres va quedar també afectada pels moviments sísmics del segle XV. Actualment és un dels edificis romànics més malmesos del municipi bianyenc.

la vall del Bac, estava totalment derruïda i caiguda a terra, segons es consigna en l'acta, i es diu també que s'havia habitat per al culte una casa o *barracham* prop del temple. En aquesta parròquia només hi havia, en aquell moment, dues cases habitades, de manera que els feligresos eren pocs i era difícil que s'efectués la ràpida reconstrucció de l'edifici. En una situació semblant, amb esquerdes i aterrament de murs, que són els efectes que corresponen a la susdita intensitat VIII de l'escala de

Mercalli, es trobaven les esglésies de Sant Feliu del Bac, Sant Andreu de Porreres i Sant Miquel de la Torre, a la vall del Bac, i la de Santa Maria de Castellar de la Muntanya.

La de Sant Martí de Capsec estava *"totaliter prostratam et in terram destructam,"* però ja se n'havia bastit una de nova *"circa dictam ecclesiam aliam ecclesiam substitutam"*. La de Santa Margarida de Bianya es trobava *"dirutam in sua majori parte"* i la feligresia, també en aquest cas, s'havia afanyat a aixecar una barraca o lloc cobert, on s'erigiren uns altars per al culte. Molt malparada havia igualment quedat Sant Pere del Puig, *"totaliter diruta propter terremotum,"* i la propera de Sant Martí de Solamal es trobava, així mateix, segons la crònica de la visita pastoral, *"totaliter destructam"*, de manera que això afavorí que durant un llarg període d'anys aquesta fos l'església més pobra de tota la vall.

El temple de Sant Salvador de Bianya estava en les mateixes condicions; el cataclisme l'havia destrossat del tot i el rector, Guillem Spinalb, celebrava les funcions del culte en una cabanya habilitada per a aquesta finalitat. En aquest cas, el bisbe manà que en el termini d'un any es traguessin els enderrocs i donà dos anys per

cobrir de nou l'església. Això vol dir que la definició de destrucció total, que es repeteix en un i altre lloc, no s'ha d'interpretar necessàriament al peu de la lletra, sinó que els danys consistiren, més aviat, en l'esfondrament de la volta, la caiguda d'un o més llenços de mur i la destrucció d'altars i d'objectes litúrgics, de manera que l'edifici havia quedat inutilitzat, destruït, per al culte.

Sant Ponç d'Aulina i Sant Andreu de Socarrats es trobaven exactament igual, no aptes per a les pràctiques pietoses. Les reconstruccions, mantenint la planta i l'estructura romànica dels edificis, es portaren a terme en qüestió de pocs anys, d'acord amb les possibilitats d'una feligresia reduïda que havia d'afrontar també les penúries de la situació adversa d'aquells moments.

La inscripció que hi ha a la clau del dovellatge de la porta d'entrada de Sant Martí del Clot o de Tornadissa és un testimoni únic d'aquest període. Fou gravada d'una manera força tosca, amb un redactat no gaire brillant i emprant-se abreviatures, tot el qual dificulta la lectura. Diu, segons una traducció arranjada: *"Com la present església fou destruïda per raó dita terratrèmol l'any MCCCCXXVIII, los prohoms de la parròquia tornaren la dita obra l'any MCCCCXXXVIII. La mà d'obra ha duta Francesc M. Coromina del Clot, òbit; la mà d'obra féu en Pere de Masegur de la Pinya. 1439."*

Inscripció que parla del terratrèmol de l'any 1428, gravada a la clau del dovellatge de la porta de Sant Martí de Tornadissa.

Bosc mixt de roureda, freixe i auró, prop de Sant Martí de Solamal.

Els boscos ocupen prop de 7.300 ha del terme de la Vall de Bianya. Hi predomina l'alzinar, que ocupa unes 2.800 ha i és el tipus de bosc més abundant de tot el municipi. Es localitza majoritàriament al solell de la serra de Malforat i al de la serra de Vivers, al carenar de les Boixedes, a la petita carena de Puigsolana i a la falda del Talló i del Puig Ou. El segueix, en importància, el pi roig, amb unes 1.330 ha. Aquest tipus de pineda es troba al Capsacosta, a la carena de Farró i en diversos punts de les valls del Bac i de Carrera.

El roure martinenc ocupa unes 1.200 ha de superfície; es

veuen rouredes ben definides a la part obaga de la serra de Sant Miquel del Mont, des de Socarrats fins a tocar la capella que dona nom a la formació muntanyosa, a la meitat ponentina de la vall del Bac i al solell del Puig Ou. A vegades el roure martinenc comparteix l'extensió boscosa amb l'alzina, com succeeix a l'obaga de la serra de Malforat, al sector de Castellar de la Muntanya i també a la carena de Farró. Hi ha boscos mixtos de roure i pi roig, amb unes 389 ha; altres on el pi roig s'alterna amb l'alzina, amb prop de 230 ha d'extensió; fagedes prou importants als baguenys de la serra de Sant Miquel del Mont, del Capsacosta, de la serra de

Malforat i de Llongarriu, amb quasi 365 ha de superfície total, i bosc amb plantacions de ribera, amb cap a 600 ha, on predominen el pollancre i l'acàcia al costat de salzes, gatells i verns. L'acàcia, formant claps més o menys extensos, es fa igualment entre diversos tipus de boscuries i és, a la vegada, un arbre que hom troba sovint al costat de les cases de pagès.

Existeixen plantades de pollancre i plàtans, i un bosc caducifoli mixt que, a l'obac de la serra de Sant Miquel del Mont, presenta una àmplia varietat d'espècies, com el roure martinenc, el roure de

fulla gran, la blada, el trèmol, el faig, l'auró, el bedoll, el vern, el freixe, el gatsaule, etc. La pomera, el cirerer i la figuera són fruiters que gairebé no falten a cap casa de camp, talment com passa amb el lilà, els rosers i la xeringuilla, pel que fa a plantes arbustives ornamentals. El flairós llorer és, així mateix, abundant, mentre que l'elegant xiprer sembla exclusiu dels fossars. El llistat florístic és pla més extens, i cal afegir-hi les diverses plantes inferiors, com la molsa, la cua de cavall i les falgueres, i les plantes superiors, entre les quals es compten la farigola, el boix, el grèvol, el cardot, violetes, maduixeres, esbarzers, rosers de pastor, estepa de muntanya, etc., sense deixar de banda un gran nombre de bolets, bons i dolents, que creixen en els boscos, prats i pastures.

Quant a la fauna, el nombre d'espècies és molt gran. Entre els invertebrats no artròpodes hi ha els cargols, els llimacs i els cucs de terra, i dels

artròpodes cal esmentar els escorpins, les aranyes, el cranc de riu (gairebé desaparegut del tot), els grills, el sabater, el bernat pudent, la marieta, escarbats diversos, les abelles, les mosques i les vespes, les papallones diürnes i nocturnes, i també la combatuda processionària. En el grup d'amfibis, rèptils i mamífers, destaca la presència de la granota verda i la reineta comuna, el lluert i les sargantanes, l'escurçó, la serp d'aigua i altres colobres, l'eriçó comú, el talp, la ratapenada, el conill de bosc i la llebre, l'esquirol, el ratolí de bosc i la rata d'aigua, el porc senglar, la mostela, la fagina, el teixó i la carnívora guilla.

La disminució del cabal d'aigua dels rius ha repercutit en la importància de les comunitats de peixos i ha estat necessari efectuar repoblaments. El barb comú, la truita comuna, la carpa i la bagra comuna són gairebé els únics, i no pas amb abundància, que hom troba en els corrents d'aigua. Queden els ocells, amb una llista que arriba cap a la setantena de noms, la qual cosa vol dir que al municipi de la Vall de Bianya es donen condicions prou favorables per al seu hàbitat.

Vista parcial d'un violar, en un indret proper a la Canya.

Ocells més abundants al municipi

Abellerol - *Merops apiaster*
 Cadernera - *Carduelis carduelis*
 Cucut - *Cuculus canorus*
 Cuereta torrentera - *Motacilla cinerea*
 Esparver vulgar - *Accipiter nisus*
 Estornell vulgar - *Sturnus vulgaris*
 Fredeluga - *Vanellus vanellus*
 Gaig - *Garrulus glandarius*
 Gamarús - *Strix aluco*
 Garsa - *Pica pica*
 Griva - *Turdus viscivorus*
 Guatlla maresa - *Crex crex*
 Mallerenga cuallarga - *Aegithalos caudatus*
 Merla - *Turdus merula*
 Mussol comú - *Athene noctua*
 Òliba - *Tyto alba*
 Oriol - *Oriolus oriolus*
 Pardal comú - *Passer domesticus*
 Pardal de bardissa - *Prunella modularis*
 Picot verd - *Picus viridis*
 Pinsà comú - *Fringilla coelebs*
 Pit-roig - *Erithacus rubecula*
 Pica-soques blau - *Sitta europaea*
 Polla d'aigua - *Gallinula chloropus*
 Puput - *Upupa epops*
 Reietó - *Regulus regulus*
 Rossinyol - *Luscinia megarhynchos*
 Tort comú - *Turdus philomelos*
 Tórtora - *Streptopelia turtur*
 Tudó - *Columba palumbus*

MASOS I CASES PAIRALS

6

20

Segons un cens efectuat durant l'alcaldia de Miquel Ventolà, l'any 1859 en el municipi de Capsec hi havia 302 edificis habitats.

En la relació s'inclouen les esglésies i les rectories; els hostals de ca la Pineda, de can Rafael (a una hora del veïnat de l'Hostalnou), *Muchana* i el de la vall del Bac; la teuleria d'en Serrat; els molins dits de Dayne (o Daina), Nou de la Ribera, de la Mola, de la Boada, de la Bosa, d'en Solà, del Callís, de la Coromina, de Llongarriu, del Pladebeia, de la Plana, Talay, Torrós i l'anomenat Molí Vell, paperer, el qual, junt amb algunes fàbriques, estava situat a la Canya, vora el Fluvià. La resta,

a part algunes ferreries, eren cases de pagès i al costat del seu nom i classificació es fa constar la distància que hi havia entre elles i l'Ajuntament.

El cens de Sant Salvador de Bianya també degué fer-se en aquella mateixa època, però és ara inexistent. Ens hauria proporcionat una relació exhaustiva de les cases d'aquest municipi, de moltes de les quals avui només en queden petits rastres, si no han desaparegut del tot, i el seu respectiu emplaçament només el saben comptades persones. És el cas de can Mallats, can Bolòs, el Vernedals, el molí d'en Puig, cal Ferrer, can Tòfol, can Sargantana, el molí de les Planes, el Bosc, el Castellot,

La masoveria del Pladebeia, tal com era en els anys setanta.

Fontanills, el Bosc Verder i Coll s'Espadat, incloses en un llistat que comprèn cap a una setantena d'edificis, comptant-hi els que encara mantenen l'activitat pagesa.

El Callís, una de les cases que per la seva arquitectura crida més l'atenció, es troba en el lloc on existí el mas Sant Salvador, adquirit en 1477 per Joan Callís. Els seus descendents directes es mantingueren al front de la casa durant tretze generacions, fins al 1892, en què morí solter Llorenç Callís i l'heretat quedà a mans de la seva germana, Marianna Callís, que s'havia casat el 1846 amb Josep

PlanaFerrana, de Sant Miquel de Campmajor, ascendent de la família Fort, actual propietària.

Prop seu hi ha el Puig, situat sobre un tossal del nucli de Sant Salvador de Bianya, i més avall, al sector de Sant Pere del Puig, sobresurt el Molí d'en Solà, amb referències sobre la seva existència que daten del segle XIV. La casa antiga quedava més distanciada de les dependències destinades a molí, i fou més ençà que va aixecar-se la casa actual, al costat de les moles, que fou ampliada i reformada durant el segle XVIII i en temps de Pere Solà i Roquer, en el XIX.

La Boada, al mateix sector, és una altra de les grans masies bianyenques. Reformada i ampliada en diverses ocasions, els actuals propietaris, Joan Nogareda i Gifre i la seva esposa Laura Estivill, l'han agençada amb gust. El cognom titular de la casa es va mantenir fins al primer decenni de l'actual centúria, moment en què morí M. Concepció Boada, casada amb Francesc Gifre, de Garriguella.

La Vila, una altra casa important de la contrada, fortificada, fa ja força temps que és dels Trincheria. Ben a prop seu es troba la Torre, que havia estat la vella residència dels Corona i que ara pertany als

Vayreda, d'Olot. Al nucli de l'Hostalnou hi ha la Riba, antiga propietat de la prosàpia que donà nom a la casa. A mitjan segle XVIII, l'hereva Magdalena Riba es casà amb Joan Burch i Sayols. La seva descendència, els Burch, mantingué la propietat fins que, l'any 1965, la casa fou venuda a Laboratorios Sobrino, S.A.

Arrecerada al peu del vessant nord de la serra de Sant Miquel del Mont hi ha el Colomer, amb referències documentals d'aquesta família des de l'any 1237. La casa conserva, en les seves parets exteriors, pedres gravades que recorden les obres efectuades en els segles XVIII i XIX; en destaca la galeria porxada, feta fer l'any

1859 per Josep Colomer. La finca és ara dels Nogareda, dedicats de ple a l'agricultura i a la ramaderia tot aplicant moderns sistemes d'explotació. Més avall hi ha Sobeies, l'antic casal dels Socarrats, que traspua vellúria en les seves pedres i que formà part del patrimoni d'aquest llinatge fins al 1962, en què passà a la família d'Amadeu Mestres.

A les valls del Bac i de Carrera hi ha els casals de Llongarriu i de Colldecarrera, i ja en els límits amb Olot la mil·lenària casa de l'Esparc, esmentada com a alou en el testament que, l'any 979, va fer Miró Bonfill, comte-bisbe de Besalú.

Masia la Vila, al sector de Sant Pere del Puig.

Entre les diverses llegendes de la comarca d'Olot recollides i publicades pel pintor i escriptor Josep Berga i Boix, hi ha la que duu el títol de *La petjada del diable*, relacionada amb la serralada del Capsacosta i la vall de Bianya, encara que, de fet, és una variant d'altres contalles sobre ponts antics europeus, en gairebé tots els quals hi manca la pedra que el diable no tingué temps de posar-hi, com el mateix Berga explicà al final de la narració. Diu així, la llegenda:

“Heus aquí que fa moltes centurias, vivia prop de Girona, mes ensá del Ter, una gentil pastora. A l'altra banda del riu, al veynat del Pont, que llavors ne devían dir veynat de la palanca ó de las passeras, puig lo pont no hi era encara, habitava un galant hereu, ab quin devía casarse la donzelleta.

Heus aquí que'l dia avans de la boda, lo Cel s'ennuvolá y comensá á plóure ab tanta furia, que'l Ter anava de gom á gom, no haventse vist may mes un aygat tan gran.

La noya tot suplojantse en la roureda, se posá trista y desconsolada, pensant que no podría passar lo riu, ni casarse. Llavors entre'ls ruixats de llevant, va sentir una alenada de sofre, girá'l cap y veje á quatre passos un homenás malcarat, abrigat ab manta enquitranada, que acostanshi poch á poquet, fins que fou á cau d'orella, aixís li parlá: Se hont tens lo pensament y lo que'l teu cor desitja; si'm volías donar l'ánima, ans de la mitja nit, ans que'l gall canti, tindriás un pont bo y fet y passariás á l'altra banda.

Molt rumiá la pastoreta per decidirse, pero á la fi, vejent que aquell home enraonava ab tanta formalitat, s'hi conformá. En Banyeta, aixís que tingué'l consentiment de la noya, se la guaytá de reull, ventantli llambregada, desapareguent dintre'l bosch, y deixantla sens esma; puig á n'ella li semblá que li exían llanternadas dejús del barret estrany, y una quia de serpent li sortía per dejús de la manta.

Al instant s'ohí al fons del Ter un terratremol espantable, alarits, xisclets, brahols de feras: eran los mals esprits que comensavan lo pont, pero com hagueren de construhirlo ab vuyt ó deu arcadas, al terminarne una, l'altra s'enrunava, puig la corrent furiosa alsapremava'ls fonaments.

La donzelleta espantada, conmoguda, se ficá en sa casa, entrá en sa cambra, agenollantse, invocant á la Verge y á tots los Sants del Cel, ja que's veyá perduda la seva ánima.

Heus aquí que'ls dimonis desesperats, volent possehir l'ánima de la pastoreta, dominaren l'aygua, y'l pont s'anava construhint maravellosament. Eran á cents y á mils que hi treballavan; uns hi duyan pedras de Montseny, altres del Canigó, d'Olot se'n portavan carretadas de greda, de la montanya de Caballera prop de Camprodón, ne treyan llambordas tan llisas, que ni s'havían de picar, servían per la barana. Ja no n'hi mancava sinó una; un dimoni tot arrancantla en los cingles de la Rocássa, va relliscar, caygué al Ter, y de poch no s'oféga, pero refet del susto, torná alsarse, carregantse la pedra á la esquena y plantantse á correr cap á Girona.

Aixís que fou al Capsacosta, pera anar mes depressa, feu un bot y pegá tal cossa á la montanya, que'ls esquitxos de terra y pedrascall anaren á parar á Camprodón, cayguent sobre la vila com una pedregada; la petjada del diable restá impresa en las penyas del Capsacosta, en forma de gran ferradura; la sotragada feu retrunyar tota la vall de Bianya.

Heus aquí que al passar lo mal esprit per l'indret de Santa Pau, ohí que'l gall del castell de la vila cantava la mitja nit. Llavors enfurismat llensá la pedra, que aná á plantarse al pla de ca'n Formiga.

Aquell dimoni caygué en desgracia del amo; al arribar al pont major, lo capítot que dirigía la construcció, foll de rabia, li ventá una cossa, y de rebot aná á parar fins á Rosas.

La pastoreta fou salvada mercé á la protecció de la Verge.”

A part del dimoni, per les terres de Bianya es diu que també corria, fins no fa pas gaires dècades, la Pesanta, un ésser misteriós, com un follet, que feia patir de debò els qui no se la podien treure del damunt. També l'havien vista per altres contrades pirinenques, però els bianyencs l'identificaven per unes característiques molt clares: era com un gos gros, negre i pelut, i les mans eren com d'una persona, però foradades. El nom li venia pel fet de tenir els peus més pesats que el plom. De nit es posava damunt el pit dels qui dormien de panxa enlaire, els quals no podien respirar a pler i s'ofegaven per la pesantor que els oprimia.

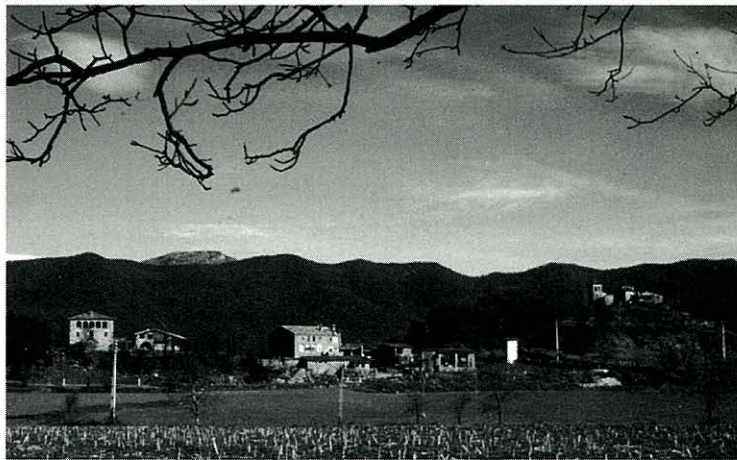
Per a evitar que entrés, es posava un plat amb mill en el lloc per on solia passar. La Pesanta, molt neta i polida, però quelcom despistada, el trabucava i es passava l'estona collint el gra. Amb les mans foradades la feina no s'acabava mai, ja que era constant l'operació de collir els finíssims grans de mill, que tornaven immediatament a caure. Així es passava la nit, i en despuntar l'alba tocava el dos sense fer gens de fressa.

Prop de la masoveria de Canelles de Baix, en un dels revolts de l'actual carretera C-153, hi havia la balma dels Encantats, que quedà tapada per un esclavissall de la muntanya durant l'aiguat de Sant Lluç de 1940. Els encantats s'estaven a la balma, però mai ningú no els havia vist; només de nit baixaven a rentar la roba a la gorga del Dimoni, a la riera de Sant Ponç d'Aulina, prop de can Pere Sastre. S'explica que, temps enrere, els habitants d'aquella contrada vivien atemorits, guardant-se prou bé de sortir de casa durant les hores de foscor, puix que cada dos per tres aquells éssers picaven la paleta mentre bugadejaven i el soroll resonava fortament per tot el veïnat.

El nom de Malforat, donat a la serra que separa les valls del Bac i de Bianya, també està

relacionat amb una llegendària presència del maligne. El forat, de fet, existia dalt la serralada, però fa ja un cert temps que fou tapat per tal d'evitar que alguna persona o animal hi pogués caure. Ara, l'alzinar cobreix també aquell indret i es fa difícil la localització de la cavitat, la qual hom tenia per cert que anava a sortir al corral del Bertran, casa propera a la Vilotja, a Sant Martí del Clot.

El pastor del Bertran volia fer criar les ovelles del seu ramat, però passava el temps adient i no hi havia manera que els marrans les muntessin. Capficat i enfurit, un dia començà a bastonejar-les tot dient que les faria xaïar "*mal les hagués de fer amarrir pel dimoni*". De cop i volta se sentí un gran tro i eixí, d'entre unes penyes, un marrà negre que cobrí totes les ovelles i immediatament desaparegué. A la tardor, poques setmanes després d'haver nascut els xais, el marrà tornà a presentar-se. Des de dalt la serra féu un bel fortíssim i tots els xais –que eren fills seus– s'escaparen del corral tot ficant-se, com embogits, al forat que conduïa fins a dalt de la muntanya, des d'on el marrà, que no era altre que el diable, se'ls endugué qui sap a on.

Paisatge del sector de Sant Pere del Puig, amb la serra de Malforat al fons.

SANT SALVADOR DE BIANYA

7

24

El petit poble de Sant Salvador de Bianya, a uns 600 metres d'altitud, ha estat, durant segles, el centre administratiu del municipi del mateix nom. L'any 1969 s'agregà al de la Vall de Bianya. L'església, l'hostal, la rectoria (utilitzada a hores d'ara com a casa de colònies) i l'edifici que acollí les escoles i l'Ajuntament formen, junt amb unes poques cases més, aquest nucli que és travessat per la carretera C-153.

El temple parroquial, dedicat a sant Salvador, és un dels edificis romànics més notables de tot el territori bianyenc. Té una sola nau amb volta apuntada i la capçalera o

àbsida, semicircular, és a llevant. Entre els seus diversos elements arquitectònics destaca la finestra absidal, de doble esqueixada, que en la seva part exterior presenta un guardapols i, a l'intradós de l'arc de mig punt, una arquivolta cilíndrica ornada amb unes cintes que s'entrellacen. Aquesta arquivolta descansa sobre una imposta sostinguda per unes columnes coronades per capitells amb distinta ornamentació.

És també interessant la pica beneitera, de marbre, decorada amb elements geomètrico-florals i uns llangardaixos que es mosseguen, i la pica baptismal, d'immersió, ornada

El Callís, a Sant Salvador de Bianya, és un dels edificis arquitectònicament més interessants del municipi.

amb una sanefa que representa una corda a la part inferior, una altra a manera d'anelles encadenades, al centre, i una franja dentada a l'extrem superior.

Les primeres notícies d'aquesta parròquia són de l'any 1090. La capellania de l'església de "Sancti Salvatoris... in valle Biania" va ser llavors tornada, per dos germans, al monestir de Sant Joan de les Abadesses. Aquest cenobi, fundat en el segle IX, aviat comptà amb possessions a la vall de Bianya, i quan es consagrà la seva església, el 1150, es confirmà el domini

monacal sobre l'església de Sant Salvador de Bianya i les seves sufragànies. Vint anys més tard, el 24 de novembre de 1170, tingué lloc la consagració de la nova església, l'actual, de Sant Salvador de Bianya per part de Guillem de Monells, bisbe de Girona i germà de Ponç, l'abat santjoanenc que, des de 1165, era també bisbe de Tortosa.

En els segles XVII, XVIII i XIX el temple va ser reformat i ampliat. El campanar d'espadanya es convertí en torre (hi ha gravat l'any 1615 en un dels carreus) i s'afegiren les capelles laterals i la sagristia, que té accés directe amb la rectoria. La capella del Roser, a la banda de migdia i amb les parets unides a la casa rectoral, va ser feta per Salvador Callís l'any 1851, segons consta en una llosa que hi ha al terra.

En la parròquia de Sant Martí del Clot tretze masos pagaven censos al monestir santjoanenc i eren trenta-sis els focs de pertinença de l'abadia en el territori de Sant Salvador de Bianya i Sant Ponç d'Aulina. L'any 1342, per altra banda, l'abat Ramon de Bianya va comprar al rei Pere III *el Cerimoniós* el mer i el mixt imperi, amb l'alta i baixa jurisdicció, de Sant Salvador de Bianya, Sant Ponç d'Aulina, Santa Llúcia de Puigmal i Sant

Martí de Tornadissa (o del Clot), reservant-se el monarca la jurisdicció criminal. Però en el segle XV la corona s'apoderà de la jurisdicció civil que l'abat exercia en tots els territoris sotmesos al monestir, que, secularitzat i convertit en col·legiata, continuà rebent sota l'administració d'un batlle les pensions corresponents a l'antic domini sobre algunes terres i immobles. A la primera del segle XIX encara existia la batllia de Pinoses, perceptora dels censos dels masos Canal i la Vilotxa, malgrat que no tenia ja cap vicle, des de mitjan segle anterior, amb el vell cenobi santjoanenc.

Amb una economia basada principalment en l'explotació

agrícola, ramadera i del bosc, a la darrereria del segle XVIII hi havia 191 habitants en el terme municipal, amb els veïnats de Pladebeia i de Farró inclosos, nombre que augmentà progressivament en les dècades següents fins a arribar als 528 de l'any 1860. A partir d'aquí s'inicià un descens demogràfic que ha perdurat fins a l'època actual. Al principi del segle XX hi havia 85 cases habitades i el padró era de 346 veïns.

Cases importants de la zona són el Callís, que presideix una bella raconada, i el Puig, situada sobre un tossal muntanyenc des d'on es contempla una plàcida vista panoràmica.

Finestra de l'absis de l'església de Sant Salvador de Bianya, l'edifici romànic més important de tot el terme municipal. La fotografia fou feta el 1916.

SANT PONÇ D'AULINA

8

*L'església de Sant Ponç d'Aulina,
restaurada l'any 1994,
dóna nom a tota una vall.*

26

La vall de Sant Ponç d'Aulina, drenada per la riera de Sant Ponç, s'estén entre el carenar de les Boixedes i els vessants meridionals del Capsacosta, amb la serra de les Cambres i el Bac de les Planes a la capçalera. És un branc de la vall de Bianya i formà part del municipi de Sant Salvador de Bianya.

L'església dedicada a sant Ponç, bisbe i màrtir, és d'origen romànic. Està situada gairebé al capdamunt de la vall, sobre un turó cobert per un bosc mixt d'alzina i pi. Tot i haver estat molt transformada a mitjan segle XVIII, encara hi ha uns petits fragments de pintura

romànica a la finestra del mur sud de l'església, i s'ha conservat, adossada en una de les parets, una pica baptismal d'immersió, paral·lelepípedica i amb una corda ornamental a les cares laterals. És una peça excepcional, ja que són comptades al nostre país les que tenen aquesta forma.

Sant Ponç d'Aulina havia estat de bon principi parròquia independent, però acabà per convertir-se en sufragània de la de Sant Salvador de Bianya. Els bisbes de Girona, sigui personalment o per mitjà de delegats, van efectuar entre 1314 i 1858 una setantena de visites pastorals a aquesta darrera parròquia, però ben

poques vegades anaren a Sant Ponç, que visitaven per relació, o sigui, donant per vàlides les explicacions que, sobre l'estat del temple i la situació de la feligresia, facilitaven els rectors.

En aquella primera meitat del segle XIV la parròquia era coneguda per *Sancti Poncii de Olina*, nom que després es modificà per *Sanctii Poncii de Aulina*. En el segle XVII la denominació utilitzada fou *Sancti Ponty de Alsina*, amb les variacions d'*Alzina* i d'*Aulina*. No disposava de fonts baptismals ni de sants olis per a l'administració dels sacraments, i l'altar major no era consagrat, però estava decentment ornat.

Pel desembre de 1617 s'ordenà als obrers que fessin "*adobar i recorer lo taulat*" del temple, i en 1703 al rector de Sant Salvador de Bianya li fou prohibit de dir-hi missa si els obrers feien cas omís al manament de comprar un missal.

Un xic més tard, pel febrer de 1704, es contractà amb l'escultor Josep Cortada, oriünd de Tortellà però resident a Olot, la realització del retaule barroc per a l'altar major de l'església, que havia d'estar llest i col·locat per Nadal d'aquell mateix any. Al centre, sobre unes grades, s'havia de posar la imatge de sant Ponç, i fent-li costat les de sant Josep amb el Nen i sant Isidre. A la fornícula superior del retaule es col·locà una imatge antiga de la Mare de Déu.

En 1758, l'església es trobava en un estat de conservació tan dolent que s'arribà, fins i tot, a plantejar la seva substitució. El bisbe Manuel A. de Palmero manà, per l'octubre, que no s'hi digués missa "*hasta que esté decente y aseada*" i per això es pensà en la possibilitat de "*demolirla y reedificarla de nuevo, por estar en manifiesto peligro de caer, por decirlo también el Albañil muy práctico y experimentado*". El cost de les obres de reparació es va estimar en 384 lliures i el bisbe acceptà la proposta d'extingir dos censals per tal d'aconseguir més fàcilment aquell import. Es pogué fer, doncs, la necessària millora "*com era fer campanar y Iгла.*", però sense que haguessin de destinar-hi els esmentats censals, ja que fou importantíssima l'aportació,

la "*bona condupta*", de Joan Pere Serrat i el seu fill Miquel. L'església es beneí el 13 d'agost de 1760.

Entre les cases d'aquest veïnat hi ha Torrentmitjà, el Pedrós, les Pinoses, les Planes, la Ferreria i el Serrat. Aquesta última és molt a prop de l'església de Sant Ponç i els seus propietaris n'han estat, en tot temps, grans benefactors. N'era descendent Mn. Pere Serrat, beneficiat de Sant Esteve d'Olot, mort l'any 1728, que fou protector del santuari de la Mare de Déu del Tura i mecenes de la confraria de Sant Josep, a la qual donà diners per a la construcció del retaule barroc encara existent a l'esmentada església parroquial d'Olot. De la Ferreria, casa pairal de la família Ferrer, documentada des de la darrerria del segle XV, n'era originari Ignasi Ferrer-Noguer i de Traver, que sobresortí com a militar i arribà a ser capità de fragata i segon comandant del vaixell de guerra anomenat "Asia". Va néixer el 1742, essent batejat a Sant Salvador de Bianya, i morí a l'Havana, l'any 1794, víctima de la pesta de "*vómito negro*".

Les Planes, una de les cases més velles de la vall de Sant Ponç d'Aulina.

La vall de Bianya és una de les zones més plujoses de la Garrotxa. Els corrents d'aire humit que provenen dels Pirineus entren a la comarca per l'extrem nord-oest del municipi, i això fa que al Capsacosta i a les capçaleres de les valls del Bac i de Sant Ponç d'Aulina s'enregistrin pluges freqüents i intenses. Llavors, els torrents i rieres augmenten ràpidament els seus cabals i no costa gaire que inundin terres i cobreixin les passeres i els passallisos. La història n'està plena, de grans i petites eixides de mare dels corrents d'aigua banyencs. Més d'un pont n'ha pagat les conseqüències, com ho evidencien les restes del que hi havia sobre la riera de Sant Salvador de Bianya, considerat d'origen romà, entre can Pere Sastre i la Pineda, i les del que permetia, prop de Sant Martí de Solamal, travessar la riera de Santa Llúcia de Puigmal, que era igualment antic.

Però de danys també n'han causat els eixuts, la tramuntana, les calamarsades i els temporals de neu. Hi ha notícia de les torrentades de la primavera d'octubre de 1617, i de la forta tempesta d'aigua i pedra que caigué sobre la comarca olotina el 7 de setembre de 1798, de la qual s'explica que els més vells no n'havien pas vist mai cap d'igual. Ja en el segle XX, tenim la inundació del 12 d'octubre de 1907, coneguda popularment com "*l'aiguat de la visita del bisbe*" perquè just aquell dia el Dr. Pol iniciava una visita pastoral a Olot i rodalies. La revinguda de les rieres banyenques fou molt important i quedaren destruïts quatre ponts-palanques, 250 metres de la carretera d'Esperança, conreus i unes quantes plantacions d'arbres. Els camins esdevingueren intransitables i hi hagué moltes finques amb desperfectes, principalment les de Sobeies i del mas Torras, a Socarrats, i les de la Canova i el Mallol, a Santa Margarida de Bianya. Unes quantes cases de Llocalou van quedar inundades i els

L'aiguat del mes d'octubre de 1977 causà força danys. Fotografia del pont de Llocalou, al bell mig del qual les aigües desbordades obriren un gran forat.

veïns demanaren que es desviés el torrent que procedia del mas Perer i de les terres de Francesc Conill. L'Ajuntament decidí la canalització d'aquestes aigües i atendre, a més, la petició d'ajut dels habitants de Castellar de la Muntanya per a reparar els danys causats a la carretera d'aquest poble. L'any següent, els veïns de la vall del Bac demanaren la cooperació municipal per a construir el pont-palanca de cal Ferrer, i el consistori acordà de destinar-hi 200 ptes., que serviren per a pagar a Vicenç Pagès, l'any 1909, dues vigues de ferro destinades al susdit pont.

La inundació més sonada fou, però, la de Sant Lluc de 1940. A la Canya, el Fluvià s'emportà algunes cases i fàbriques, i la riera de Bianya i els seus afluents causaren danys de gran importància en els conreus més propers als cursos fluvials. Algunes famílies quedaren desamparades i l'Ajuntament hagué d'auxiliar-les materialment i amb diners, obrint-se a tal efecte una subscripció pública. Les intenses pluges van malmetre molts camins, entre els quals hi havia

l'antiquíssim que, des de Sant Pere del Puig, passant pel mas la Rovira de Puigmal, anava a Sant Joan de les Abadesses i Sant Pau de Segúries. L'aigua s'endugué una part d'aquest camí i el trànsit fou desviat per un terreny del Molí d'en Solà. Cinc anys més tard aquesta situació encara perdurava; per això Josep Gou, propietari de la finca, tancà el pas amb pedres i una cadena. Immediatament, els amos de la Rovira es queixaren a l'Ajuntament i van demanar la reparació d'aquell camí ral, ja que no podien passar-hi ni cavalleries ni carruatges, en perjudici de les traginades d'ells i altres persones.

Uns altres aiguats greus foren els del mes de setembre dels anys 1962 i 1963. Per Sant Lluç de 1977 es produïren fortes pluges i cap a les deu de la nit d'aquell 18 d'octubre es desbordaren les rieres de Riudaura, de Bianya i altres de la zona. S'enfonsà la part central del pont de Llocalou, amb la conseqüència de dos arcs i un pilar trencats, i va quedar tallada la carretera. A l'Hostalnou es desbordà la riera de Santa Margarida; les aigües s'endugueren les plantacions dels terrenys més propers i van descalçar els punts de suport del pont de can Quita. Al Capsacosta, diverses esllavissades trencaren el pas per la carretera.

Pel que fa a nevades, destaca la del 22 de desembre de 1906, amb tres pams de neu en els llocs planers i una capa de cinc o sis pams a les muntanyes. El fred i el nou nevàs del dia 27 feren que la neu durés molts dies, de manera que hi hagué grans dificultats per al transport. Abundosa fou la nevassada del 24 i 25 de desembre de 1962 i la del 30 de gener de 1986, amb un pam de neu en les zones baixes i el doble, o més, a muntanya, especialment a la Cantina. Per unes hores quedaren aïllats Sant Salvador de Bianya i Sant Ponç d'Aulina, i la llarga tallada del corrent elèctric creà moltes situacions d'indefensió derivades de l'excessiva dependència en aquest tipus d'energia.

Sobre calamarsades, la que descarregà a

mitjan juny de 1903 a Sant Salvador de Bianya fou greu, "*deixant l'anyada y hortalissas, d'una bona part del poble completament perdudas*". Una altra, amb grans de més de 60 grams, caigué el 18 de juny de 1932 i el lloc més perjudicat fou, una vegada més, Sant Salvador de Bianya.

Quant a calamitats, sobresurt la pesta negra de 1347, a la qual seguiren altres tretze epidèmies, fins al final del segle XV. En 1348 moriren dues terceres parts dels habitants del bisbat, segons un cronicó de la catedral de Girona, de manera que les terres de Bianya també es veieren poc o molt afectades per aquella situació. Basta recordar que, en 1356, el prior de Sant Joan les Fonts establí Guillem Codina, de Capsec, al mas Roquer, de la parròquia de Socarrats, "*per haver quedat sense persones que el conreuessin a causa de la mortaldat general de la pesta*".

Del còlera que, l'any 1854, causà un gran estrall a Olot, no hi ha informacions relacionades amb les terres de Bianya. En canvi, sí que tenim notícies del nou brot de còlera que s'estengué pels voltants d'Olot l'estiu de 1885. Un dels primers afectats fou el mendicant que, al principi d'agost, s'estigué quatre o cinc hores a la Canya i "*á los dos días se vió acometido de los vómitos, diarrea y calambres sintomas todos de la terrible epidemia colérica*". A la Canya, precisament, és on es detectà un dels principals focus epidèmics de la comarca.

La malaltia no afectà Sant Salvador de Bianya; la mortalitat d'aquell estiu fou similar a la d'altres anys. Pel que fa a Capsec, consta que Tomàs Masdeu morí "*de la epidemia colérica*"; que Teresa Calvila finà a causa "*de colera morbo*" i que Llorenç Juanola sucumbí pel "*colera asiático*". En aquell mes d'agost també es produí el traspàs, per còlera, d'Anna Castañe i Francesc Collell. Segons dades oficials, a Capsec es registraren durant l'agost un total de disset invasions o casos de persones afectades, però, curiosament, només es reconegué una sola mort.

SANT MARTÍ DEL CLOT

9

La Coromina, tal com era a la segona dècada del segle XX.

30

L'antic nom d'aquesta parròquia era Sant Martí de Tornadissa. El topònim compta, però, amb unes quantes variacions: *Teneriza* (1253), *Tornadissa* (1268), *Terneriza* (1269), *Tornisserra* (1351), *Tornariça* (1362) i, finalment, de nou *Tornadissa*. Aquesta és la que s'ha mantingut vigent, en la documentació eclesiàstica, fins ben entrat el segle XX. L'altra denominació usual, també molt vella, és la de Sant Martí del Clot.

En el segle XIII, Pere de Bac va comprar la *stationem de Colello* i va vendre a l'abat de Camprodon els masos *Ollerols de munt* i *Ollerols de vall*, com també els honors i possessions

que tenia a la parròquia de Sant Martí del Clot. En 1342, el rei Pere III vengué a l'abat de Sant Joan de les Abadesses el mer i el mixt imperi i la jurisdicció alta i baixa de la parròquia de Tornadissa, i més tard, l'any 1372, el monarca es va vendre també els drets de bovatge.

L'església de Sant Martí del Clot és romànica, té una sola nau i la capçalera és a llevant. Respon a les característiques arquitectòniques del segle XII, encara que fou molt refeta després dels terratrèmols del segle XV, tal com diu la inscripció gravada a la clau d'arc de la porta d'entrada, adovellada. A l'absida hi ha una

finestra d'arc de mig punt, cegada. En el segle XVIII, l'edifici fou sobrealçat i s'afegiren capelles laterals i altres dependències, com la sagristia que amaga part de l'absis per la banda de migdia. El campanar és una esvelta torre rectangular, bastida al costat sud-oest del temple.

Quan el bisbe F. Arévalo de Suazo visità *Sancti Martini de Tornadissa*, per l'octubre de l'any 1600, l'església comptava amb reserva del Santíssim, fonts baptismals i olis sagrats. A més del major, hi havia un altar dedicat a la Mare de Déu. En aquella època, un dels costums de la parròquia era

anar en processó fins a Sant Ponç d'Aulina *"sempre que se veyan ab alguna forta necessitat com de sequedats, inundacions de aygua o altre conflicte"*. L'any 1936, en esclatar la Guerra Civil, l'església va ser incendiada i els murs de pedra quedaren completament negres; per això, quan es restablí el culte, a tothom li semblà bé d'enguixar-la de dalt a baix, i en aquest estat s'ha mantingut de llavors ençà.

Al peu de la muntanya, en un terreny que queda entre la masia la Coromina i la pista que mena a l'església, brolla la font del Padrí, una de les més conegudes de la vall de Bianya. Sobre el nom de la font, gravat en una làpida de pedra, hi consta l'any 1822; al damunt hi ha un baix relleu amb una representació de la Mare de Déu amb el Nen als braços,

L'església romànica de Sant Martí del Clot va ser modificada en èpoques posteriors.

obra de J. Roqué. Pocs metres més enllà, a la mateixa paret del marge, hi ha una altra làpida amb aquesta inscripció: "En memòria del 28 de maig / de / MCMVII". És la data en què va morir, a la Coromina, el doctor Pere Pujador i Graells, el cap d'aquesta nissaga.

La finca havia estat pertinença del bianyenc Francesc Bertran, la vídua del qual, Anna Maria Martí, es casà, l'any 1702, amb l'olotí Esteve Santaló, doctor en medicina. Els seus descendents s'emparentaren amb els Bolòs i els Ventós, conegudes famílies d'Olot, i finalment la Coromina va ser donada, per raó de dot, a Pilar de Ventós i Casamor, que es casà amb el metge barceloní Isidor Pujador i Faura.

Conèixer món fou una de les grans dèries d'aquest home, que va enviudar molt aviat. Entusiasmada per la diversitat

El Dr. Isidor Pujador, mort l'any 1934, va convertir la Coromina en un centre d'experimentació agrícola.

arquitectònica observada durant els seus viatges, decidí l'ampliació i la reforma de la Coromina i optà per l'eclecticisme, o sigui, per barrejar-hi elements estilístics diversos, tendència que es donà en la segona meitat de la dinovena centúria i que coexistí després amb el modernisme fins ben entrat el segle XX.

Isidor Pujador i el seu fill Josep Maria destinaren part dels seus cabals a fer de la casa un centre de provatures camperoles, sense que l'èxit els acompanyés gaire. La convertiren, ja en el primer decenni del segle XX, en un autèntic museu d'història natural i hi muntaren un laboratori d'anàlisis químiques amb l'objectiu de millorar la producció agrícola en les seves finques. Fins i tot hi instal·laren una àmplia cargolera, per a la cria de cargols en gran escala, que fou una de les primeres experimentacions catalanes en aquest tipus d'explotació. Van dedicar-se, també, a la cria de cucs de seda.

LA CAPA DELS ESPIRITATS

10

Absis de l'església de Sant Salvador de Bianya, en la qual es guardava la capa dita dels espiritats.

32

La devoció i les creences ocupen un lloc prou important en la història dels pobles. Les adversitats i la realitat de dependre del treball i dels fruits de la terra feien que, sobretot entre la pagesia, es tinguessin sovint els ulls fets al cel.

A la parròquia de Santa Margarida de Bianya es venerà, fins al 1936, sant Modest. En posseïen unes relíquies i se l'invocava contra les tempestats, pedra "y tota mala influencia". A Sant Salvador de Bianya era santa Exuperància la mitjancera per a obtenir el benefici de la pluja en temps de sequera; la parròquia comptava amb relíquies

d'aquesta màrtir i, tal com diuen els goigs, "*De tempestats ni de llamps, / sen Vos nostre advocada, / de neula ni pedregada / per los boscos y los camps, / tots los de Sant Salvador / no tenim de tenir ansia*".

Sant Andreu, patró de l'església de Socarrats i de la parroquial de Porreres, a la vall del Bac, era implorat per a tota mena de necessitats, talment com passava amb santa Magdalena, titular de la capella erigida al costat de la casa del Coll, també a la vall del Bac. A sant Salvador, en canvi, se li demanava poder arribar a gaudir de la pàtria eterna "*al fi de nostra jornada*".

A sant Miquel, titular de l'església de la Torre, els veïns de la vall del Bac li suplicaven que "*de tot lo quens pot danyá / libreu la població*", però els que pujaven fins a Sant Miquel del Mont impetraven el seu ajut pel que fa a guardar-los de pedregades, fam, guerra "*y de mal contagiós*". El patró de la parròquia Sant Pere del Puig era pregat per tal d'obtenir prompte remei "*en tot treball y aflicció*".

Sant Martí, titular de les parròquies de Capsec i del Clot i de l'església de Solamal, era invocat per a l'obtenció de bones collites i evitar els danys de les pedregades. L'havien tingut per patró, entre altres, els

AGRICULTURA I RAMADERIA

11

Bestiar cavallí pasturant al peu de la serra de Sant Miquel del Mont.

34

Els documents de l'època medieval ens proporcionen diverses dades sobre com era la vida rural en aquell període. Els pagesos, senyors útils, havien de complir amb la sèrie d'obligacions d'imposició senyorial que gravaven el seu treball i satisfer, també, les dècimes, primícies i altres exaccions destinades a parròquies i monestirs.

En una relació dels delmers de la parròquia de Sant Salvador de Bianya, de l'any 1776, s'indiquen les quarteres i mesurons de blat i mestall, fajol, faves i civada, i les roves de cànem que formaven les dècimes, a més del dret de

llana i el de carnalatge, càrrega que afectava les cries del bestiar, o sigui anyells, cabrits i porcells.

En la segona meitat del segle XVIII, després de la gran expansió agrícola iniciada en el segle anterior, comença el conreu del blat de moro, que va agafar gran importància a la comarca d'Olot. Un seguit de dificultats i problemes marcaren els darrers decennis del segle XIX, i calgué plantejar-se l'especialització en les activitats agrícoles i ramaderes.

És en aquest moment que es creen diversos sindicats pagesos, com el Sindicat Agrícola del Partit d'Olot,

constituït pel gener de 1903, amb Joaquim Burch i Ventós, de la Riba, de la Vall de Bianya, com a vicepresident.

S'estructurà en grups locals i, per això, pel maig de 1905 es va constituir la Secció de Bianya, que a la llarga acabaria per ser el Sindicat Agrícola de Bianya. Joaquim Burch en fou el primer delegat; Joaquim Mir i Maratona, del Pujals, el president de la junta directiva, i Rafael Darné i Pey, de Puigmitjà, el vicepresident. Hi havia representació de tots els sectors bianyencs, és a dir, de Sant Pere del Puig, el Clot, Capsec, Sant Salvador de Bianya i Santa Margarida de Bianya, i el rector d'aquesta darrera parròquia,

Mn. Joan Curós, actuava de secretari primer.

El Sindicat informava dels nous mètodes emprats a l'estranger i es recomanava l'ús dels adobs químics per tal de millorar la rendibilitat de la terra, amb l'objectiu de reformar l'agricultura. L'any 1920, en terrenys de la Coromina, es van presentar i provar les dues màquines adquirides pel Sindicat Agrícola de Bianya per a ús dels seus associats: una segadora-gavelladora i una dalladora, de la marca alemana Fahs-Krupp.

L'any 1915, en el municipi de la Vall de Bianya hi havia 28 eugues, 530 bous, 285 cabres, 4.267 ovelles i 521 porcs. A la vall del Bac és on hi havia la major concentració d'ovelles, 1.868, i molt més enrere quedava Sant Pere del Puig, amb 744 caps. Cal tenir en compte que la vall de Bianya i la vall del Bac eren, des de temps immemorial, zones de pas durant els períodes de transhumància.

De bous, en canvi, allà on més en tenien era a Sant Martí del Clot, amb 126 caps censats l'esmentat any. En 1923, al

terme municipal de la Vall de Bianya hi havia 27 cavalls, 1 mula, 533 vaques, 4.249 ovelles, 273 cabres i 524 porcs. L'aviram i els conills no entraven en els recomptes.

Després de la Guerra Civil, la introducció de millores tècniques fou gairebé inexistent. Fou en la dècada dels cinquanta que es produí la forta crisi de l'agricultura tradicional, amb el despoblament de les zones rurals, per una banda, i l'adopció de processos de producció intensiva i la mecanització, per l'altra. En els anys seixanta es produïren les transformacions més importants, amb un augment de la producció de llet i de carn. Segons dades de l'any 1964, en el municipi de Sant Salvador

de Bianya hi havia aleshores 32 ramaders, 14 dels quals eren considerats petits, que posseïen, en conjunt, 5 vaques lleteres i 126 de destinades a carn i a treballs del camp, 150 ovelles, 78 cabres, 175 porcs, 395 gallines i 292 pollastres. En el municipi de la Vall de Bianya hi consten 168 ramaders, i d'aquests 66 eren considerats petits; se censaren 59 cavalls, 28 mules, 1 burra i 223 caps de vacum destinats a les feines del camp. Hi havia altres 282 caps de vacum de carn, 282 ovelles, 73 garrins i 299 porcs d'engreix, 2.158 gallines, 1.775 pollastres de carn i 837 conills. Amb la incorporació de l'Estat espanyol a la CEE, l'any 1986, s'inicià una nova reestructuració de l'activitat agrícola i ramadera i encara és aviat per a parlar de resultats.

El bosc, els prats i el conreu de la terra constituïren durant segles la base econòmica de la gent de Bianya. Masia el Perer, al sector de Socarrats.

SANT MIQUEL DEL MONT

12

La capella de Sant Miquel del Mont, sufragània de la parròquia de Santa Margarida de Bianya.

36

Es cimals de la serra de Sant Miquel del Mont marquen els límits del municipi de la Vall de Bianya amb els d'Olot i Riudaura. A l'indret on tots tres convergeixen hi ha la capella dedicada a l'arcàngel, a tocar la qual hom considera que havia existit una talaia romana. Aquest cim té 792,9 metres d'altitud i d'allà estant es gaudeix d'una àmplia vista panoràmica sobre les valls olotines.

La capella és sufragània de la parròquia de Santa Margarida de Bianya, de manera que la història d'una i altra van paral·leles. La capella, de petites dimensions, és un

bell exemplar d'arquitectura romànica que té la capçalera al costat de sol ixent. Damunt el mur de ponent, reforçat en la part baixa per un contrafort inclinat que assegura la seva estabilitat en el terreny, s'aixeca el campanar de paret, amb una doble obertura d'arc de mig punt, que manté la mateixa amplada de fàbrica. L'any 1545, es contractà l'obra de desfer i tornar a bastir de nou el campanar de la capella de Sant Miquel del Mont, però amb el mur més gruixut "*per defecte de ser la paret e los pilars de aquell prims*", i una de les exigències fou que es construís "*segons forma del campanar de la Capella de nostra Dona del Tura*", d'Olot.

L'absis, a llevant, és semicircular. Al centre hi ha una finestra d'una sola esqueixada, cegada a la part exterior. L'absis té un fris senzill que descansa sobre mènsules simples, amb elements decoratius en alguna d'elles. Aquest fris ressegueix també el mur del costat de migdia, i a la cornisa es pot veure una figura humana, la part més ben conservada de la qual és el cap. En aquesta façana sud hi ha una finestra, amb esqueixada cap a l'interior, i la porta d'entrada, amb uns arcs en gradació, llinda i timpà llisos.

Segons Monsalvatje, l'any 958 s'efectuà la consagració d'una capella, anterior a l'actual edifici del segle XII, dedicada a sant Miquel "*in locum quae nuncupant Vallebiania*", cerimònia que oficià Arnulf, bisbe de Girona. En el segle XV tingué lloc l'adquisició d'una campana per a la capella, la qual en tenia ja dues l'any 1554. Per al manteniment i esplendor del culte es comptava, en aquella època, amb la rendibilitat de les terres que eren de pertinença de la capella, on es collien herbes i glans i s'explotava el bosc. Més tard, en el segle XVIII, consta que era servida per un ermità i que en el XIX es féu una nova campana, la qual fou salvada durant la guerra que esclatà l'any 1936 i fou traslladada, després, a Santa Margarida de Bianya.

La capella de Sant Miquel del Mont ha estat, per la seva estratègica situació, lloc freqüent d'aplecs i romiatges. Pel que fa a les concentracions de tipus religiós, en destaca el romiatge del 19 de juny de 1898, organitzat "*pera pregar per las necessitats actuals d'Espanya*" i que comptà amb la participació de les parròquies de la vall de Bianya, Riudaura, la Pinya, Sant Privat de Bas, Sant Cristòfor les Fonts, Sant Joan les Fonts i Olot, que hi acudiren en processó, amb

creu alçada, banderes de les confraries i el sant Crist gros de cada parròquia, amb els rectors i els alcaldes al davant. La gernació que hi anà fou, evidentment, molt gran.

Un altre aplec important fou el celebrat el 15 d'octubre de 1933, amb motiu de la inauguració de les obres de restauració de la capella, que, bàsicament, consistiren en la consolidació de l'edifici i l'enderroc d'unes dependències annexes ja innecessàries. La festa, amb sardanes incloses, s'havia de fer el 29 de setembre, però les pluges obligaren a ajornar-la. La iniciativa d'aquesta millora es degué a Mn. Esteve Soler, ecònom de Santa Margarida de Bianya, que va comptar amb la

cooperació personal dels feligresos de diverses parròquies i amb l'òbol de bon nombre de persones devotes del sant arcàngel i de la Mare de Déu del Remei, que també era molt venerada a la capella. Hi participaren unes mil cinc-cents persones.

Per l'abril de 1994, en un espai planer que queda a sota del cim coronat per la capella, s'inauguraren les instal·lacions de la torre i Centre de Telecomunicacions per a la millora de les emissions de televisió i de la telefonia per mitjà d'ones radioelèctriques. La inversió fou d'uns 127 milions de pessetes. La torre fa 37 metres d'alçada, més dels que, per a evitar l'impacte mediambiental, s'havien inicialment previst.

L'aplec, al final de setembre, és sempre molt concorregut. Un dels actes ja tradicionals és la gran arrossada.

HIDROGRAFIA

13

Paisatge nevat amb la Torre de Sant Pere al centre.

38

Hi ha, en el municipi de la Vall de Bianya, tres conques hidrogràfiques ben definides: la vall de Bianya, la vall del Bac i la vall de Carrera. Cal afegir-hi, a més, uns petits espais territorials travessats pel riu Fluvià i la riera de Riudaura, respectivament.

La conca bianyenca té un desnivell de més de 959 m, entre el puig Estela (1.359,3 m) i el sector de Llocalou, situat per sota dels 400 m. En els vessants del puig Estela, sota el coll de Sentigosa, neix la riera de Santa Llúcia de Puigmal, que rep els torrents que s'escolen per la serra de les Cambres, a la banda esquerra, i pels bacs de la Roca i de Planagem, a la dreta.

Després d'obrir-se pas entre l'accidentada capçalera, la riera de Santa Llúcia de Puigmal comença el seu recorregut per terres més planeres just en arribar al Molí d'en Solà, i continua després cap a Sant Martí de Solamal. Al bell mig del pla de Beia o Pladebeia hi ajunta les seves aigües la riera de Farró, nascuda entre el carenar de les Boixedes i el cim de les Rompudes.

Sota el puig de la Caritat (1.085 m), a la capçalera de la vall de Sant Ponç d'Aulina, neix la riera de Sant Ponç, que recull els torrents i torrentols del vessant sud de la serralada del Capsacosta, de les obagues del carenar de les Boixedes

i del solell de bona part de la serra de Malforat, amb els seus serrats de Comarrol i del Bertran. Hi ajunta també el seu cabal la riera de Sant Salvador de Bianya, que travessa el petit nucli de població del qual ha pres el nom i passa, després, per terres del Callís i per sota de can Pere Sastre, que és on té lloc l'aiguabarreig.

La riera de Sant Ponç continua, des d'aquest lloc, cap al molí del Clot i la masia la Coromina. Per l'esquerra se li ajunten les rambles que baixen del cap de la Baga (915 m) i del coll de la Barcadura, en el sector del Clot. Més enllà, no gaire lluny del nucli de ca l'Enric, es produeix la confluència de les rieres de

Santa Llúcia de Puigmal i de Sant Ponç, la qual cosa origina el naixement de la que s'anomena, a partir d'aquí, riera de Bianya. Rep aquesta, per la dreta, la riera de Santa Margarida, que neix a curta distància de la casa pairal de l'Espunya, a uns 800 m d'altitud. Passa a prop de les masies de la Vila i la Torre, més avall deixa a l'esquerra el nucli de l'Hostalnou i acaba el seu curs al peu de la carena de puig Solana, a curta distància de la Canova de la Ribà.

La riera de Bianya corre zigzaguejant per la plana i, ja en el sector de Capsec, rep l'aigua dels torrentals que davallen de la serra de Sant Tomàs, a l'extrem llevantí de la serra de Malforat, i el torrent de Capsec, nascut al coll de Passa-serres. Després, sempre en direcció cap a orient, la riera de Bianya passa per sota el pla de Gibrella i mescla les seves aigües amb les del Fluvià a Sant Joan les Fonts.

La riera de Riudaura inicia el seu tram bianyenc un xic més enllà del barri olotí de l'Hostal del Sol, al peu de la muntanya de Sant Valentí. El seu tortuós curs marca la línia divisòria amb Olot, primer, i amb Sant Joan les Fonts a partir de la capella de la Mare de Déu de l'Esperança i la Canya. S'obre pas, en aquest tram, entre les laves volcàniques del pla d'Olot fins més enllà del nucli de Llocalou, i un xic més avall del

Les aigües de la riera de Riudaura, que marca part del límit del terme municipal de la Vall de Bianya amb Olot i Sant Joan les Fonts, s'esmunyen entre roquissars de basalt.

Molí de Roquer s'ajunta amb la riera de Bianya. El Fluvià, per la seva banda, té un curt recorregut pel municipi de la Vall de Bianya, entre l'enclavament urbà de la Canya i l'antic veïnat de les Illes. Al marge esquerre del riu, a la Canya, hi ha algunes indústries i una zona d'arqueologia industrial, amb restes de les fàbriques que aquí hi hagué assentades per tal d'aprofitar la força de l'aigua però que quedaren molt malparades per l'aiguat de 1940.

L'altra conca hidrogràfica és la de la riera de la Vall del Bac, que neix en la zona muntanyosa de ponent que limita amb Sant Pau de Segúries. Travessa tota la

plana torçant cap aquí i cap allà, i deixa el municipi en la zona dels engorjats del Bosc del Quer. La riera de la Vall del Bac és considerada, des de temps reculats, la capçalera del riu Llierca, afluent del Fluvià.

A la riera de Carrera se li uneixen, al collet de Coldecarrera, els torrents que baixen pels pendissos que solell del Montmajor (1.075 m) i del Montpetit (898 m) i de l'obaga de Castellar de la Muntanya. El torrent de Toralles i la mateixa riera de Carrera, que s'escola per la vall, marquen amb els seus cursos bona part dels límits municipals amb Montagut.

Fonts bianyenques importants

- Font de Belló
- Font de la Boada
- Font de Coldecarrera
- Font del Coll del Casal
- Font del Colomer
- Font de l'hostal de la vall del Bac
- Font dels Joncars
- Font de Nadal
- Font del Nesprer
- Font de l'Obi
- Font del Padrí
- Font de Passa-serres
- Font de Resclusany
- Font del Sagué
- Font de Sant Salvador
- Font dels Solans
- Font de la Torre
- Font del Totx

LA VALL DEL BAC

14

La vall del Bac, pel mig de la qual s'escorren les aigües del riu Llierca.

40

S'ha dit i repetit que la vall del Bac constituïa, fins al 1843, un petit municipi independent que quedà, llavors, agregat al de Capsec.

Pel febrer de 1747, els regidors de la parròquia (municipi) de la Vall del Bac informaven que al poble hi havia 27 cases, 10 de les quals eren de pagesos i les restants de jornalers, que es collia principalment blat i mestall i en menor proporció llegums, blat de moro, civada i fajol. La situació econòmica era més aviat minsa i es vivia de l'explotació de la terra, dels boscos i de la cria de bestiar. En aquell moment hi havia 460 caps d'oví, però quant a cabrum, vacum, porquí i

eugues s'estava molt per dessota del centenar de caps. De fruita se'n collia poca, insuficient per al consum dels mateixos habitants del poble i, naturalment, no hi havia cap fàbrica ni manufactura, ni constava que n'hagués existit mai cap, de manera que tampoc s'havia format cap gremi o confraria d'artesans; tothom es dedicava al conreu. De metge, cirurgià, apotecari, mestre de llatinitat i de "primeros rudimientos", cap ni un, perquè era una terra pobra i gravada amb unes càrregues tan altes "que son tantos los pobres en dicha parroquia que muchos se han de hir por no poder pagar su contingente".

La vida a la vall del Bac no era, doncs, gens fàcil. Sota la capa d'una vegetació ufanosa i del verd que caracteritza l'esplèndid paisatge, s'amaga una terra que ha exigit molts suors per a guanyar-se la vida. Pel mig de la planúria s'escorren les aigües de la riera de la Vall del Bac, considerada la capçalera del riu Llierca. L'any 978, el nom del *rivulo Lizerca* surt en les confrontacions territorials de Sant Andreu de Porreres.

L'origen del topònim Bac és obscur. La llegenda parla d'un senyor anomenat Bag o Bach que es refugià en aquesta zona fugint dels sarraïns i féu bastir

la casa forta o castell conegut per la Torre, on romangué fins que les tropes de Carlemany alliberaren el país. Aquest edifici té una part baixa clarament romànica, però la resta són construccions més tardanes. Recentment s'hi han fet obres de rehabilitació. D'aquesta família Bac, el primer membre que surt documentat és Bertran *de Bacco*, la signatura del qual figura en una escriptura de l'any 1150. Els Bac, cognomenats *Bago* i també *Des Bac*, engrandiren aviat el seu patrimoni. Un membre de la família es casà, en el segle XIII, amb Esclarmonda, filla de Ramon de Milany. En la primera meitat del segle XV, el castell de Rocabruna fou comprat pels Bac, que s'establiren a Camprodon i abandonaren la casa forta de la vall del Bac.

D'esglésies, totes romàniques, n'hi ha cinc: l'esmentada de Sant Andreu de Porreres (*Porrarias*, l'any 946); Sant Miquel de la Torre, dita també d'Avellana Corba en molts documents, fins i tot recents; Sant Feliu del Bac (de *Bag*, el 946, i més tard de *Bacco*, *Bacho* i *Bach*), consagrada l'any 996; Santa Maria de

El casal de Llongarriu, un dels més importants de la vall del Bac, amb l'església de Santa Maria de Sacot al darrera.

Sacot, a Llongarriu, i Santa Magdalena del Coll, de la qual no es tenen notícies anteriors al segle XVIII.

Les quatre primeres havien estat esglésies parroquials, però, finalment, només mantingué aquesta condició la de Sant Andreu de Porreres, que presenta avui dia un pèssim estat de conservació, amb part de la volta esfondrada i convertit el recinte en refugi del vacum que pastura per aquell indret. Sant Miquel de la Torre és, des de fa uns quants anys, l'únic temple apte per als comptats serveis religiosos de la parròquia.

Llongarriu, cal Ferrer, la Badosa de Baix, el Martinoi, el Pagès, el Coll, el Triadú, el Mas

de l'Om i les Serres són algunes de les cases estretament lligades amb l'evolució històrica de la vall del Bac. N'hi ha que s'utilitzen ara com a segona residència i alguna ha estat adaptada per a l'explotació turística, una de les poques activitats que poden tornar a donar vida a la zona. El camí ral, considerat també carrerada, que travessa les valls de Carrera i del Bac i que durant segles ha estat l'accés més fàcil des de la Garrotxa cap al Ripollès, s'ha arranjat i convertit en una bona pista, de 21 km, la inauguració de la qual tingué lloc pel febrer de 1994. En el trajecte hom troba l'antiquíssim i concorregut hostel de la vall del Bac, on és possible gustar els plats típics de la cuina de muntanya.

CASTELLAR DE LA MUNTANYA

15

Colldecarrera, vella casa pairal de l'antic poble de Castellar de la Muntanya, en un dia d'hivern.

42

Darrera el topònim de Castellar de la Muntanya s'amaguen qui sap quantes sorpreses. El mateix nom de Castellar indica més l'existència d'un nucli poblat i fortificat des de temps antic que no pas el fet d'haver-hi en aquest lloc una fortificació medieval, de la qual es comença a tenir esment a partir del segle XI.

És possible que Arnau Guillem de Castellar, que en el darrer terç del segle XI va prestar jurament al comte de Besalú pel castell de Montagut, fos originari de la força de Castellar de la Muntanya, però en aquesta i altres qüestions les coses no són gens clares.

La referència que hom considera més concreta sobre aquesta força és de l'any 1278, moment en què Sibil·la, comtessa d'Empúries i vescomtessa de Bas, va reconèixer al rei Pere *el Gran* tenir en feu, per ell, el *castrum de Castellario*. Dos segles més tard, per l'abril de 1463, Joan II incorporà el lloc de Castellar de la Muntanya a la corona, sense que es faci cap referència al castell.

L'edifici més notable d'aquest petit poble muntanyenc és l'església de *Sancte Marie de Castellario*, que figura entre les que estaven subjectes a l'església de Sant Joan les Fonts, donada l'any 1079, pel

vescomte de Bas, Udalard, i la seva esposa al monestir de Sant Víctor de Marsella. La donació fou confirmada en 1106 i 1127 pel bisbe de Girona.

Els terratrèmols del segle XV causaren danys d'importància a l'església, però la parròquia tornà a refer-se i va quedar aviat ben proveïda per al culte. Comptava, l'any 1717, amb una veracreu, dos portapaus, una custòdia, dos calzes, crismers i petxina per als bateigs i uns encensers, tot de plata, a més de diverses casulles, albes, etc., i quatre gonfanons de

domàs carmesí. A més de l'altar major, hi havia el del Roser i el de Sant Sebastià i Sant Francesc Xavier, del qual acabà per esser-ne només titular aquest últim. L'any 1741, el bisbe hi anà de visita pastoral i va manar que es procedís, en dos anys, a efectuar l'arranjament de la teulada i es fes *"emblanquir la boveda y parets interiors de dita Iglesia, y faran repintar los archs ab lo mateix color, aixis com estava antes"*. El prelat va ordenar, així mateix, la construcció d'una nova sagristia amb suficient capacitat.

Santa Maria de Castellar de la Muntanya és un edifici que, tot i les construccions tardanes que s'hi anaren afegint, respon a les característiques del romànic del segle XII. De planta rectangular, la seva capçalera és a llevant, formada per un absis semicircular que presenta, al centre, una finestra modificada. L'entrada és al costat de migdia. A l'interior, enguixat i pintat, es guarda una senzilla pica baptismal romànica, d'immersió, del tot llisa. Al mur de migjorn

L'església de Santa Maria de Castellar de la Muntanya, amb la casa rectoral afegida al costat.

s'afegiren la sagristia i uns nínxols del cementiri parroquial, i a ponent dependències de la rectoria, que té llindes del segle XVIII a la porta i en una de les finestres. El campanar és aixecat a l'extrem ponentí del temple; és una torre, amb teulada a dos vessants, que té una finestra a la part superior de cadascun dels seus quatre costats.

Sant Martí de Toralles, a les muntanyes de l'altra banda de la vall de Carrera, era sufragània de Santa Maria de Castellar de la Muntanya. La feligresia de la parròquia, però, ha estat en tot temps escassa. L'any 1859, el lloc comptava amb 28 cases habitades i 1 de desocupada; la seva extensió era *"de ancho media hora, y de largo cinco cuartos de hora"*, segons un document de l'època. A la primeria del segle

XX, hi havia 27 edificis i 130 habitants en total. Després de la Guerra Civil de 1936-1939, la cosa donà un tomb espectacular i es produí el gran despoblament d'aquesta zona. Com moltes cases, l'església, que porta ja uns quants anys d'abandonament, presenta un estat de conservació preocupant.

D'entre totes les cases de la contrada, la que té més interès és Colldecarrera. Aquesta gran pairalia, que d'uns anys ençà ha recobrat l'activitat gràcies a la seva utilització com a hostal, presenta totes les singularitats de l'arquitectura popular, amb les cambres i dependències del pis situades al voltant de la gran sala. La galeria porxada, a migdia, és del segle XIX, dels dies en què hi hagué la batalla del Totx entre carlins i liberals (any 1874).

ART I ARTESANIA

16

L'escultora Pilar Burch al costat d'una de les seves obres.

que han caracteritzat el paisatgisme olotí convencional. Amb un concepte i una temàtica més avantguardista, Albert Plana i Goretti Nogareda també han reeixit dins el complex món pictòric i han exposat la seva obra moltes vegades.

En la dècada dels setanta, un grup de ceramistes s'instal·là a la Vall de Bianya i cadascun d'ells començà a crear peces sota un criteri de qualitat i originalitat que han contribuït en gran manera a la dignificació de la ceràmica com a obra artística. Joaquim Montsalvatge i Altimira (Barcelona, 1945) Jaume Toldrà i Nogué (Ulldemolins, 1946) i Isabel Torquemada i Coma (Camprodon, 1947), mantenen encara en actiu el seu respectiu taller i, seguint tècniques i conceptes avançats, modelen amb les seves mans obres d'inqüestionable bellesa i bon gust decoratiu. Albert Rusalleda i Nadal (Cassà de la Selva, 1950) també havia format part d'aquest grup. Jordi Anglada i Pous, nat el 1953, fa també una colla d'anys que es dedica de ple a la producció de ceràmica, que comercialitza amb el nom de Rian.

Tots els principals estils artístics, o sigui, el romànic, el gòtic, el barroc, el neoclassicisme i el modernisme són presents a les terres de Bianya. Les esglésies atresoren la major part de les obres d'art llegades per les generacions passades, però hi ha també grans cases pairals que conserven antic mobiliari i interessants peces d'art popular.

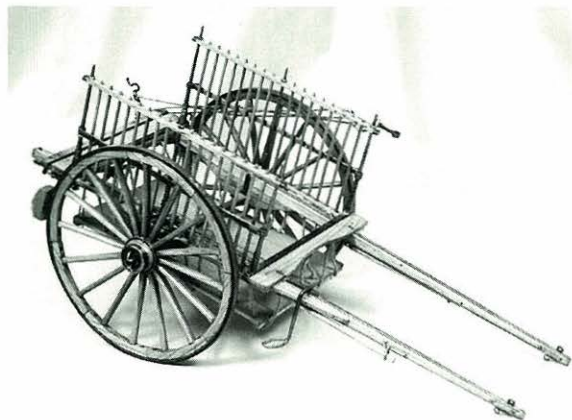
En el conreu de les arts, pel que fa a l'actual segle XX, alguns bianyencs han sobresortit en el camp de l'escultura, la pintura, la ceràmica i l'artesanía. Pilar Burch i de Rocafiguera, nascuda l'any 1933, ha

destacat en la creació d'obres escultòriques que tenen molta sensibilitat i força. D'ençà del 1980, en què va exposar per primera vegada, ha seguit un camí ascendent, però, curiosament, allà on més cas han fet de la seva creativitat ha estat a França, país en el qual ha obtingut premis i distincions. És professora de disseny de moda de l'Escola Municipal *La Llar*, de Terrassa, i ha donat a conèixer la seva obra en diverses poblacions.

En l'aspecte pictòric, Pere Danés i Berga és, de bon tros, el bianyenc més conegut. Nat el 1945, es va formar a l'Escola de Belles Arts d'Olot i la seva obra es manté dins les línies

A tot això cal afegir-hi l'activitat estrictament artesanal del també bianyenc Xavier Plujà i Darné, nat el 1955, que amb gran paciència i dedicació, estudiant-ho tot molt a fons i servint-se dels coneixements del seu habitual ofici de ferrer, ha creat una extraordinària col·lecció d'antiga maquinària, carruatges i utensilis de pagès. Es tracta de reproduccions exactes, però naturalment a mida reduïda, de màquines i vehicles de tracció animal ara totalment fora d'ús, com carretes, carretons, llaures, cavadores, rascles, trulls, segadores, etc., amb la corresponent articulació i que

Una de les peces d'artesanía creades per Xavier Plujà. La seva col·lecció de maquinària i eines del camp en miniatura és impressionant.

es mouen com els mateixos models originals. Aquesta col·lecció consta d'un centenar de reproduccions de màquines i carruatges i d'una setantena d'eines agrícoles (forques aixades, dalles, etc.), tot el qual constitueix un singular mostrari de gran interès etnològic i artesanal. Són peces basades, totes elles, en models emprats a Catalunya, amb diverses variants, i Xavier Plujà les ha exposat en molts llocs del nostre país, on han causat sorpresa i produït admiració. De còpies només n'ha fet uns comptats exemplars, que han passat a formar part del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, a Terrassa.

En les exposicions d'art i artesanía local, que d'uns anys ençà s'han dut a terme coincidint amb la festa major

bianyenca, la participació ha estat sempre elevada. Al costat d'obres pictòriques, tapets, brodats i altres peces de labor, hom pot veure-hi una àmplia i singular sèrie de treballs diversos, la qual cosa evidencia la capacitat creativa i la dedicació de la gent d'aquesta terra vers tot allò que permet exterioritzar les més profundes sensibilitats. És el cas de Nieves Guillén, madrilenya d'origen, que s'establí a la Vall de Bianya al començament dels anys vuitanta. Alumna d'Antonio López, és professora de dibuix, però decidí no exercir per dedicar-se de ple a la pintura no estrictament figurativa i, sobretot, a la creació d'objectes didàctics i decoratius, de fusta, que han obtingut una gran acceptació.

Gerros de ceràmica creats per Jaume Toldrà.

LA SUBHASTA DE L'HOSTAL I LA GABELLA

17

L'Hostalnou de Bianya, tal com era l'any 1919.

46

Al costat dels camins s'aixecaren establiments destinats a poder fer-hi parada. A la vall de Bianya, en la ruta més directa i natural per anar de Camprodon a Olot i l'Empordà, i viceversa, hi havia diversos hostals que ajudaven a fer més planer el camí. El veïnat de Llocalou nasqué a redós de l'hostal allà establert, i el mateix passà a l'actual nucli de l'Hostalnou. Més amunt hi havia l'hostal de la Pineda i, més enllà encara, els Hostalets del Capsacosta.

Diversos documents del segle XVIII ens expliquen com se subhastava l'explotació de l'hostal existent al municipi de la Vall de Bianya, encara que,

de fet, eren tres els establiments que podia tenir oberts l'arrendatari: un al veïnat de les Illes, l'altre a Llocalou i el tercer en la parròquia de Santa Margarida de Bianya o en la de Sant Pere del Puig. El nunci de l'Ajuntament feia les oportunes crides o avisos en els llocs acostumats, i la concessió es feia mitjançant un document notarial, amb la qual cosa s'evitaven maldecaps i es deixaven les coses ben lligades. L'any 1752, per exemple, els regidors fixaren que l'arrendament fos per quatre anys (del dia de cap d'any de 1753 a l'últim dia de desembre de 1756), pel que fa a la venda de pa i de vi a la

menuda, en exclusiva i amb l'única excepció del taverner.

Era obligació de l'hostaler proporcionar "*posada y aculliment ordinari, y decent als Passatgers, y altres personas, que voldran anar à menjar y beurer en dit Hostal pagant*", per la qual cosa havia d'estar sempre proveït de bon pa i vi per a vendre. De pa, d'acord amb el mostassaf que fixava les venedures per cada quartera de blat que es pastés, en podia vendre de "*gros, y menut*". Pel que fa al vi, l'arrendatari n'havia de tenir de qualitat, o sigui, "*de la Costa y Llansá bo, y rebedor al preu ques vendrà en las tavernas de la Vila de Olot, del qual ne*

haurá de tenir de continuo", i també "vi de Empordá y altres parts que sera menos bo a dos diners menos la mesura". L'hostaler estava obligat a posar "señal en dit Hostal, o ab post o ab ram", i a l'establiment també hi podia tenir i vendre vi blanc i malvasia.

Gaudia de "franquesa de bagatges, somatent y fer guardas sino es fins á cap de terme", i podia estar tranquil quant a la competència, ja que ningú, dins la Vall de Bianya, no podia comprar ni vendre vi a una mesura inferior al mig mallal. Els regidors bianyencs recordaren també la prohibició d'anar a oferir-ne "en los aplechs, y Congressos de dita vall, sino en llurs casas, y encara no pugan mig mallal de vi repartirlo ó beurerlo en comunio diferents personas per ser en frau dels emoluments de dita Vall". Tant l'hostaler com el taverner (per al qual existien unes clàusules similars, en la qüestió de proveïment i venda) estaven autoritzats a despatxar-ne, a cortons, a "aquellas personas que lo voldran per llur propia familia, y no altrament". L'arrendatari, a més, estava obligat a matar i

La Pineda era un altre antic hostal, que es trobava al costat de la via romana, camí del Capsacosta.

vendre carn d'ovella i d'anyell "en son temps en los Dissaptes a la tarda al preu se vendrá en la carniceria publica de la vila de Olot", mentre que en la resta de dies podia vendre facultativament l'altra carn que considerés oportuna, sempre que fos bona.

L'Ajuntament subhastà també, per al període de quatre anys, la gabella (magatzem), amb el dret i l'obligació "de vendrer oli, pesca salada a la menuda, y tot genero de especies en la Vall de Biaña", arròs i vinagre inclosos, que s'havien de despatxar d'acord amb el "preu regular que se vendran en la vila de Olot". Les clàusules eren similars a les abans esmentades per a l'hostaler, però no es podia exigir cap pagament de drets per compra d'oli (talment com passava amb el vi) als eclesiàstics, batlle

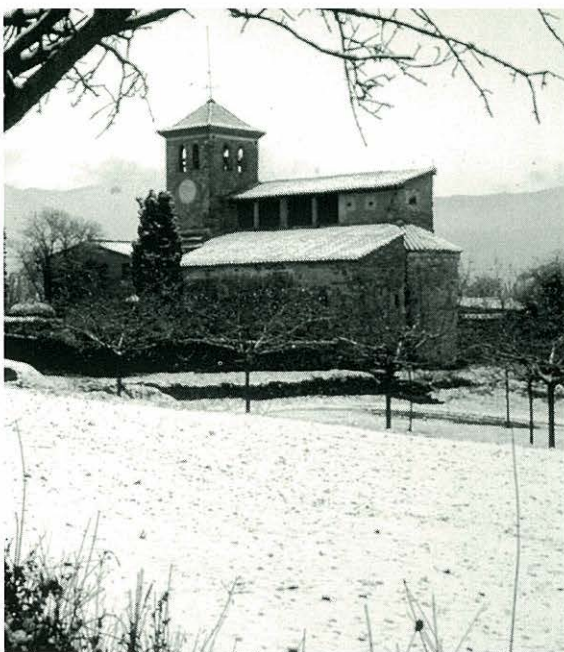
i regidors "ni altres personas que per privilegi los competesca semblant exempcio". L'arrendatari podia també tenir gabella en tres punts del municipi, concretament als mateixos on podia obrir-se hostal.

En la demarcació municipal de Sant Salvador de Bianya les coses es feien si fa no fa igual. Per l'agost de 1745 es donà a conèixer "por los lugares acostumbrados el pregon tocante al arrendar la venta y consumo del aguardiente comun, anissado, resolies (el resoli era un licor compost d'aiguardent, sucre i un ingredient olorós) de todas especies", inclosa la mistela. El propòsit sempre era el mateix: proveir les arquees comunals amb els diners que s'obtenien de l'impost que s'aplicava als gèneres.

SANTA MARGARIDA DE BIANYA

18

L'església de Santa Margarida de Bianya coberta de neu.

48

Per la seva situació, al centre de la plana, el veïnat de la parròquia de Santa Margarida de Bianya sempre ha estat considerat cap del municipi de la Vall de Bianya. Diverses escriptures notarials dels segles XVII i XVIII deixen constància de les reunions que, el dia de cap d'any, celebraven dins l'església de Santa Margarida de Bianya *"los singulares homens y pagesos de las parroquias de Santa Margarida, St. Pere Spuig, St. Martí de Solamal, St. Martí de Capsech, St. Andreu de Socarrats y Veynat de las Illas... a fi y effecte de fer Sindichs eo Consols per dita vall de Bianya y veynat de las Illas"*.

Aquestes reunions es feien *"en virtut de Reals privilegis a dita vall de Bianya concedits"*. Cadascun dels dos consols en actiu proposava dos possibles successors seus. Els assistents, *"descarregant en tot y per tot llurs consciencias ab vots secrets de paraula"*, procedien a l'elecció dels nous consols i síndics que, durant un any, havien d'administrar, cobrar i pagar tot el relacionat amb la universitat (ajuntament). També s'elegia el mostassaf, càrrec a exercir pel consol cessant que obtenia més nombre de vots.

En 1722, quan ja regia el decret de Nova Planta promulgat per Felip V, hi havia quatre regidors: els de Santa

Margarida, Sant Pere del Puig, Capsec i Socarrats. Les coses havien canviat força; obeint una disposició de l'alcalde major de Camprodon, cadascun dels regidors presentava una terna de dos noms per tal que aquell designés qui havia de substituir-los en el càrrec. En aquest període, els homes de les parròquies bianyenes foren obligats a contribuir a la *"fabrica de las barracas echas por las Guardias de la linea preservativa del Partido de Camprodon"*.

L'església de Santa Margarida de Bianya surt esmentada, per primer cop, l'any 858. La donà el comte Guifré de Besalú al monestir de Santa Maria de

Riudaura, amb motiu de la consagració del seu temple. Després, l'any 937, el comte Sunyer de Barcelona cedí aquest monestir i totes les seves possessions, entre elles l'església de Santa Margarida, al monestir de Santa Maria de la Grassa.

Els terratrèmols del segle XV l'afectaren greument, però aviat es deixà apta per al culte. A més del major, comptava, en aquella centúria, amb altars dedicats a la Verge Maria i als sants Joan i Pau (màrtirs romans que sempre surten junts, la festa dels quals s'escau l'1 d'agost). Una devoció ancestral de la parròquia era la imposició del "cíngol de santa Margarida", guardat a l'església, a les dones que estaven encinta, per tal que el fruit de les seves entranyes vingués al món feliçment. Aquest cíngol és esmentat per primera vegada l'any 1517, però feia més temps que hi era venerat com a relíquia. El costum de la seva imposició s'ha mantingut gairebé fins als nostres dies, tot i que no s'utilitzava ja la relíquia, sinó unes cintes

Cada any, per Sant Isidre, a Santa Margarida de Bianya es fa la tradicional sembrada de confits i caramels, que recorda l'ofici que exercí aquest patró de la pagesia.

beneïdes que eren posades a les dones embarassades. En 1608, es manà que l'oblatió donada "*quant lo rector penjara la cinta de Sta. Margarida a las donas*" fos repartida entre el capellà i l'Obra, com ja s'havia fet en temps de l'anterior rector.

Santa Margarida de Bianya conserva, tot i els afegits posteriors, la seva estructura romànica del segle XII, amb la capçalera a llevant. Se suposa que la planta antiga era d'una sola nau, amb transsepte, capçada per un absis semicircular flanquejat per dues capelles laterals que comptaven també amb absis semicirculars. Un és l'absis existent a la banda nord-est, considerat del segle X. El del costat oposat es va desfer en construir-se la sagristia, en el segle XVIII.

La porta antiga, a migdia, és actualment cegada. La portalada actual, a ponent, d'estil neoclàssic, és de l'any 1855.

La pairalia del Colomer, amb les parets pintades de blanc, sobresurt entre la verdor del paisatge. Al costat de la cabana, de l'any 1756, s'aixecà, en 1986, el Colomer Petit. Una altra vella i gran casa del sector de Santa Margarida de Bianya és l'Espunya, en el faldar del puig Espunya. Pertanyia al monestir de Ripoll, el procurador del qual, en 1611, va fer un nou establiment del mas i els altres d'agregats a favor d'Esteve Espunya, que fou obligat a residir-hi i donar cada any, entre altres prestacions, sis gallines i dues peces de carn salada al "*pes de Tradós*" (sic) per Nadal.

La vall de Bianya d'avui no és pas la mateixa que van veure els nostres avantpassats. De la mateixa manera que costa d'imaginar, des de la perspectiva actual, com era la vida en el passat, per a la gent que visqué unes centúries enere resultarien xocants i estraforaris molts dels avenços amb els quals estan habituades les generacions d'ara.

Francisco de Zamora, escriptor castellà que de 1785 a 1790 va recórrer el nostre país, anotà en el seu *Diario de los viajes hechos en Cataluña* una sèrie d'observacions sobre els llocs per on passava. A la darrera d'agost de 1787 féu el trajecte d'Olot a Camprodon i passà, és clar, per la vall de Bianya, que descriví com una plana fèrtil, poblada de cases i voltada de muntanyes, on hi havia abundància d'arbres. Es lamentà, però, de l'existència de "*balsas de cáñamo, como aquí se hallan*", que trobà a les vores del camí. Francisco de Zamora diu, més endavant, que "*Pasamos por debajo de la casa del rico Farró de Viaña, labrador de crédito en esta tierra. Y, en efecto, la casa es muy grande, denotando en todo la opulencia de su amo.*

Sólo a los que lo ven parece creible que un hombre tan rico pueda vivir contento en esta soledad". La pujada al Capsacosta era forta, "*de más de tres cuartos de larga*", però quedava compensada per l'esplèndida vista que hom tenia sobre la plana quan es coronava el cim.

De més cap aquí, de mitjan segle XIX, és la ressenya feta per Esteve Paluzie en el seu llibre *Olot, su comarca, sus extinguidos volcanes*, que va ser publicat en 1860. Explica que la vall de Bianya presenta, sigui quin sigui el punt des d'on és contemplada, "*una vista muy singular, no saciándose el espectador de mirar los promontorios que terminan en ella, los recodos de las montañas, la frondosidad de sus bosques, la amenidad de los sitios, una sierra aislada en el centro*

y la profusión de caseríos". Assenyala que eren unes tres-cents les cases de pagès existents a la vall, les quals "*recuerdan los caprichos en que están situadas regularmente las casitas que adornan los pesebres que se arreglan por Navidad*".

L'olotí Mn. Pere Valls, en unes notes manuscrites, de començament del segle XX, també diu que no hi ha cap "*formación de pueblo pero si bastantes grupos de casas bastante distanciados entre si, tales como La Canya de dalt, Canya de baix, Clocalou, Hostalnou, Capsech y Pineda y Capsacosta*". Recomana, a la vegada, "*admirar sus frondosos bosques, sus prados, sus pequeños promontorios y sus bellos recodos constituyendo un conjunto admirable. En algunos sitios a mas de encontrarse turba se encuentran restos de animales antidiluvianos (sic)*".

J. Maspons, també a la primeria del segle vintè, des de les pàgines de *La Veu de Catalunya* (1911), diu: "*Es rica y bonita, la vall de Bianya. Els boscos de roures y alzines que cobreixen les parts alteroses, donen bons rendiments destinats al carboneig; els indrets ubachs y humits, ostenten frondoses vernedes; els plans, que queden entre les arbredes y les torrenteres, son destinats a cereals y a blademoro que es transformat en carn, car la cria y engreix de bestiar es la principal base econòmica d'aquelles pagesies; arreu brollen abundants fonts, en frescals sotalades, escorrentse a fecundar camps y vernedes*".

Més curiós és l'informe que s'adjuntà al Mapa Nacional de Proveïment de l'any 1946, on, després de detallar els nuclis de població, cens d'habitants, carreteres, límits municipals, etc., es manifesta que "*En cuanto al vestir las personas de edad visten en general a usanza del pagés de Cataluña, anteriormente en este se usaba mucho la barretina de Olot, pero actualmente ya no la usan más que contados hombres de edad avanzada, la gente joven va modernizándose mucho en el vestir, el calzado que mas se usa es la alpargata de suela de esparto y de goma, por la escasez del cáñamo,*

*Espolsant la palla a l'era
del mas la Bosa, de Sant
Pere del Puig.
A l'esquerra es pot veure,
parcialment, el modoló.
Fotografia obtinguda
l'any 1918.*

si hubiera cámaño en abundancia no se gastarían de otra clase que la suela de cáñamo, en cuanto al zapato, el que mas se usa es el de bajo de cuero, en invierno se usa mucho el sueco de madera con el fin de perseverar los pies de la humedad. Encuanto a las comidas aquí cada familia sacrifica los cerdos que buenamente puede para su consumo familiar y todo el año condimenta sus comidas con los productos del cerdo; lo que mas se consume son patatas, judias, arroz y la sopa o escodella catalana con su cocido o carne de olla, con su patata col y carne de cerdo, en los dias festivos, algunas familias, se provee de carne de ternera o cordero para comer".

En el cas de Sant Salvador de Bianya, l'informe que acompanyà el corresponent Mapa concreta que al barri de Sant Ponç d'Aulina la seva principal riquesa era la ramaderia i l'explotació del bosc, i que se sembrava blat, mentre que als restants barris del municipi s'ensemantava mestall. Hi havia unes quaranta-cinc cases habitades, en el terme municipal, i només unes vuit eren deshabitades, en ruïna. No hi havia cap telèfon, però sí que cada casa de pagès tenia llum elèctrica, excepte una dotzena que estaven

ubicades en zones muntanyoses. Al barri del centre es conreava molta hortalissa, que era portada al mercat de Camprodon, i la principal font de prosperitat era el bosc d'alzina. El barri de Beia (o Pladebeia) "*es país de cereales y también abunda el bosque de robles, es país bastante llano*". Però, en general, hi havia dificultats de diversa índole, com la impossibilitat d'adquirir adob per a millorar la rendibilitat de la terra, la qual "*en este termino municipal se trabaja en maquinaria de labranza tiradas por bueyes ya que muchas de estas tierras son fuertes y de mal trabajar. La plaga que hace mas daño en la cosecha de maiz es el tajón y el javalín, que cuando el maiz empieza a poner penocha van estos animales y hacen daños importantes*".

Amb el pas del temps i la introducció de millores diverses, especialment tècniques, tot això anà canviant en gran manera. Ja ningú porta barretina, ni el farro és un plat que es presenti diàriament a taula, com tampoc s'utilitzen bous en les feines agrícoles. Tot s'ha deixat enrere, però continua l'esforç per treure el fruit de la terra i el porc senglar, abundant a la zona, segueix causant danys continus als camps.

CAPSEC

19

Paisatge hivernal de Sant Martí de Capsec. L'església, romànica, va ser restaurada l'any 1994.

52

Sobre el significat del topònim Capsec tenim, per una banda, les arrels *cubo* i *cup* que, en la seva accepció hidrològica, evocarien aquell lloc fons, amb concavitats, que en temps remots hauria estat cobert per un llac. Però també semblaria, per altra part, una evolució de *cubile siccum* (camp sec), de manera que el mot llatí *cubile* equivaldria a jaç o lloc on jeu i dorm el bestiar i, per tant, a una jaça o pleta on l'herba s'assecava amb rapidesa. A part d'aquestes hipòtesis, existeix un segell municipal, utilitzat a la darrerria del segle XIX i començament del XX, on figura la imatge d'una calavera, un "cap sec", que constitueix una

representació i interpretació força singular, i sense fonament, del nom de lloc. En una butlla del papa Benet VIII, de l'any 1017, sobre confirmació de possessions a favor del monestir de Camprodon, s'esmenta l'indret de "*Cubilisico vel in valle Biana*". És una de les referències documentals més antigues que es coneixen sobre Capsec.

Abans dels moviments sísmics del segle XV, l'església comptava amb tres altars: el major, el de Sant Joan i el de Sant Pere. A la darrerria del segle XVI ja existia el de la Mare de Déu del Roser, i dins la segona meitat del següent ja

s'esmenta l'altar dedicat a Sant Roc, erigit, potser, en compliment d'alguna promesa feta amb motiu de la pesta que afectà la comarca olotina l'any 1650. Més tard, en el segle XVIII, va ser suprimit l'altar de Sant Pere, i finalment acabà per desaparèixer el de Sant Joan. Però en el segle XIX hi havia els del Sant Crist i de Sant Sebastià, de manera que continuà havent-n'hi cinc, fins al temps actual. La parròquia, en el segle XVII, estava ben proveïda per al culte, i entre els objectes i robes que disposava hi havia una veracreu, una creu gran, una custòdia i un portapau, tot de plata.

Segons una vella consuetud de la parròquia, del segle XVIII, però que conté anotacions de començ del XIX, el dia de Sant Maties s'havia pujat "*ab professo a un Puig ques nomenat Rocauba*", que quedava força distant, costum que es prohibí en temps del bisbe Josep de Taverner (1720-1726). El dia de Santa Creu de maig "*se anava a donar almoyna al Puig de Gravalosa*", on es cantaven els evangelis, però com que quedava també llunyà es va canviar de lloc i amb processó s'arribava fins al puig de la Trià. També s'hi anava per les lledànies, cantant-se pel camí les lletanies dels sants i fent-se, al final, la distribució d'almoines i ofrenes.

Al sector de Capsec hi ha cases molt antigues: l'Aulet, l'Aulina, el Cos, Couran, la Fàbrega, Grabulosa, les Gleies, el Joncars, Llistosella, el Plallombart, la Planella, el Pujolar, el Serrat, el Torelló, la Trià, etc. En el segle XVIII, moltes d'elles tenien peces de terra subjectes a delme, o sigui, que pagaven el deu per cent dels productes que s'hi obtenien i que "*se partexan lo Sr. Abat de Camprodon y lo Retor per igual part*". El mas Llistosella, per exemple, tenia delmades tres peces de terra, una d'elles anomenada "*lo Prat llis*", i n'hi havia una,

anomenada les Triotes, que pertanyia al Plallombart. Un nom, el d'aquest mas, que ha estat vinculat amb la possible presència, en aquest indret del pla, d'algun grup de constructors llombards que hauria estat exercint durant el període del romànic.

L'església de Sant Martí de Capsec respon a les característiques del romànic del segle XII i ha estat restaurada en els darrers anys. En una primera fase (1986-1988), amb la col·laboració dels Amics de la Vall de Bianya, s'arranjà el campanar, i pel gener de 1994 s'emprengueren les obres restants, de reparació del teulat i repicament de les parets interiors, especialment als absis central i del costat nord,

efectuant-se a la vegada treballs d'excavació arqueològica que han posat al descobert els fonaments de la planta del temple anterior a l'actual.

És interessant la pica baptismal, d'immersió, del segle XII, ornada a la part baixa amb un bordó estriat, a manera de corda, i una banda llisa a l'extrem superior del vas, de la qual pengen unes mans i unes creus. L'església guarda una pintura de l'otí Jordi Farjas, de l'any 1958, sobre la consagració episcopal de sant Martí, que es considera, cronològicament, la primera obra d'art religiós que al bisbat de Girona superà el vell academicisme pictòric.

Sant Martí de Capsec, tal com era l'any 1918.

CONFLICTES AMB ELS FRANCESOS

20

54

Cada vegada que les tropes franceses han efectuat incursions en les terres gironines, el territori bianyenc n'ha patit algunes conseqüències. Després de la Guerra dels Segadors (1640-1652), els francesos encara es passejaven per aquí i pertorbaven la tranquil·litat de la comarca. Pel setembre de 1654, es tingué notícia que pel camí ral de Castellfollit a Olot passava una "gran armada de exercits de França ho francesos, vulgarment dita la armada del príncep de Conti la qual a les hores governava lo príncep de Candala, que publicament se deya constava de deu o dotze mil homens, pocs mes, o menos".

Segons Jacint Bartrina, que actuà de testimoni en una sessió judicial, les tropes saquejaren l'església de Santa Maria de Castellar de la Muntanya i mataren allí quatre homes. Francesc Puigdemont, natural de Sant Martí del Clot, ho confirmà dient que "ab dit robo los dits soldats avian morts quatre homens".

Per l'octubre de 1709, en plena Guerra de Successió, les tropes franceses entraren a Olot i van cometre excessos de tot tipus. Després es retiraren cap a Camprodon, però foren perseguides pel sometent i un nombrós grup de paisans armats que, al Capsacosta, causaren un elevat nombre de

Centofiam, com lo die A. E. ptoe. del any mil set cent noventa y quatre, trobantse esta dita Vila y Comarca molt proxima à ser invadida, saquejada, y tal vegada cremada per las enemigas Tropas Francesas, com efectivament ho fexen en la Vila de Camprodon, tenint ja ocupados tota las Aldeas y montanya del Capricorta, y en consecuencia haver de emigrar tots los Beneficiats Residentes, trobantse molts de ells ab poche diners, y de conseguant oportat à epidemias, males treballs y miserias en perjuice u del honor y reverencia Sagut al Estat Sacrosotal, y habentse per los mateixos ditos imminent perill de la invasio, de apartar e internar lo Arxiu de dita Com., trobantse en esta ocasió esta partida de diners que no estaban subjectes

*Reproducció parcial
d'un document de 1794, on es
diu que els francesos han
ocupat el Capsacosta.*

morts i ferits i, fins i tot, feren alguns presoners, entre ells un fill del mariscal René de Froulay, comte de Tessé.

Una de les accions més importants de la Guerra Gran (1793-1795) fou la batalla del Capsacosta, el 17 i 18 de juny de 1794. Els francesos, l'octubre anterior, havien entrat a Camprodon, saquejant-lo i cremant-lo, amb la pretensió d'atacar més tard Olot. Arribaren fins a Sant Salvador de Bianya, on els sortí a l'encontre el sometent olotí, que comandava Joan de Vives. La topada va iniciar-se prop de la Pineda, casa situada al costat del camí ral, i batent-los i guanyant-los al

Capsacosta i prop del mas Mariner, a Sant Pau de Segúries, els del sometent reconqueriren Camprodon i feren recular l'enemic fins a la frontera. El llibre d'òbits parroquial ens proporciona dues dades complementàries: el 20 de juny va morir Joan Pujol, de dos anys i mig, "al cadaver del qual se donà sepultura en lo Sementiri de Sant Pons de Aulina, sens sacerdot, per causa dels Patriotas que eran en estas terras, y dit cadaver se avia de enterrar en lo Sementiri de Sant Salvador". El 15 de juliol, a Sant Salvador de Bianya fou sebollit Joan Diumenjó, àlies Rafart, de la parròquia del Clot, que va morir "en la Batalla que se tingue ab los Patriotas de França, en lo sim de Capsacosta".

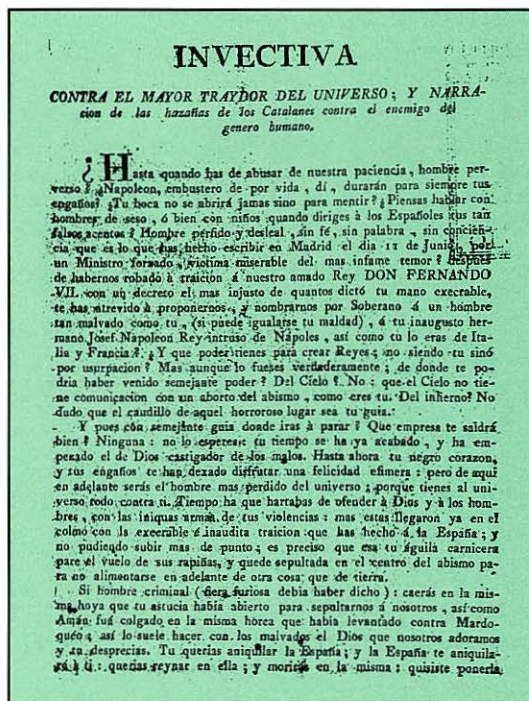
Pel desembre, els francesos tornaven a amenaçar amb algunes accions bèl·liques. Alguns membres de la Comunitat de Preveres de Sant Esteve d'Olot decidiren de marxar pel fet de trobar-se "esta dita Vila y Comarca molt proxima â ser invadida, saquejada, y tal vegada cremada per las enemigas Tropas Francesas, com effectivamt. ho feren en la Vila de Camprodon, tenint ja ocupadas totas las Alturas y montanya del Capsecosta".

Durant la Guerra del Francès (1808-1814), hi hagué imposicions i abusos per part de

cadascuna de les forces enfrontades. El baró d'Eroles, Joaquín de Ibáñez-Cuevas, pel desembre de 1810, manà als juscities de diverses poblacions veïnes d'Olot que, per a la defensa, aportessin sens falta bagatges majors "aptos para la fatiga con sus aparejos de basto y cuerdas". En fixà 4 per a Bianya i 1 per a Castellar de la Muntanya. L'any 1808, el 27 de setembre, a Sant Salvador de Bianya es feren exèquies per Francesc Canellas, jove miquelet inhumat a Peralada i que "morí en la campaña"; el 2 de gener de 1810 s'enterrà Antònia, vídua de Miquel Vidueira, que morí a la

casa de Farró "expatriada de Olot per motiu dels Francesos", i el 26 de desembre de 1809 se sepultà a Sant Ponç d'Aulina, "per motiu de la Guerra", l'infant Esteve Teixidor. Per l'abril de 1812, a Sant Salvador de Bianya es feren tres oficis de difunt per Josep Bayhona, que morí essent soldat", i se sepultà Ignasi Sabater "expatriat, de Barcelona, que passant captant lo sustento morí en casa Torrent Mija de dita parròquia". Pel juny enterraren Francesc Pagès, de Ripoll, mort dins el terme parroquial "fent lo ofici de vagatger per las Tropas Españolas".

Impress de l'època de la Guerra del Francès, contrari a Napoleó i a les seves tropes.

SOCARRATS I EL "LLOC ALOU"

21

Vista general del nucli de Llocalou, on s'han establert algunes indústries i aixecat noves cases.

56

Es parla de l'alou d'"*ipsas presas et de sparago*", situat a la vall de Bianya, en la donació testamentària feta l'any 979 pel comte Miró Bonfill, de Besalú, a l'abadia de Camprodon. Un alou era una possessió de domini ple, absolut i lliure, que estava franc de serveis i exempt de tota prestació real i personal sobre els béns immobles. L'indret on hi havia el mas Preses, l'Esparc i l'església dedicada a Sant Andreu era, doncs, un "lloc alou", i a partir d'aquí s'originà el topònim de Lloc-alou, que s'ha modificat i interpretat segons els parers i les modes imposades en les diferents èpoques. D'ençà del 1979, sense anar gaire lluny, en

aquest nucli de població s'han posat rètols viaris amb els noms de Clocalou, Lloc-alou i Llocalou, amb la qual cosa l'Administració sembla haver-se entossudit a fer-ne una mena de trencaclosques continu, que no fa res més que empipar la gent del país.

Al mas Preses (o Presas) hi residí, almenys fins al segle XIV, la família de cognom Presas. L'Esparc, quasi al peu de la muntanya de Sant Valentí, mirant a Olot, pertanyia a un tal Guarino, abans de passar al comte Miró Bonfill, de Besalú. Però de la *villa Sparago* inicial no en queden res més que unes petites restes de paret a tocar el bosc i uns

carreus de pedra tallada. La reforma de la casa s'efectuà a mitjan segle XVIII, i des de llavors ha mantingut la mateixa estructura, amb l'afegit del porxo de la façana principal i l'eixida que queda al seu damunt, construïts el 1954. La família propietària, els Riera, guarda a l'Esparc objectes d'interès que ha anat col·leccionant al llarg dels anys.

Una altra masia interessant és el Perer, molt propera a l'església de Sant Andreu de Socarrats. Va ser una possessió emfitèutica de la canònica de Santa Maria de Besalú. Els Parer posseïen encara la casa en el segle XVII,

però després es perd el rastre de la família. El Perer, per causes desconegudes, passà a ser propietat de la societat bancària Saderra, Prat i Cia., i després, en 1911, per compra, esdevingué patrimoni de la família Mulleras, que l'ha anat millorant tant de dintre com de fora.

En diversos documents, a partir del segle XI, es parla de l'*stadium* i a vegades de l'*hospicium* de Socarrats, casa forta de la família Socarrats, documentada des de 1082. Un dels seus membres, Ramon de Socarrats, en 1376 va rebre de l'infant Joan (després Joan I *el Caçador*) la gràcia, per a ell i els seus descendents, de privilegi militar. En el segle XV la família Socarrats deixà la pairalia, en la qual establí una família pagesa que prengué i continuà el cognom. Francesca de Socarrats, documentada com a senyora de la casa al final del segle XV, es casà amb Narcís Masdemont àlies *Soveyes*, i a partir d'aquí el casal fou conegut per *Soveyes* i *Sobeies*.

L'actual església, a un tret de pedra de la casa, fou consagrada l'any 1117; té la capçalera a llevant, formada per un absis semicircular, amb una finestra central de doble esqueixada i arc de mig punt. En el segle XVII, el campanar

de paret fou convertit en torre, tal com ho evidencia la data de 1688 que hi ha gravada en una de les pedres. En el segle XVIII s'afegiren unes capelles laterals que modificaren la primitiva planta rectangular de l'església.

El 29 de maig de 1983 s'inaugurà la restauració duta a terme amb intervenció dels Amics de la Vall de Bianya i amb aportacions de l'Administració i del Sr. Amadeu Mestres; entre altres actuacions, s'enderrocà la sagristia del segle XVIII annexada a l'absis. A la volta de l'absis hi ha unes pintures murals, sobre la Creació, realitzades l'any 1948 per l'olotí Jaume Casas. La parròquia de Sant Andreu de Socarrats quedà unida, al final del segle XVI, a la de Sant Joan les Fonts. L'any 1968 passà a dependre de la

L'església romànica de Sant Andreu de Socarrats, després de la restauració inaugurada l'any 1983.

Sobeies, antic casal dels Socarrats, es troba al costat mateix de l'església dedicada a l'apòstol Andreu.

nova parròquia de Sant Josep Obrer, de la Canya.

El nucli de Llocalou, a l'esquerra de la riera de Riudaura i travessat per la carretera C-153, el formen una reduïda agrupació de cases, algunes indústries, una urbanització de nous habitatges i unes quantes cases disseminades, algunes de ben noves.

Al bell mig del fossar de l'església parroquial de Santa Margarida de Bianya hi ha un pedró que té, al peu, una petita estela de marbre blanc amb la inscripció "La Joventut Tradicionalista d'Olot i sa Comarca, a els Màrtirs i Herois de la Tradició que reposen en aquest lloc sagrat. Olot, Festa dels Màrtirs. 1927". Aquest senzill monument fou col·locat el dia 13 de març i recorda l'episodi bèl·lic ocorregut durant la Tercera Guerra Carlina (1872-1876).

Les carlinades anteriors, o sigui la Guerra dels Set Anys (1833-1840) i la Guerra dels Matiners (1846-1849), no tingueren aquí especial incidència, però l'ideari carlista comptà aviat amb partidaris i simpatitzants, sobretot entre els terratinents. Un fill de la Riba, Mn. Josep Burch i Ventós, autor d'algunes publicacions religioses, escriví el llibre *Datos para la historia del Tradicionalismo Político durante nuestra Revolución*, publicat a Barcelona el 1909, que tracta sobre els fonaments de la causa carlina.

El desgavell bèl·lic havia provocat, entre altres coses, que quedessin força buides les arques municipals. L'Ajuntament de Capsec no tenia, pel novembre de 1852, diners "para atender á los gastos de la traslación á la capital", manada pel governador de la província, de l'anomenada "calderilla catalana". És més, l'alcalde Benet Danés va recordar que es devien 160 rals de billó a Joan Pujol, i per a saldar el deute es decidí que el dipositari Eusebi Burch avancés 600 rals, a tornar en el moment en què "el Gobierno facilite el medio de cubrir dhos. gastos". Pel que fa a "rendir las cuentas municipales que reclama el M.I.S. Gobernador", l'alcalde no va treure'n l'aigua clara dels individus que de 1835 a 1848 havien format part de l'Ajuntament, segons va explicar al consistori el 8 de maig de 1853, de manera que passar comptes fou impossible, perquè "durante los

Làpida en recordança dels carlins que moriren en defensa dels seus ideals, al cementiri parroquial de Santa Margarida de Bianya.

trastornos de las dos últimas guerras civiles se estraviaron cuasi todos los documentos ó antecedentes necesarios para la formacion de dhas. cuentas pues que en los varios allanamientos ó dispilfarros de los documentos que ecistian en la casa del comun, y demás baivenes porque pasaron los pueblos que componen este Distrito como es público y notorio han hecho desaparecer en realidad la mayor parte de los papeles interesantes".

Els fets de més transcendència tingueren lloc durant la darrera carlinada. Durant la primavera de 1874, mentre sojornava a can Bolòs, d'Olot, Rafael Tristany va emmalaltir de gravetat. Ja convalescent, i per tal d'acabar-se de refer, el general carlí es traslladà a la Riba, a l'Hostalnou de Bianya, on cada dia oí missa, agenollat, a l'oratori de la casa. S'hi va estar fins al juny. Recuperat del tot, va traspassar després la frontera i es posà de nou a les ordres del seu monarca Carles VII.

Pel març de 1875, les forces carlines es prepararen per a fer front a l'anunciada ofensiva del general Arsenio Martínez de Campos; s'envià un escamot de trenta homes a Castellar de la Muntanya per tal de vigilar i impedir les fortificacions que s'havien començat a fer a

Castellfollit de la Roca, mentre altres escamots ocuparen la serra de Sant Miquel del Mont i els tossals propers a Olot. El general Francesc Savalls, que dirigí l'operació, s'instal·là al mas Ventolà, zona on, junt amb la veïna del Coll, s'havien obert trinxeres i col·locat els canons.

Martínez de Campos havia vingut amb el propòsit de foragitar els carlins d'una vegada per sempre. Per a respondre les hostilitats carlines que es feien des de la serra de Sant Miquel del Mont, que esdevenien causa de contínues molèsties a la vila d'Olot, havia fet instal·lar potents canons dalt el Montsacopa, des d'on es disparaven granades que traspassaven la muntanya i rodolaven, sense esclatar, per la vall de Bianya.

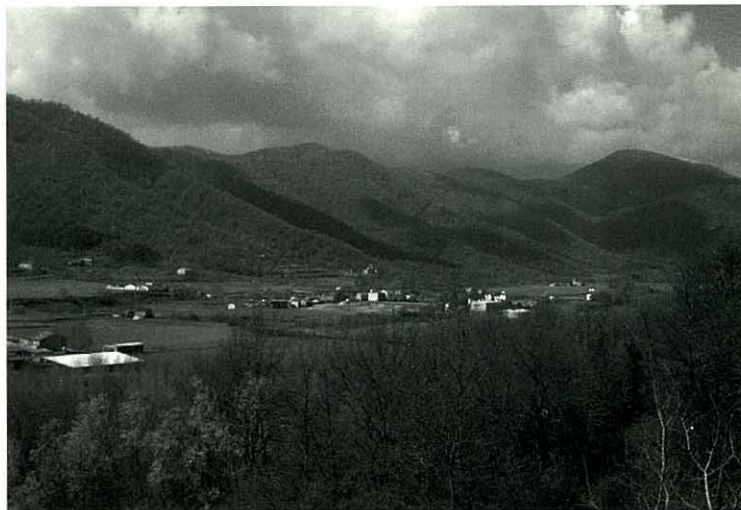
El 21 de març, diumenge de Rams, cansat de la caparrudesa carlina, Martínez de Campos desplegà les seves forces en dues divisions, una per la vall de Bianya i l'altra cap a la serra de Sant Miquel del Mont, atacant per dos flancs les posicions dels carlins. La lluita fou ferotge i sagnant. El cim de Sant Miquel del Mont fou ocupat pels alfonssins, però el brigadier Francesc Huguet, en un moment de gallardia, tornà a apoderar-se'n després d'haver quedat lleugerament ferit. Al final, la victòria d'aquest *Foc del Ram* fou per als carlins, ja que els governamentals van replegar-se i cercaren protecció dins les muralles d'Olot.

L'escamot de Castellar de la Muntanya, en sentir els trets dels fusells i les canonades, baixà ràpidament i es dirigí cap al lloc de l'acció, a la pairalia de la Riba, d'on s'hagué d'escapar, malalt i ferit, el comandant Àngel Vilahur. Els carlins travessaren amb perill l'Hostalnou, on una bala perduda ferí lleugerament el corneta, un nen d'uns 15 anys, mentre tocava el senyal d'atac. Els governamentals perderen aquest combat; els components de l'escamot carlí van anar, després, fins a l'església de Santa Margarida de Bianya, en el cementiri de la qual trobaren els cadàvers de tres companys d'armes: Jaume Corominas i Corominas, de 63 anys, natural de

Cornellà, músic major del 1r Batalló de Girona; Joan Sala i Guardiola, de 23 anys, de Banyoles, i el capità Paulí Domènech i Mulleras, de 25 anys. A aquests herois de la causa carlina, com també a Antoni Sans i Llor, de 18 anys, de l'Espluga de Francolí, mort el 1874, enterrat així mateix en aquest cementiri, va dedicar-se la làpida amb motiu de la Festa dels Màrtirs anteriorment esmentada, instituïda per Carles de Borbó en la diada del 10 de març de cada any.

A mitjan setembre de 1875, uns sipaios olotins sorprengueren als Hostalets del Capsacosta la ronda carlina de Bianya i degollaren un dels capturats; per altra banda, els dos duaners carlins del Capsacosta (que eren pare i fill) foren capturats i morts, esclafant-los el cap, per uns compatriotes seus, de Castellfollit de la Roca. Els veïns, després, van enterrar-los a Sant Salvador de Bianya.

*Vista de la serra de
Sant Miquel del Mont
i del sector de
Santa Margarida de Bianya,
escenari d'un dels episodis de la
Tercera Guerra Carlina.*

LA PROJECCIÓ LITERÀRIA I ARTÍSTICA

22

*Paisatge primaveral amb la
Torre de Sant Pere al bell
mig de la plana*

60

Només una pintura de Joaquim Vayreda i Vila (1843-1894) porta un títol que recorda la vall de Bianya. És el quadre *Els roures de Vianya*, pintat, segurament, el 1888. No obstant això, el pintor olotí va passar llargues temporades a la seva finca de la Torre, situada a la parròquia de Sant Pere del Puig.

Enric Galwey, amic de Vayreda, que vingué a estiuejar a Olot durant deu anys seguits, d'ençà del 1885, es mostrà de seguida entusiasmada pel paisatge de la comarca. Explica que, una vegada, *"Don Joaquim Vayreda ens obsequià amb una estada a la seva finca de Torre de Vianya, lloc formosíssim; hi havia tota la*

família, i excuso dir els dies felïços que foren per a mi estar al costat d'ells". I continua dient, Galwey, que aquesta fou l'única vegada *"que varen veure al nostre gran amic entrenat en la tasca de la pintura. Treballà apassionat: no era aquell senyor retret i absort com solíem veure'l a Olot. Va organitzar plans per al pervindre, estudis de roures per un gran quadro, estudis de blat per el 'Ruth i Booz'".*

Amb la companyia d'en Vayreda, per la vall de Bianya es passejaven pintors que s'honoraven amb l'amistat del mestre i admiraven aquella seva distingida manera d'interpretar la natura.

Les excursions es feien fins a les contrades i les pairalies no gaire distants, una de les quals, la Vila, posseïa la família Castanys. En aquesta casa es guarden encara unes excepcionals peces pictòriques d'aquella època: uns plats pintats per Galwey, Melcior Domenge, Berga i Boix i altres assidus visitants de la vella pairalia que deixaren, d'aquesta manera, un testimoni del seu pas per aquestes terres.

Marià Vayreda (1853-1903), germà de Joaquim, que exercia també de pintor i eixí com a novel·lista, passava igualment temporades a Bianya. Havia estat ajudant de Francesc

Savalls en la darrera de les guerres carlines, la qual cosa feia que comptés amb un ampli repertori de fets i anècdotes viscudes junt al cabdill, tot el qual contava apassionadament als convidats de la família. Referint-se a *Records de la darrera carlinada*, Galwey diu que el primer dels tres grans episodis en què es basa el llibre el mateix Marià Vayreda "ens el contà a Vianya".

També va trespasar per la vall de Bianya el director de l'Escola de Belles Arts d'Olot, el pintor Josep Berga i Boix. Amb els Vayreda l'unia una sòlida amistat i és lògic que, quan venien els pintors barcelonins, ell també participés d'aquelles excursions que, a part la contemplació de la bellesa del paisatge i de prendre apunts per a les creacions artístiques, servien per a conversar i intercanviar opinions sobre els corrents artístics del moment i parlar de cultura i de les

contínues vindicacions catalanistes.

Però hi ha un altre fet que, per ell mateix, ja justifica l'interès i la presència de Berga i Boix, conegut també com l'avi Berga, en les contrades bianyenques: el seu germà Antoni s'havia casat, pel setembre de 1879, a l'edat de 28 anys, amb Rosa Jordà i Soler, de can Jordà, de la Vall de Bianya. La partida matrimonial concreta que el casament se celebrà a l'església de Sant Pere del Puig i que la mare del nuvi, Peronella, era bianyenca d'origen, del Clot. Sabem que Antoni Berga i Boix, llaurador d'ofici, va morir per l'agost de 1932. Va ser alcalde de Capsec (Vall de Bianya) en el bienni de 1900-1902, i posteriorment va exercir com a jutge de pau del municipi.

Josep Berga i Boix (1837-1914) va destacar també com a literat. Escriví en la premsa olotina de la seva època i és autor de

"En lo petit tros de mon que he visitat, me he ficat sempre en los cementiris y, menos lo de Santa Margarida de Bianya, no n'he trobat cap de tan artístich com lo de Olot..."

... ¿Y sabéu perque m'entusiasma'l cementiri de Santa Margarida de Vianya? Perque'ls xiprers no hi son arrengrerats com los quintos; perque allà la naturalesa s'imposa y es la reyna; perque la mà del home no ha transformat las cosas posadas pe'l mateix Deu, no perque resultin monótonas y pesadas, sinó perque l'home'n sápigga traure partit y adornarlas ajudant á la naturalesa..."

"Lo cementiri de Olot", article de Josep Berga i Boix publicat a *L'Olotí*, núm. 485, del 14 de març de 1897.

diverses narracions llegendàries, publicades majoritàriament a *El Deber*, algunes de les quals estan relacionades amb les terres de Bianya: *La petjada del diable* (publicada així mateix amb el títol de *La potada del mal esperit*), *Lo Roser de Socarrats* (que donà a conèixer a *Lo Geronés*, l'any 1895), *En Pau Bertran* (llegenda referida a la casa i propietat del Bertran, de la vall del Bac) i *L'ermità de Sant Miquel del Mont*.

Paisatge de la vall de Bianya, on J. Vayreda va pintar alguns dels seus quadres.

SANT PERE DEL PUIG

23

L'església de Sant Pere del Puig, situada, com el seu mateix nom indica, dalt d'un petit tossal muntanyenc. Prop seu s'aixecava la casa dels Bianya, a l'època medieval.

62

L'any 964 tingué lloc la consagració de l'església de Sant Pere "in loco qui dicitur Puig," a la vall de Bianya. Aquesta reculada notícia ens indica que la situació geogràfica del temple, sobre un puig muntanyenc, s'havia adoptat també com a topònim i s'utilitzava per a distingir l'església parroquial que, en el territori de Bianya, estava dedicada a l'apòstol Pere.

En el segle XIV, a més de l'altar major, a l'església ja hi havia els dedicats a la Verge Maria i a sant Antoni abat, que han perdurat fins al present. Ben entrat ja el segle XVII, hom troba erigit l'altar de Sant Isidre. L'any 1715 es manà, en la visita

pastoral llavors realitzada, que s'aixequés un altar dedicat al Crucificat, el qual estava acabat dos anys després. És a partir d'aquest moment, any 1717, que l'altar de la Verge Maria passa a ser conegut sota l'advocació de la Mare de Déu de Gràcia.

Aquesta imatge mariana, de 77 cm d'alçària, perduda l'any 1936, era romànica i tenia les característiques de les talles del segle XII. A la Mare de Déu de Gràcia se li posaven vestits postissos, de roba, tal com era costum durant el període del barroc. En 1791 fou beneït el retaule del seu altar, que els obrers havien encarregat a l'escultor gironí Pere Viladevall. Fou en ple segle XVIII que es va

efectuar el capgirament de l'església. En 1741 es manà fer una sagristia nova, amb el propòsit de traslladar l'altar major "fins al fons de la sagristia actual", però en realitat les obres es degueren dur a terme més tard, ampliant l'edifici al nord i al sud i convertint en creuer l'antiga planta originària, del segle XII. Sobre la porta d'entrada actual, al timpà, hi consta l'any 1782, que deu correspondre a la data d'acabament d'aquestes obres. De l'estructura romànica inicial en queden restes a la part del migdia i a la base del campanar, a ponent, convertit en torre en

època més tardana. En començar el segle XVIII ja posseïa, la parròquia, relíquies de santa Clara i sant Desideri, que quedaren exposades de manera permanent en el presbiteri. D'aquí ve que aquests dos sants, fent costat a la imatge del titular del temple, sant Pere, ocupin encara ara un lloc destacat a l'altar major.

Sant Martí de Solamal, que queda ben a prop, és una altra església romànica a la qual s'afegiren altres construccions tardanes. És interessant el seu absis semicircular, amb un fris sostingut per mènsules i, al centre, una finestra amb arc de mig punt. La porta d'entrada, adovellada, és a ponent. El campanar es dreça sobre la porta. En el segle XVIII fou convertit en una torre amb teulat a quatre vessants. A l'interior del temple hi ha una pica baptismal, d'immersió, ornamentada amb un

Sant Martí de Solamal, que havia estat parròquia, passà a ser sufragània de la de Sant Pere del Puig o Despuig.

relleu que representa una corda simple a la part inferior externa i que volta el vas semioval. També hi ha una pica beneitera, d'estil barroc, ornada amb quatre caps que sobresurten.

L'església de Sant Martí de Solamal fou donada per Miró, comte de Besalú i bisbe de Girona, al monestir de Camprodon, l'any 979. Solamal és un topònim d'arrel antiga que podria significar que aquest fou un dels darrers llocs de la vall en assecar-se, un solatge. Sant Martí de Solamal, que fou parròquia en els primers temps, sempre ha estat una església d'escassos recursos i en 1582 passà a ser sufragània de Sant Pere del Puig.

Segons un vell llevador del segle XVIII, pagaven censos a l'Obra de Sant Martí de Solamal o de Bianya els masos o pairalies de la Rovira, Cabrafiga,

El Molí d'en Solà, bella casa destinada ara a residència-casa de pagès.

Planagem, Plantalec, el Llac, la Boada, la Cambra, Casademont i el Collell, sigui en quartants, mesurons o quarteres. Cases importants d'aquesta zona són, a part les esmentades, la Bosa i la Vila, que guarda mobiliari del segle XVIII i té una galeria porxada molt interessant, orientada al sud-est.

No gaire lluny de Sant Martí de Solamal queda el mas Pladebeia (dit també Pladebeya i Pladeveya, modificacions de l'originari pla d'Abella), que dona nom a tot un fèrtil pla i al veïnat que allà s'estén. Aquesta casa conserva una llinda on consta que Onofre Rovirola i Pladebeya "me feu lo any 1730". També hi ha una llinda de 1880 i al pou hi constava l'any 1761, sota l'anagrama de IHS.

OBRES DE RAFAEL MASÓ

24

64

Des de temps reulat, els Riba posseïren la masia que duu encara el nom d'aquesta nissaga, situada al nucli de l'Hostalnou. En tenim notícies concretes, dels Riba, des del segle XVI.

Una pubilla, Magdalena Riba, dins la segona meitat del segle XVIII es casà amb Joan Burch i Sayols, de Sant Iscle de Colltort, i de llavors ençà els Burch se succeïren al front de la casa fins que aquesta, l'any 1965, fou adquirida per Laboratorios Sobrino, S.A.

Eusebi Burch i Casellas, el seu fill Joaquim Burch i Ventós, mort el 1909, i l'hereu Josep M. Burch i Sitjar foren els qui

decidiren la reforma i ampliació de la pairalia. La Riba, fins aquell moment, era un gran edifici amb construccions afegides i sense cap element remarcable. La inscripció "Eusebio Burch / 1884", sobre una porta de la façana posterior de la casa, correspon a l'ampliació primerament efectuada. Després s'encarregà a l'arquitecte Simó Cordoní, de Barcelona, una reforma general del conjunt d'edificis. En el projecte, de l'any 1899, s'adoptà l'estil neogòtic, que no va pas convèncer els Burch. Al cap d'uns anys confiaren la millora a Rafael Masó i Valentí (1880-1935), un dels arquitectes modernistes més destacats.

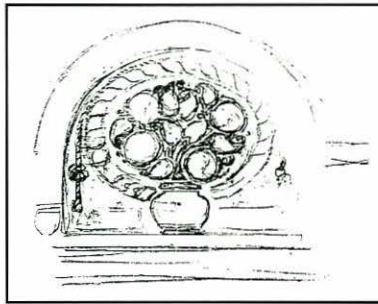
La Riba va ser reformada al final del primer decenni del segle XX d'acord amb el projecte de Rafael Masó. La fotografia mostra la casa un cop acabades les obres.

S'aixecà una construcció que, en el primer pis, fou destinada a capella privada, d'acord amb l'estil neogòtic primerament previst. A la façana principal de la casa, Masó va afegir-hi unes galeries porxades a la planta baixa i el primer pis, i una altra galeria al segon pis, coberta només en la part central, on utilitzà pedra per als pilars i grans arcs de mig punt. Per a les galeries, projectà una barana feta de peces de majòlica i n'encarregà la realització al ceramista Alfons Coromina, de la Bisbal. Féu

també, Masó, el dibuix dels esgrafiats que ornem diverses obertures de les façanes de la casa, on col·locà, alternant-los, el nom Riba i els anagrames de Jesús, de Josep i de Maria, per tal de recordar, sens dubte, el model de vida de la Sagrada Família.

Va dibuixar les garlandes penjants, a base de fulles, fruits i medallons, que s'esgrafiaren a la façana principal, i dissenyà el rellotge de sol de la part superior d'aquesta façana, que duu la llegenda "Conto només que / les hores serenes / Llohat sia Nt. Déu", amb el nom de la casa a sota, dins un medalló. Al cantó sud-oest de la façana, a la paret de la galeria del primer pis, s'obrí una fornícula on es posà una imatge de pedra de la Mare de Déu amb l'Infant als braços, obra d'A. Collellmir. La casa, de línies modernistes, fou pintada totalment de blanc, excepte els elements ornamentals, les pedres, les fustes i les peces de forja de tipus floral posades a la barana d'algunes finestres. Les obres s'executaren de 1909 a 1911 i Masó va justificar uns honoraris per import d'1.724,95 ptes., segons un document del mes de maig de 1912.

L'any 1911, Rafael Masó va treballar a l'església de Sant Salvador de Bianya, contractat per Isidor Pujador. Projectà

Dibuix fet per Rafael Masó i destinat a l'ornamentació de la galeria de la Riba.

l'altar de pedra, amb una decoració a manera d'escacs en el bloc de la mesa i amb un peix i dos pans esculpits en un i altre pilar de suport, respectivament. Aquest treball l'executà el pintor i escultor

bisbalenc Joan B. Coromina, que intervingué també en el retaule, d'inspiració romànica, sobre la Transfiguració del Senyor, dissenyat així mateix per Masó. L'arquitecte projectà les sacres, el sagrari i dos canelobres en forma de monstre allargat, un per a cada costat de l'altar, i dirigí també altres obres de millora del temple. El retaule fou destruït pel juliol de 1936, però se salvà l'altar i algunes de les peces de ferro forjat.

L'altar major de l'església de Sant Salvador de Bianya, projectat per Rafael Masó.

El segon diumenge d'agost de 1911, a Sant Salvador de Bianya se celebrà una festa sumptuosa. S'havien acabat les obres de restauració dutes a terme en el temple parroquial gràcies a la generositat del metge barceloní Dr. Isidor Pujador i Faura, propietari de la masia el Puig (que fou adquirida als Ferrusola, de Montagut) i d'altres cases i finques de la vall de Bianya. Moguda pels seus sentiments religiosos i patriòtics, i diuen que també en agraïment al rector Mn. Joan Massanella, per la seva col·laboració a favor de la Lliga Regionalista, la família Pujador "no vol ni pot consentir que per la pobresa de fondos d'aquesta Iglesia, se vegi privada de fer relluir aquelles hermoses pedres y capitells, tapats en mal hora per ignorancia en el seu valor artístich", digué el setmanari olotí *El Deber* al començament d'octubre de 1910.

I a fe que la restauració fou notable. Es desincrustaren parets i voltes, traient-ne les brutícies i el guix que les tapava, i es posaren al descobert capitells i finestres, afegint-hi els fragments que mancaven i que havien estat trobats en les excavacions fetes a redós del temple. Es reparà també la portalada i va ser substituït l'altar major, que era de guix, per un magnífic retaule de tipus frontal, treballat per l'artista Joan B. Coromina, de la Bisbal, d'acord amb el plànol i dibuixos de l'arquitecte gironí Rafael Masó, que fou qui dugué la direcció de totes les obres de restaurament. En la part pictòrica hi havia, dins una ametlla mística sostinguda a dalt i a baix per àngels, el Salvador vestit de blanc, acompanyat de Moisès i Elies. A sota, esculpits sobre pedra, figuraven els apòstols Pere, Jaume i Joan, i un àngel. Aquest petit retaule, amb una sanefa decorativa d'arc angular que duia la inscripció "Hic est Filius meus diléctus", era coronat per una creu cèltica; tenia, seguint la decoració superior, una columna a cada costat que servia

Hi hagué una processó al voltant de l'església parroquial. Observeu que les dones, al darrera, duïen el cap cobert amb la, llavors, típica caputxa blanca.

Acabades les cerimònies religioses, Isidor Pujador oferí un dinar als seus convidats a la galeria del Puig, masia de la qual n'era propietari.

de peanya a les imatges de sant Isidor i sant Guillem, respectivament.

Hom explica que els capitells i columnes de la porta del temple, i els de la finestra de l'àbsis que

queden a la part interior del temple, foren realitzats per un tal Ayats, de la Canya, que executà un treball extraordinari, equiparable al d'un bon escultor.

Quan tot estigué llest, el 13 d'agost del susdit any 1911 es féu la solemne benedicció i inauguració. Als actes, que comptaren amb una nombrosa gentada vinguda de tota la vall de Bianya, hi va assistir el bo i millor del catalanisme conservador comarcal i individus de l'estament polític. Hi havia el diputat a Corts pel districte d'Olot, Pere Llosas; els grans hisendats Joaquim de Solà-Morales (ex-diputat provincial), Pius Mir de Ventós i Josep M. Burch, de la Riba; l'escriptor i agrònom Jaume Maspons i Camarasa, el banquer i home de lletres olotí Josep Saderra i Mata, Salvador Turon i alguns altres, com també *"tot el clero de la rodalia y les autoritats locals"*. El vicari general del bisbat de Girona, Dr. Antoni Llor, fou qui oficià les cerimònies religioses per delegació del bisbe Francesc de Pol. Es beneïren les obres, *"se cantaren els goigs de la Transfiguració del Nostre Senyor, se feu professó pel voltant de l'iglesia y se celebrà un solemne ofici, cantantse la missa del Sagrament, de Ribera, amb acompanyament d'armonium i violins, baix la direcció del mestre de capella d'Olot, mossèn Rufet"*, escriví el repòrter del periòdic barceloní *La Veu de Catalunya*, que s'havia desplaçat expressament fins a Sant Salvador de Bianya.

Es va cantar, finalment, el tedèum, i el Dr. Llor, des del peu de l'altar, féu un parlament *"ponderant la excelsa acció del senyor Pujador al restaurar tan bellament el temple"*. Cap al migdia es ballaren sardanes, interpretades per la cobla Els Petits. El clergat i convidats anaren després a la masia el Puig, *"ahont se serví als entaulats en nombre de 30, en una galería espayosa, adornada ab fullatje, un variat y exquisit menú per l'acreditat fondista d'aquesta (Olot), Sr. Aulina"*, segons contà als seus lectors *El Deber*. Per la seva banda, l'esmentat diari barceloní explicà que aquella

galeria porxada era *"coberta de boixos, gallarets y banderes, que, mogudes pel vent se saludaven ab les banderes dels archs y gallarets de baix de l'iglesia"*. Acabat el dinar, hi hagué un discurs d'agraïment del senyor Llosas, en nom dels allà reunits, al qual va contestar l'amfitrió *"ab frases molt modestes y sentides"*.

Isidor Pujador, casat amb l'olotina Pilar Ventós i Casamor, era un metge molt intel·ligent i destacat, però acabà per no exercir la medicina perquè disposava d'una gran fortuna i, per tant, no tenia cap necessitat de treballar. Estava vinculat amb el Sindicat Agrícola del Partit d'Olot, que el nomenà delegat seu davant la Federació Agrícola Catalano-Balear, de Barcelona. A la vall de Bianya hi anava sovint amb la família, fent-hi llargues estades, i junt amb el seu fill Josep M. s'entretingué a efectuar diverses provatures, amb les quals, com sol passar en aquests casos, es feia més savi que ric. A la Coromina hi muntaren un veritable museu d'història natural, així com un laboratori químic per a estudiar i millorar l'agricultura de la zona. També hi havia una cargolera a gran escala, com cap més altra n'existia al nostre país, en la qual es criaven experimentalment uns magnífics cargols bovers, molt grossos. Arribaren, fins i tot, a tenir-hi, a la casa, una mena de petita granja de cucs de seda, amb un resultat final gens beneficiós.

El senyor Isidor va fer diversos viatges a l'estranger, el més destacat dels quals fou a l'Extrem Orient, de l'11 de desembre de 1924 al 21 de març següent. Viatjà amb el vapor "Legazpi" i féu un recorregut de més de quaranta mil quilòmetres. Visità Port Saïd, Suez, Colombo, Singapur, Manila, Hong Kong, Yokohama i Xangai. D'aquest viatge en deixà escrites unes impressions, amb comentaris i anècdotes, plenes de dades i referències sobre allò que havia vist i sobre els ancestrals costums establerts en els llocs visitats.

Isidor Pujador va morir a Barcelona el 26 de desembre de 1934.

EL TELÈFON I ELS AUTOMÒBILS

25

68

Molt abans que el telèfon s'instal·lés a Olot, cap del partit i de la comarca, a la vall de Bianya, concretament en el terme municipal de Capsec, existí una xarxa telefònica privada que funcionà durant un temps i que havia estat establerta per iniciativa dels rectors de les parròquies, diversos propietaris i algun metge.

Això succeïa a la primeria del segle XX, i aquella petita xarxa, considerada una glòria legítima de la clerecia rural, no deixà pas de prestar serveis valuosos, especialment pel que fa a l'assistència als malalts, fos per part dels metges o pels capellans cridats per a

l'administració dels auxilis espirituals. Un dels promotors d'aquesta iniciativa sembla que fou Mn. Eusebi Burch, fill de la Riba, home amb prou cabals i molt entenimentat que s'interessava pels avenços d'utilitat pública i hi destinava diners, però que morí l'any 1910, quan tenia 39 anys i era rector de la parròquia de Santa Maria de Castellar de la Muntanya.

La telefonia, doncs, va arribar a la vall de Bianya quan encara moltes poblacions considerades avançades desconeixien els avantatges del telèfon. Aquest fet estimulà Nonet Escubós, alcalde d'Olot en els anys 1904 i 1905, a crear l'organització del Grup Telefònic d'Olot, que fou

aprovat per la superioritat administrativa al final de 1906 i començà a funcionar l'any següent. Després es produí l'expansió a nivell comarcal i hi quedà íntegrament incorporada la xarxa de Bianya.

Fou també en aquest moment que començaren a arribar els primers automòbils, a pesar que els camins eren força dolents. El que més hi havia en aquell temps eren carretes i les tartanes que posseïen alguns dels propietaris pagesos. De cotxes només començaven a tenir-ne les famílies més acomodades. Per l'agost de 1913, el bisbe de Girona, Dr. Francesc de Pol, pogué utilitzar, en la visita

*Membres de la família Burch
fent una excursió amb un dels
cotxes que posseïen.*

pastoral efectuada a la parròquia de Santa Margarida de Bianya, l'automòbil adquirit pels Burch. Els primers registres municipals coneguts, de l'any 1927, constaten que d'autos n'hi havia aleshores només sis. Manuel Coromina, de la Canya, disposava d'un Studebaker; el secretari municipal Agustí Costa tenia un Ford; Paulí Nogareda, del Colomer, un Essen, i Josep M. Burch, de la pairalia de la Riba, en posseïa tres de cotxes, un dels quals era l'Hispano Suïssa que duia la matrícula G-91.

L'any següent, en la relació hi figura també Isidor Pujador, amb un Ford, i en 1929 ja consten donats d'alta Joan Corcoy Sala (a) *Maroto*, amb un camió Chevrolet de 20 HP i un Citroën de 10 HP, i Joaquim Masdemont Trias, amb una motocicleta Lahoz de 9 HP.

Quan esclatà la guerra, pel juliol de 1936, constaven inscrits vuit turismes i quatre camions, dos dels quals eren de Paulí

Nogareda i els dos restants de Miquel Corcoy. Amb les requisicions, aquests automòbils passaren a tenir una utilització diversa; així, un dels camions de Miquel Corcoy va ser destinat a les Indústries Socialitzades d'Edificació i Fusta, de les Fonts de Begudà (Sant Joan les Fonts). La DKW que anava a nom de Carme Sala Vilarrasa va quedar a disposició de l'Ajuntament. Acabada la lluita civil, els immediats anys de postguerra foren també difícils per a l'expansió automobilística. Per això tornaren a ressorgir les tartanes com a mitjà de locomoció més corrent entre la pagesia. En 1949 hi havia quatre turismes o autos de luxe, que pertanyien a Manuela Corominas, Francesc Cererols i Pere Fortet, de la Canya, i Alfons Espona, i 6 camions, dels quals eren propietaris Miquel Corcoy, Patllari Puigverd, Francesc Canalías, Martí Adaben, Isidre Cardús i Esteve Ayats.

L'any 1959, el nombre de cotxes era si fa no fa el mateix, però sí que s'havia produït un augment considerable del nombre de motocicletes. Són 38 les que paguen contribució, però hi ha alguns propietaris que en tenen

Joaquim Burch i Vemós i la seva esposa Remei Sitjar i Llopis. La plaça de l'Hostalnou va ser dedicada a ell, l'any 1909.

El primer automòbil que arribà a Bianya

“El viernes de la pasada semana, los vecinos de Biaña se vieron agradablemente sorprendidos por la visita de los señores Condes de Belloch, que arrojando todo peligro, atravesaron en su automóvil todo el valle, hasta la Coromina, sin el menor contratiempo, a pesar de las estrechuras del camino de Cuní por la Caña y del pésimo rocatal y ribera de Esperanza.

Felicitemos á esos ilustres héroes, por haber sido los primeros en ostentar por la comarca de Biaña, los adelantos de la moderna civilizacion”

El Deber, núm. 607. Olot, 8 d'agost de 1908.

més d'una. Totes són de marques prou conegudes llavors i ara, com Vespa, Derby, Montesa, Ossa, Rieju i Guzzi. Amb el desenvolupament econòmic dels anys seixanta i setanta, el nombre de turismes va créixer, com arreu, espectacularment, però minvà el de les motocicletes. L'any 1993, segons el padró municipal, a la Vall de Bianya hi havia 782 vehicles, dels quals 507 eren turismes, 105 camions, un tractor de menys de 16 HP, 4 remolcs, 116 ciclomotors i 49 motocicletes.

LA CANYA

26

Vista general de la Canya, amb la vall de Bianya al fons. D'ençà dels anys cinquanta ha experimentat un espectacular creixement urbanístic.

70

El nucli urbà de la Canya depèn administrativament dels municipis de Sant Joan les Fonts i de la Vall de Bianya. Hi ha també unes edificacions no gaire distants situades dins el terme d'Olot, una de les quals és la capella de la Mare de Déu de l'Esperança, bastida en el darrer quart del segle XVI.

El territori que pertany a la Vall de Bianya és un enclavament amb dues zones ben diferenciades: la urbana, que correspon al terreny més planer que queda al costat esquerre del Fluvià, i la rural, que ocupa una part de la muntanya d'Aiguanegra, al costat dret del riu. La línia divisòria segueix el

carrer d'Esperança fins a trobar el Fluvià, el curs del qual ressegueix en sentit descendent un quilòmetre, aproximadament, per enfilarse tot seguit per la serra d'Aiguanegra fins gairebé a dalt. La segueix en un bon tros i després baixa fins a tornar a trobar el Fluvià, que travessa prop del lloc on s'aixequen les primeres cases de l'enclavament, des d'on, amb un traçat quelcom sinuós, va a trobar el rec de Cuní, que segueix fins a arribar a l'esmentat carrer d'Esperança.

En documents dels segles XVII i XVIII es diu que en les reunions del Consell de la Universitat sempre hi assistien

els homes singulars i pagesos del "veynat de las Illas". Aquest mas Illa o Illes, situat al faldar de la serra d'Aiguanegra i que donà nom al veïnat, era l'antiga casa Illa, que surt ja en documents del segle XIV, en la qual residia la família d'aquest cognom.

Essent lloc de pas, és fàcil de comprendre que aviat s'hi aixecaren alguns establiments de serveis destinats als viatgers, a la vegada que les aigües del riu eren aprofitades per a finalitats productives.

En el segle XIX, al costat del camí hi havia dos petits nuclis de cases coneguts per la Canya de Dalt (Capsec) i la Canya de Baix (Begudà). Els formaven unes 15 o 20 cases en total, l'any 1885, i no tothom veia bé la dependència de dos ajuntaments diferents. Quatre anys abans, una quarantena de veïns de la Canya de Dalt havien demanat a la Diputació de Girona que aquell enclavament del municipi de Capsec quedés incorporat al districte de Begudà. La petició no va pas tenir èxit.

Amb les noves construccions que a poc a poc s'anaren bastint, es va formar un llogarret que tenia 41 edificis i 244 habitants, l'any 1900. L'obertura de la carretera d'Olot a les Funoses per la Canya, les obres de la qual s'executaren de 1908 a 1910, fou de gran importància per al creixement urbà de l'enclavament. Hi havia, vora el riu, alguns molins i indústries tèxtils i en 1911 es proposà, per part de dues empreses diferents, la instal·lació d'enllumenat públic. Es féu amb l'adjudicació del sector de la Canya de Dalt l'olotí Josep Domènech Güytó. Pel juliol de 1930 es constituí la Mancomunitat dels Ajuntaments d'Olot, la Vall de Bianya i Begudà, destinada a la prestació de serveis que fossin comuns i amb l'objectiu

primordial de crear i sostenir una escola d'ensenyança primària a la Canya, posada en funcionament el mes de novembre següent. Durant la Guerra Civil de 1936-1939, a la Canya hi quedà instal·lada l'anomenada Indústria de Guerra núm. 4. A les penúries que vingueren després d'aquell període s'afegí la desgràcia de l'aiguat de Sant Lluç de 1940, emportant-se aigües avall el Fluvià algunes cases i fàbriques i quedant desamparades algunes famílies.

En els decennis següents es començà a construir a banda i banda de la carretera d'Olot, i a mitjan setembre de 1959 s'inaugurà el nou edifici escolar, que substituï els locals habilitats i llogats des de feia

temps. En els anys seixanta es produí un important creixement urbanístic, que comportà l'obertura de nous carrers, i es consolidà l'activitat productiva, especialment la de les fàbriques d'embotits.

També s'establí el servei de recollida domiciliària de deixalles (1966) i s'instal·là un modern enllumenat públic (1970). Pel gener de 1968, el bisbe de Girona, Dr. Narcís Jubany, erigí la parròquia de Sant Josep Obrer.

La Canya, inclòs el centenar llarg de cases de la urbanització la Roureda (1968), compta actualment amb una cinquantena de carrers, dels quals dinou corresponen a l'enclavament que pertany al municipi de la Vall de Bianya.

El Dr. Narcís Jubany, bisbe de Girona, beneí el temple parroquial de Sant Josep Obrer el 6 de juny de 1971. La fotografia correspon al moment de la seva arribada a la Canya.

LA INDÚSTRIA

27

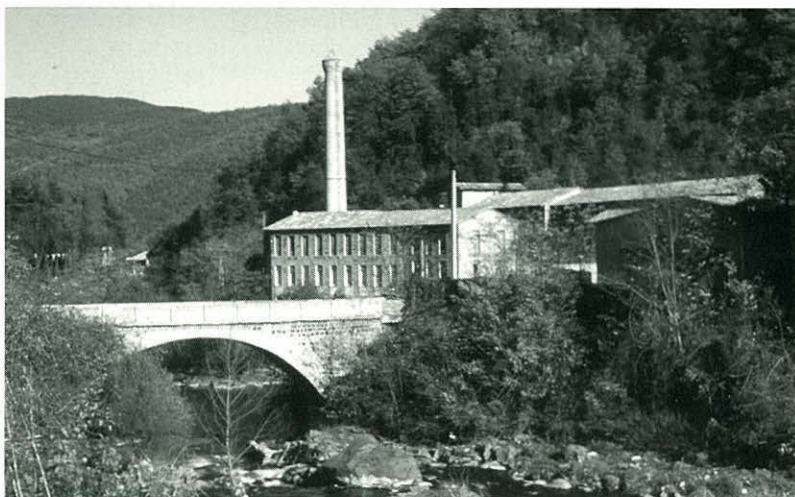
72

Ve de lluny l'existència dels molins fariners, l'explotació ramadera i la transformació de matèries primeres per part dels menestrals, tot el qual forma part de la tradicional activitat manufacturera. Però la industrialització arrenca, com a tal, del segle XVIII, amb el trencament radical dels sistemes productius fins aleshores existents.

Segons la matrícula industrial, al municipi de Capsec hi havia, l'any 1857, una trentena de persones subjectes al pagament de contribució. Existien, aleshores, nou molins amb una pedra que molien menys de tres mesos;

dos que tenien dues pedres i treballaven menys de sis mesos, i tres que tenien una pedra i molien també menys de mig any.

Un dels moliners més importants era Joan Coromina, de la vall del Bac, que uns anys abans, el 1855, després d'haver viatjat a Roma, posà en marxa, al propi molí de la Coromina, la fabricació de ciment, negoci que tot seguit muntaria a Ripoll, al molí de l'Arquet. En la matrícula de l'esmentat any 1857 hi consten inscrits 4 hostalers, 1 fuster i 2 ferrers, un dels quals era Baldiri Danés, de la vall del Bac, i l'altre Benet Danés, de Santa Margarida de Bianya.

A la Canya, la indústria tèxtil i paperera es desenvolupà tot aprofitant les aigües del Fluvià. Actualment hi ha indústria tèxtil i de productes carnis.

Al sector de Socarrats, al qual s'havia inclòs a efectes de contribució la Canya de Dalt, existien diverses indústries tèxtils ben equipades i en plena producció. En 1861, Manuel Tragaron pagava per "una carda movida por agua", de 60 fusos, i per 420 fusos més. Joan Juvina disposava de 2 cardes, 2 telers "de gorros" (barretines) i 340 fusos. Tomàs Amills tenia 2 batans; Josep Soler, 2 telers "de gorros"; Gaspar Jutglar, 2 batans; Francesc Artigas, 900 fusos i 2 cardes; Magdalena Prim

i Santaló, 330 fusos i 2 cardes; Eudald Soler de Morell i Comp., 800 fusos i 2 cardes; Francesc Gabarró, 60 fusos de mà i 3 cardes, i Ignasi Pascual, 970 fusos i 6 cardes. Totes aquestes cardes eren mogudes per l'aigua. En el registre de contribuents hi ha també inscrit Bernat Artigas, que pagava per "una tina papel común", i Joan Solà, igualment amb una tina similar i una altra "de estraza". Tot plegat és prou demostratiu de l'arrelament de la indústria en l'enclavament de la Canya, cosa que venia de força temps enrere.

En 1876-1877 trobem registrades 11 indústries tèxtils, entre les quals hi ha les de Josep Castells i Cia., amb 1.250 fusos i 2 cardes. Sobresurt l'esment d'"1 telar de gorras", que posseïa Eudald Juvinià; l'existència de la botiga de "ibritos de fumar", de Josep Quintana, a Socarrats; la botiga "de ropa hecha", de Joaquim Domènech, de la Canya de Dalt, i el transport públic, amb un carro i una cavalleria, que feien Florenci Serrat, de can Routa, i Miquel Danés, de l'Hostalnou.

En 1919, Pere Juncà tributava per 2 telers sense jacquard, 1 batan i 1 perxa, i Rafael Coromina per 600 fusos de llana i cotó, 1 màquina de

El sòl industrial es concentra, al municipi de la Vall de Bianya, a Llocalou i al polígon industrial de Morrals. La fotografia mostra la façana principal de l'empresa Tané, SL.

desfilars i 2 salts d'aigua temporals. Era, en aquells dies, l'industrial bianyenc que en tenia més, de fusos. És de llavors La Papelera Olotina, S.A., fundada el 1918, que fabricava papers i cartolines de fil i de barba, amb una producció diària de 100 resmes de paper de 7 kg, o sigui, 210 tones anuals.

L'any 1936 es mantenia tota aquesta pròspera activitat fabril. Amb la Guerra Civil les coses poc o molt canviaren i algunes indústries tingueren després dificultats de subsistència. Per Sant Lluç de 1940, les aigües desbordades del Fluvià s'endugueren algunes fàbriques i cases, i això agreujà encara més la situació. En els anys següents surt anotada la nova activitat de "Tratante de carnes", figurant com a tal Pere Casanova,

de Socarrats. Aquest tipus de negoci s'estendria i es consolidaria al final dels anys cinquanta i primers dels seixanta, agafant llavors embranzida les fàbriques de productes carnis de Francesc Vila Coderch, SA i de Ramon Ventulà, SA.

També tingué lloc l'establiment, el 1970, de Laboratorios Sobrino, S.A., de productes per a veterinària. Hi ha també l'empresa Inteplast, SA, de materials de plàstic, i Tané Hermètic, SL, que construeix portes metàl·liques. A part les esmentades, al municipi hi ha diversitat d'indústries, que abracen els sectors de gènere de punt, filatura, estampació, explotació agropecuària, embotits, etc., i un important i ampli sector d'hostaleria que gaudeix d'un reconegut prestigi per les seves especialitats.

ESCOLA PÚBLICA

28

74

Josep de Taverner, bisbe de Girona, recordava en 1725 que era d'obligació general l'ensenyament de la doctrina per part dels rectors de les parròquies, deure que també tenien els mestres de minyons (els de llegir i escriure) i els de gramàtica, els quals, en algunes zones rurals, tenien per costum fer estades de set o vuit dies en les diferents cases per tal d'instruir la gent en la doctrina catòlica.

Molt sovint era el mateix rector qui impartia a la canalla l'ensenyança més elemental, suplint el mestre que no podia pagar l'ajuntament per manca de suficients recursos. Els regidors de la Vall del Bac, el

1747, reconeixien precisament això, que no tenien "*Médico, Cirujano, Boticario, Maestro de latinidad, ni de primeros rudimientos, por ser tan pobre dicha parroquia*". Amb la llei d'instrucció pública, de 1857, promoguda pel ministre Claudio Moyano, s'establí l'obligatorietat de l'ensenyament primari, essent a càrrec dels municipis el sosteniment de les escoles públiques. A la darrera del segle XIX, la de Sant Salvador de Bianya ja funcionava davant de l'església, al costat de l'edifici de l'Ajuntament. Durant la guerra de 1936-1939 l'escola quedà ubicada en dependències de la rectoria, per tornar, després, al seu inicial emplaçament.

Alumnes de l'escola del Clot, en la dècada dels cinquanta, amb la seva mestra Enriqueta Domènech.

Del municipi de Capsec, sabem que en 1857 ja comptava amb un mestre. L'escola funcionava, l'any 1893, potser des d'uns quants anys abans, a can Grau, edifici llogat a la família Burch i que s'utilitzava també com a casa comunal. Per poc temps, Ajuntament i escola passaren a can Llenzo (sic), al mateix Hostalnou, però aviat tornaren a can Grau. L'any 1898 tingué lloc una reestructuració i es plantejà d'ubicar centres escolars a Socarrats, el Clot i la Canya, mantenint la condició d'incomplet el de la vall del Bac, d'acord amb el "*nuevo plan de escuelas*".

En 1910, efectivament, existien les "escuelas incompletas" mixtes de la vall del Bac, Sant Martí del Clot, Socarrats i l'Hostalnou, substituïdes aquestes tres últimes de la completa de nens i nenes que havia existit en l'esmentat nucli central del terme.

Una disposició governamental establia, aquell mateix any, que l'escola de Socarrats passés a la Canya, però l'Ajuntament no hi estigué pas d'acord.

Es consideraven cobertes les necessitats escolars i, en tot cas, es veia més lògic el nou centre previst en el veïnat de Capsec que no pas el de la Canya, opinió amb la qual es mostrà disconforme el regidor Joan Prat i Gabarró, convençut que tenir escola a la Canya "reportaria mayores progresos a la enseñanza", per ser un nucli de població més important que Socarrats. Les coses, al capdavant, continuaren com estaven, entre altres raons perquè s'havia aixecat, en 1908, una nova escola a Llocalou i l'Ajuntament havia pagat 11.000,50 ptes. per les obres.

En 1928 s'acabà, a l'Hostalnou, l'edifici destinat a escola mixta i casa de la vila, de manera que es deixà definitivament can Grau. El nivell d'escolarització era, però, força baix, especialment entre les nenes, i no fou fins més enllà de l'any 1939 que s'aconseguí que tota la mainada anés a estudi.

Grup de nens i nenes, nois i noies, que al final dels anys quaranta eren alumnes de la senyoreta Enriqueta Domènech a l'escola pública del Clot.

L'Ajuntament es feia càrrec de les reparacions dels edificis, del cost de la llum elèctrica i de les despeses de calefacció, o sigui, del bon funcionament de les estufes. Ajudava, fins i tot, en els anys seixanta, a pagar els viatges o sortides que els mestres i els escolars realitzaven amb motiu de l'acabament del curs.

Les escoles de Sant Salvador de Bianya, Sant Martí del Clot, la vall del Bac i Llocalou foren tancades en 1971. S'havia establert el transport escolar i els alumnes foren inscrits en col·legis dels municipis veïns, d'acord amb la reforma docent que suprimí la majoria de

petites escoles rurals del país. La de l'Hostalnou va ser clausurada uns anys més tard, el 1985, i en 1988 ho fou la de la Canya, creada l'any 1930 i que va quedar instal·lada en un local llogat, fins que en 1959 s'estrenà l'edifici escolar construït expressament. Entre les mestres que durant els darrers anys exerciren en els centres escolars bianyencs hi ha Enriqueta Domènech i Puig, que fou titular de l'escola del Clot durant un llarg període de temps, des de 1946 fins a 1965, Mercè Arnau, Pilar Malagrida i Rubió, Josefina Jutglar i Bertran, Maria Martra i Puig i Maria Navarra i Muntada.

CAMINS I CARRETERES

29

*La carretera que
volta per Sant Pere del
Puig travessa indrets de
gran bellesa.*

76

En temps de la Guerra del Francès els camins eren molt dolents. La *Gazette de Gironne*, publicada pels ocupants francesos com a mitjà propagandístic, pel juny de 1812 deia que el govern de Madrid no arranjava les vies de comunicació perquè *"creia que este era un medio de defensa"*, i això, junt amb *"la laxitud de su administracion dejaba esta hermosa Provincia sin caminos"*, de tal manera que des de Girona cap a Vic i Olot *"no se transitaba sino en ancas de mulos"*. Ells, els francesos, van arranjar, evidentment, els vells camins, un dels quals era el que menava a Olot i passava pels *"famosos desfiladeros de Castellfolliit"*, que ja es podien

travessar sense perill i, per tant, *"ruedan las cureñas por donde los mulos apenas podian pasar"*.

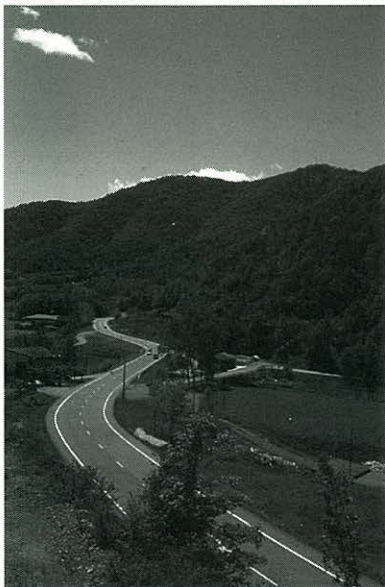
Els camins eren, sens dubte, estrets i dolents, i no fou fins a mitjan segle que començà a canviar la política governamental, emprenent-se lentament projectes de millores viàries.

En 1892 es reclamava amb insistència l'ampliació i modificació de part del traçat del vell camí que travessava la plana bianyenca, tràmits que, salvant moltes dificultats, no s'aconseguien pas d'iniciar fins a l'any 1907. D'altra banda, en 1894 els veïns més directament

interessats demanaren l'obertura de la carretera que, passant pel terme de Sant Joan les Fonts, *"atravesara todo Castellá de la Montaña y llegara a la Vall delbach hasta su encuentro con el Rio Lierca"*. Es queixaven de no tenir bones comunicacions entre els dos petits nuclis de població, amb els greus inconvenients que això suposava per al progrés econòmic de la zona *"ya que a duras penas hay un malisimo camino de herradura, distinto para cada uno de ellos"*. Calia, però, esmerçar-hi diners, fer aportacions gratuïtes de terrenys i recórrer a la prestació

personal pel que fa a l'execució de les obres, existint una situació força embrollada que féu que l'anhel es quedés, al final, en un no-res.

En 1910 s'hagué d'arranjar amb urgència, per intransitable, el camí veïnal d'Olot a la Vall de Bianya per Sant Andreu del Coll. També es començà la construcció de la carretera que des de la Creu de la Riba arribava fins al pont d'en Grèvol, passant per Sant Pere Despuig, el primer quilòmetre de la qual ja quedà llest pel juny d'aquell mateix any. Se subhastà, així mateix, la carretera d'Olot a les Funoses, passant per la Canya, i el primer

tram de la carretera d'Olot a Camprodon, la C-153, que s'anà construint força a poc a poc durant els anys següents. Les obres del darrer tram, de Sant Salvador de Bianya a Sant Pau de Segúries, van ser adjudicades en 1917, però només se'n féu una part i no fou fins al 1926 que s'emprengueren els treballs fins a la zona de Maibosc, límit del terme municipal. En 1927 s'arribava ja fins al coll del Capsacosta i l'any següent es donà per acabada la carretera, que va representar una important millora per a unir l'alta muntanya amb la Garrotxa i l'Empordà.

Era una carretera empedrada, polegosa, que s'enfilava en zig-zag pel Capsacosta. El seu asfaltatge no començà a fer-se, per fases, fins a l'inici de la dècada dels seixanta. En 1983 s'inicià el seu eixamplament fins al mas Canelles de Baix, que és on començà la variant que travessa la vall de Sant Ponç d'Aulina, amb el túnel del Capsacosta, inaugurada el

La carretera C-153 travessa tota la vall de Bianya. En la dècada dels vuitanta va ser eixamplada i millorada, i en 1994 s'inaugurà la variant que passa per la vall de Sant Ponç d'Aulina.

“Cridem l'atenció de qui correspongui, respecte al deplorable estat en que està la carretera de Bianya y sobre tot en el punt conegut per Single de Pladeveya, hont es materialment impossible passar-hi carruatges de cap classe sens imminent perill de prendrhi mal”.

El Muntanyench, núm. 35. Olot, 31 de maig de 1903.

“... se está terminando el replanteo de la carretera de las Fonosas á ésta pasando por San Juan las Fonts, y una vez terminado, se procederá acto continuo á completar los estudios del ramal que partiendo de La Caña ha de unir nuestra villa con Camprodon pasando por Capsacosta”.

El Deber, núm. 272. Olot, 15 de març de 1902.

1994. Actualment, d'acord amb el pla de millores que ha anat aplicant l'Ajuntament d'uns anys cap aquí, bona part dels camins que enllacen els diferents nuclis del municipi són asfaltats o pavimentats amb pòrtland, com el que va de Llocalou a ca l'Enric, passant per Capsec, i el que porta fins a l'església de Santa Margarida de Bianya.

LA GUERRA DE 1936-1939

30

78

Vuit dies després de l'alçament militar del 18 de juliol de 1936, grups d'elements exaltats calaren foc a moltes de les esglésies dels termes de Sant Salvador de Bianya i de la Vall de Bianya. Les flames destruïren els interessants retaules barrocs i altres peces artístiques que hi havia en cadascuna d'elles. També es va perdre la documentació històrica i els vells registres parroquials, excepte els de Sant Salvador de Bianya, Sant Martí de Capsec, Santa Maria de Castellar de la Muntanya i la Vall del Bac.

Les oportunes precaucions dels capellans que n'estaven

Un centre de convalescència de les Brigades Internacionals quedà instal·lat a la Riba, on encara es guarden uns dibuixos murals fets en aquell moment.

Margarida de Bianya, que va ser amagada sota un paller pels masovers de la veïna casa de la Ferreria. A Sant Salvador de Bianya no es va pas calar foc, però sí que foren destruïts els altars, retaules, imatges i mobles, utilitzant-se el temple durant un temps com a escorxador. A la parròquia de la Vall del Bac, es pogué salvar el retaule barroc de l'església de Santa Magdalena del Coll.

encarregats, els quals comptaren amb l'ajut d'alguns feligresos, van fer possible que fossin salvades algunes peces de valor històrico-artístic d'importància, com la imatge gòtica, d'alabastre policromat, de la titular del temple de Santa

La primera víctima mortal fou Mn. Mateu Sala, que exercia a Santa Maria de Castellar de la Muntanya, el qual fou assassinat el 21 de juliol pel Comitè de Sant Joan les Fonts. Aquest grup fou també responsable de la mort, el 15

Paper moneda que va emetre el Sindicat Agrícola de la Vall de Bianya, l'any 1937. Hi havia dos tipus de vals, d'1 pesseta i de 50 cèntims.

d'agost, de Mn. Joaquim Masoliver, encarregat de Sant Pere del Puig. A Capsec fou assassinat Mn. Antoni Jordà, fill del poble, que s'havia refugiat a casa d'uns nebots.

A la Canya, pel febrer de 1937, tingué lloc l'occisió del propietari paperer Joan Simon. A la llista de pèrdues de vides humanes s'han d'afegir els 26 soldats de la Vall de Bianya i els 4 de Sant Salvador de Bianya que moriren al front, i 4 víctimes més per causes diverses, sense deixar de banda Pere Vila, de Sant Salvador de Bianya, que fou afusellat pel novembre de 1939, en plena repressió franquista.

Hi hagué col·lectivitzacions de serveis i d'indústries. En 1937 es creà el Sindicat Agrícola dels Hostalets de Capsacosta, nom que adoptà el municipi de Sant Salvador de Bianya. A la Canya, la Cooperativa Obrera de Consum de la Mancomunitat va emetre uns vals, aquell mateix any 1937, per valor de 25 i 50 cèntims i 1 pta., que circulaven normalment. El Sindicat Agrícola de Capsec i el Sindicat Agrícola de Vall de Bianya emeteren, cadascun, vals per valor de 50 cèntims i 1 pta. Però contràriament al que succeí en altres poblacions, els consells municipals dels Hostalets de Capsacosta i de la

Vall de Bianya no posaren en circulació paper moneda.

En el primer trimestre de 1937 van començar a escassejar els aliments bàsics. Per això s'establiren sistemes de control i de racionament. Fou llavors que començaren a arribar els primers refugiats. Segons una nòmina de subsidis signada per Isidre Bassagañas, alcalde dels Hostalets de Capsacosta, en aquesta demarcació hi havia 45 refugiats al començament d'octubre de 1938, la majoria dels quals havien estat instal·lats a la rectoria.

Al terme de la Vall de Bianya, pel maig de 1937 hi havia 47 refugiats, nombre que anà augmentant en els mesos següents. La previsió era acollir-ne un màxim de 191, però n'arribaren molts més. Pel desembre ja eren 183 els que

van rebre assistència, i per l'abril de 1938 s'arribà als 200 refugiats, per passar a 233 el mes següent. S'allotjaven en set refugis, o sigui, rectories i masies que havien estat confiscades en el seu dia, una de les quals era la Coromina, del Clot, on vivien 49 persones. A aquest col·lectiu de forasters s'ha d'afegir el conjunt de membres de les Brigades Internacionals que s'instal·laren a la Riba, a l'Hostalnou, d'abril a agost de 1938. La casa s'havia convertit en un centre de repòs i de convalescència. No hi ha dades sobre al nombre d'aquells voluntaris estrangers que passaren per la Riba, però en el Registre Civil del municipi hi consten, entre juny i octubre de 1938, cinc canvis de nacionalitat i deu casaments relacionats amb homes de les Brigades i amb alguns refugiats.

Imprés de la contribució del poble d'Hostalets de Capsacosta. En altres impresos, sota el nou nom adoptat hi consta, entre parèntesi, "S. Salvador de Bianya".

Pueblo de Hostalets de Capsacosta		Núm. de orden
Repártimientos generales		1.º trimestre
Año de 1937		
He recibido de D. _____		
la cantidad de _____	pesetas	céntimos
que en dicho trimestre le corresponde satisfacer por los elementos contributivos establecidos por el Estatuto Municipal vigente:		
	Pesetas	Cts.
Por Reparto general.		
Por carnes		
Total		
Trimestre		
Son _____ Ptas. _____ Cts.		

Hostalets de Capsacosta, 1.º Febrero de 1937
EL RECAUDADOR,

Mn. Esteve Soler i Torras havia nascut el 21 de novembre de 1898 a la parròquia de Santa Maria de Finestres. Ordenat l'any 1925, exercí a Llançà, Sant Sadurní de la Bisbal, la Cellera de Ter i Olot. En 1932 va ser nomenat ecònom de Santa Margarida de Bianya i en 1936 prengué part en les oposicions convocades per a cobrir algunes parròquies. La Guerra Civil impedí que prenguéssin possessió de la rectoria de Santa Margarida de Bianya fins al 7 de juny de 1939. Hi romangué fins que, el 24 de febrer de 1973, el cridà la mort. Va estar, doncs, a l'esmentada parròquia bianyenca uns quaranta anys seguits, a excepció del període de guerra.

Al començament dels anys quaranta escriví unes notes autobiogràfiques sobre les amargues experiències viscudes en els primers dies de la Guerra Civil i que retenia encara ben vives en la memòria. Aquestes notes, traduïdes aquí del castellà, la llengua que emprà en aquell moment el sacerdot, constitueixen un testimoniatge d'excepció sobre el que va passar a la Vall de Bianya en els primers dies de la confrontació bèl·lica.

"El dia 26 de juliol de 1936, essent rector de Santa Margarida el qui escriu aquesta nota històrica –diu Mn. Esteve Soler– vingueren els milicians marxistes de Sant Joan les Fonts i després d'un registre a la casa rectoral s'entossudiren a voler incendiar l'església, sense que els arribessin a convèncer les meves raons per a dissuadir-los de tan infernal projecte...

... El dia anterior, festivitat de Sant Jaume, havia anat a Sant Miquel, per a dir la missa, a les dues de la matinada, per veure des d'allà què passava a Olot, i en pujar vaig adonar-me que ja estava cremant l'església de Capsec, la qual cosa em donà a entendre que tot anava molt malament; en arribar a l'ermita vaig veure, amb sorpresa, que de diversos punts de la ciutat d'Olot sortien gran fogueres, per la

localització de les quals vaig poder saber que eren les esglésies parroquial, Ntra. Sra. del Tura, els Dolors, Carme, Caputxins, Providència i Casal Marià, mentre a Riudaura repicaven les campanes per a l'ofici de les deu, que no pogué celebrar-se. Vaig anar a esmorzar a cal Menut, i tement l'incendi de la meua església, vaig anar a casa, veient, en arribar-hi, que fumejava l'església del Clot; eren les onze del matí i creient que aviat vindrien cap a la meua vaig sumir les partícules, amagant les joies i altres coses que després trobaren els milicians, passant la resta del dia i la nit del 25 amb veritable ensurt, cregut que d'un moment a l'altre vindrien a calar foc al temple; vaig vigilar tota la nit fins que el dia següent, a les vuit del matí, vaig veure pujar una camioneta que semblava guiada per diables, per la velocitat amb què anava; prenc els binoples i veig que són ells; es dirigeixen cap a Sant Pere Espuig i pocs moments després ja surt fum de l'església; veig baixar els facinerosos que, en un obrir i tancar d'ulls, ja són aquí...

... amb el fusell destruïren el sagrari, llençant a terra el copó (sense formes i petit, que hi havia deixat); em deixaren retirar la cera i la poca xavalla que havia deixat als caixonets d'almoïna, mentre que amb els pals de les banderes feren saltar les imatges per a fer pilons i calar foc a l'església; la que més profanaren fou la imatge de Jesús a la creu, de talla natural i molt artística, que passejaren ja destrossada enmig d'horribles blasfèmies...

... Cremà l'església uns dos dies, amb perill que el foc es comunicués a la casa rectoral, i gràcies a la concurrència d'homes que acudiren per a salvar la casa i amb permís del comitè revolucionari i l'esforç de bona gent, que feren una gran paret de fons en la porta del cor que comunicava amb la rectoria, i amb molta d'aigua, s'aconseguí salvar la casa de l'incendi...

... Després de mig jutjar-me els revolucionaris, i no trobant cap motiu ni causa de què acusar-me, m'obligaren a presentar-me al comitè de Sant Joan; pocs dies després m'imposaren 500

Imatge romànica de la Mare de Déu de Gràcia, de l'església de Sant Pere del Puig. Com moltes altres obres d'art religiós, es va perdre durant l'incendi del temple, l'any 1936.

ptes. de multa pel fet de ser capellà, deixant-me en llibertat provisional però sense poder absentar-me. I jo (tanoca) no em movia, creient-me que seria cosa de pocs dies. Però el 15 d'agost pujaren dos taxis, un cap a Sant Pere i l'altre a aquesta per a detenir-nos...

...uns per un cantó i els altres per un altre, marxarem corrent; jo a amagar-me en un camp de blat de moro des d'on només veia la torre de l'església, fins que passada mitja hora vaig veure, amb sorpresa, com venia cap a mi la dona del campaner, plorant, la qual havia vist on m'amagava i, trobant-me, digué que els milicians em demanaven, que havien anat a berenar a ca l'Enric, però que dintre d'una hora tornarien a buscar-me...

...em vaig despedir de tots i cap al bosc; quan passava pels camps de la Torre vaig sentir trets i soroll de cotxes; ajupint-me enmig de les bardisses com una merla, vaig veure que un auto anava cap a Sant Pere, suposant que l'altre anava cap a casa meva. Al meu amic de Sant Pere, Rev. Joaquim Masoliver i Canal, que el dia de l'incendi marxà i que la primera vegada que hi havia anat l'auto no hi era, ara, quan tornen, el troben que venia de l'hort amb un pebrot per a sopar; i quasi no tingué ni temps d'acomiar-se de la seva mare que l'agafen i el fan pujar a l'auto, amb el pretext d'anar al comitè, i a la poca estona ja l'havien afusellat en la carretera de Sant Cosme, de Begudà, prop de les Tries, després d'haver-lo martiritzat bàrbarament, segons es desprèn de l'exhumació.

...Vaig passar tota la nit en vetlla i de matí vingué un jove, dient-me que hi havia ordres d'afusellar els sacerdots i que, per tant, romangués amagat. Vaig anar al bosc, fins a les dotze del diumenge 16, i vingué el meu germà i ens posarem d'acord per tal d'entrar a Olot de nit, la qual cosa s'aconseguí després de mil sobresalts''.

Mn. Esteve Soler estigué amagat a Olot fins al mes d'abril de 1937. Una dona li féu arribar diners per a pagar el guia que va conduir-lo a França, on arribà després de caminar durant dues nits i quan portava ja vuit mesos immobilitzat dins un pis. Foren trenta-vuit els que en aquella ocasió, sense ensurts, arribaren a la Manera, des d'on van ser traslladats a Perpinyà.

Quan es tornà a fer càrrec de la parròquia, l'església de Santa Margarida de Bianya estava molt destrossada. Per això es començà a dir la missa dominical a la capella privada de la Riba. A poc a poc, i amb l'ajut econòmic del veïnat, s'aconseguí esborrar en pocs anys els desperfectes causats per aquells que havien profanat el temple, però no es pogué pas recuperar, és clar, el valuós patrimoni artístic que havia estat pastura de les flames.

SOTA EL RÈGIM FRANQUISTA

31

Un dels darrers episodis de la guerra fou la retirada republicana. Camí de la frontera francesa, enfilant-se per la carretera i muntanyes del Capsacosta o bé travessant la vall del Bac, pel gener i al començament de febrer de 1939 passaren contínues corrues de persones carregades d'allò que consideraven més imprescindible per a afrontar la immediata incertesa del destí. En aquesta situació, quan la guerra era aquí a punt d'acabar, alguns veïns de la Vall de Bianya i de Sant Salvador de Bianya van ser agafats i morts per membres de les forces republicanes en retirada.

Cartilla de racionament, expedida l'any 1942, a nom de Teresa Ayats i Carbonell, veïna de Sant Salvador de Bianya.

habilitant-se llocs de celebració provisional mentre es realitzaven les més imprescindibles obres d'arranjament de les maltractades esglésies.

El nou règim polític adoptà les teories del nacionalsindicalisme i implantà, a la vegada, el llarg període del nacionalcatolicisme, és a dir, d'estreta vinculació entre la condició d'espanyol i de catòlic. Durant els anys quaranta, marcats per la misèria i la vigència de la cartilla de racionament, es treballà en la restauració dels temples i en la reconstrucció dels ponts que havien estat destruïts al final de la guerra. L'ús de la llengua catalana, prohibida en qualsevol activitat pública i en els documents oficials, fins i tot en l'ensenyament, quedà reduït a l'àmbit familiar. S'exercí, a més, un control estricte sobre la població, de manera que ningú podia desplaçar-se sense salconduit. En aquestes condicions, tot salvant les adversitats i les penúries, s'anà recuperant la normalitat de la vida a pagès i en els reduïts nuclis urbans bianyencs.

L'estiu de l'any 1950, la imatge de la Mare de Déu de Fàtima, que es portava de poble en poble, arribà a les parròquies de Bianya, en les quals tingueren lloc benvingudes populars i actes piadosos als quals foren expressament convidades les autoritats locals. La mobilització organitzada pel clergat fou rellevant; la gent enflorà les tartanes, bicicletes i altres vehicles utilitzats per al seu desplaçament fins als temples i, àdhuc, es penjaren garlandes. A l'Hostalnou s'aixecà un arc en homenatge a la Verge, amb despeses a càrrec de l'Ajuntament.

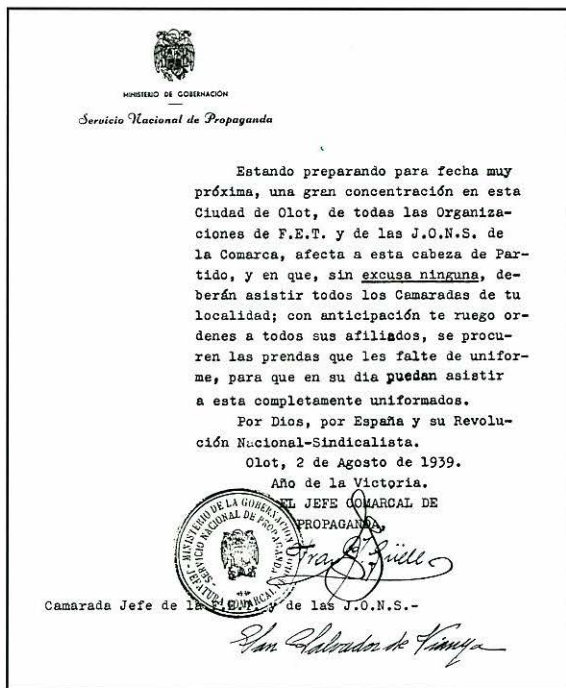
Aquella dècada dels cinquanta es caracteritzà per una gradual recuperació econòmica, amb la consolidació d'uns negocis que acabarien per ser florents. L'Ajuntament de la Vall de Bianya invertí 90.800 ptes. en la construcció del pont de Capsec i els ponts-palanca de la Canova d'en Riba, Sant Martí de Solamal i la vall del Bac, inaugurats entre 1950 i 1954.

Augmentà el nombre de motocicletes i s'avançà en la mecanització del camp i en l'explotació ramadera, la qual cosa coincidí amb el despoblament de les zones rurals més endarrerides, com la vall del Bac. El "yugo y las flechas" van ser posats a

l'entrada i sortida de les poblacions, i d'acord amb alguns suggeriments governamentals els ajuntaments bianyencs contribuïren a actes propagandístics diversos, com els homenatges al papa Pius XII (1956) i a Calvo Sotelo (1957). Al municipi de la Vall de Bianya, l'any 1956, s'estrenà el servei públic de cotxe fúnebre, tirat per animals de sang.

Al final d'aquell decenni i durant els anys seixanta es produí la introducció a les llars dels primers electrodomèstics i, més endavant, de la televisió, que al principi hom anava a veure als

hostals. S'asfaltà la carretera de Camprodon i els cotxes anaren substituint els carros i les tartanes. Es feren obres d'urbanització a la Canya, Llocalou i l'Hostalnou, on també va millorar-se l'enllumenat públic; es creà el complex parroquial de la Canya (1968) i s'emprengué la millora urbanística de la plaça Joaquim Burch, de l'Hostalnou (1971). Montserrat Reixach fou una de les primeres alcaldesses del país; el seu mandat (1973-1979) coincidí amb la mort del general Franco i l'inici del període de recuperació de la democràcia.

Ofici amb el qual s'exigeix al cap local de FET i de les JONS, de Sant Salvador de Bianya, que els afiliats assisteixin, sense cap excusa, a una concentració prevista a Olot.

UNA ACCIÓ DEL MAQUIS

32

*Vista general del
nucli de l'Hostalnou,
on tingué lloc l'acció
dels maquis.*

84

Pel març de 1950, una acció dels maquis acabà amb la vida de dos guàrdies civils del destacament de l'Hostalnou, instal·lat en un pis de cal Ferrer de dalt, al costat mateix de la carretera de Camprodon. Segons alguns documents, els fets es produïren el dia 21; segons altres, el 22. No va pas tractar-se d'una agressió preparada, sinó que es degué a circumstàncies casuals derivades de la detenció de dos homes, considerats sospitosos, que passaven per la zona. Havien fet nit a la serra de Sant Miquel del Mont i pocs moments abans havien pres uns vasos de vi en un hostel bianyenc.

La parella de guàrdies civils els obligà a acompanyar-los fins a

la caserna, que es trobava a uns 80 m, per tal de comprovar la seva identificació. De les carteres, els dos homes traqueren uns documents a nom de Tomàs Porta Inglada i Jesús Rodríguez Pérez. Immediatament després van treure unes pistoles, amb les quals dispararen als dos guàrdies civils i també al guàrdia de portes, Miguel López Sánchez, que intervenia en les diligències. Tots tres guàrdies van resultar greument ferits i amb l'ajut de veïns de l'Hostalnou foren traslladats a la Policlínica d'Olot. A dos quarts de cinc de la tarda d'aquell mateix dia va morir el guàrdia Miguel López Sánchez, de 35 anys, natural de Granada, casat i amb dos fills, i a quarts de cinc de la matinada següent

morí Joaquim Gelabert i Agustí, de 26 anys, solter, natural de Sant Feliu de Guíxols. L'altre guàrdia civil, Emilio García Fandiño, ferit greument en una cama, va ser portat, un cop rebudes les primeres atencions mèdico-sanitàries, a l'Hospital Militar de Girona.

L'enterrament s'efectuà el 23 de març, amb una notable assistència de militars, d'autoritats polítiques i d'una nombrosa gentada que, segons la versió oficial, hi acudí de manera espontània per tal de manifestar la indignació i el rebuig per l'atemptat. En realitat, les fàbriques olotines

hagueren de tancar i la gent assistí, obligada, a aquest sepeli. Per als dirigents del règim només es tractava d'un simple "accident", d'una de les conseqüències derivades del compliment d'un "acto de servicio", entorn al qual s'imposà el silenci. La premsa n'informà d'una manera molt esgarriada, sense explicar-ne gaires detalls. El setmanari olotí *¡¡Arriba España!!* va publicar, a la portada, cinc fotografies de diversos aspectes "de la manifestación de duelo, en ocasión del entierro de los dos Guardias Civiles fallecidos en cumplimiento de su deber". En el llibre d'òbits de Sant Esteve d'Olot es va fer constar, fins i tot, que el traspass dels dos guàrdies s'havia produït per "muerte accidental", després d'haver-los administrat els darrers sacraments. En el Registre Civil d'Olot s'anotà que, segons les autòpsies, les morts es degueren a "heridas producidas por arma de fuego", sense cap més altra explicació clarificadora. Els registres d'aquestes defuncions s'efectuaren d'acord amb l'ofici enviat aquell mateix dia, 23 de març, pel Jutjat Instructor de la 131a Comandància de la Guàrdia Civil. L'Ajuntament de la Vall de Bianya justificà, dos mesos més tard, el pagament de 300 ptes. per dues corones ofertes als "guardias asesinados en el Destacamento de esta población".

Informació publicada pel setmanari ¡¡Arriba España!!, d'Olot, sobre l'enterrament dels guàrdies civils morts a la Vall de Bianya, a l'Hostalnou.

Els dos maquis van escapar camps a través; s'enfilaren per la serra de Malforat, camí de la coma d'en Roca, i passaren a la vall del Bac, on se separaren per tal de seguir en direcció a França. La batuda fou immediata i molt forta, amb un gran desplegament de guàrdies civils i la intervenció de militars que vigilaven la zona fronterera. El dia 23, els dos presumptes agressors van ser morts a trets; un a la carretera de Molló, prop del pont de la carretera que mena a Rocabruna i Beget, i l'altre en la zona de Sant Miquel de Pera, a l'Alta Garrotxa, en el denominat Clot del Forn, on hi ha una bauma. La documentació que duien i que havien ensenyat en la caserna de Bianya era, òbviament, falsa. Foren identificats com Pere Vergés Valverde, de 32 anys, alacantí, i Joan Jubinà Heras, de 39 anys, natural de Tordera. Ambdós estaven vinculats, sembla, amb la CNT. Segons les investigacions, aquells dos maquis havien entrat al país pel coll de Malrem i seguiren cap a Castellar de la Muntanya i Mieres, continuant per camins poc freqüentats fins a Hostalric, on el dia 18 toparen i es tirotejaren amb la Guàrdia Civil.

El Entierro de los dos Guardias Civiles muertos en acto de servicio

El día 23, a las tres de la tarde, se celebró el entierro de dos de los Guardias Civiles muertos en acto de servicio, el día anterior, en el pueblo de Vall de Vianya, presidiendo el duelo el Excmo. Sr. General de la Zona, D. Pedro Martín López, Gobernador Civil de la Provincia Excmo. Sr. D. Luis Mazo Mendo, Presidente de la Diputación y Alcalde de ésta, Excmo. Sr. D. Pedro Bretcha Galí, Coronel del Tercio de la Guardia Civil, Ilmo. Sr. D. Pedro Barcina del Moral y el padre de uno de los fallecidos, Narciso Gelabert. Acudiendo las demás autoridades locales, Jefes y Oficiales de la Benemérita y un numeroso gentío que espontáneamente quiso expresar su patriotismo y su indignación por el vil atentado, siendo miles de almas las que se colocaron en el trayecto por donde había de pasar el cortejo.

Los féretros iban envueltos con la bandera nacional, portándose tras de ellos numerosas coronas ofrendadas por las autoridades, Corporación Municipal y compañeros de los muertos.

«¡Arriba España!», eleva su más enérgica protesta por el vil asesinato de estos hombres y expresa su condolencia al Glorioso Instituto de la Benemérita, defensor acérrimo del orden y de la tranquilidad patria.

Però van aconseguir fugir a pesar de la intensa batuda efectuada, reculant per Sant Aniol de Finestres i les rodalies d'Olot.

UN SOL MUNICIPI

33

Els quatre darrers alcaldes de la Vall de Bianya, junt amb el secretari de la corporació. D'esquerra a dreta, Moisès Dorca, Josep Mir, Montserrat Reixach, Ernest Nogareda i Ernest Casas, que ha exercit de secretari durant el mandat de tots ells.

86

Fins a arribar a l'actual unificació municipal, les terres de Bianya estaven organitzades en diferents comuns. Per un costat hi havia Sant Salvador de Bianya, que durant segles mantingué, a grans trets, la demarcació territorial fixada en l'època medieval. Pel que fa al comú de la Vall de Bianya, cap a mitjan segle XIX hi quedà incorporat el terme de la Vall del Bac, amb el territori de Castellar de la Muntanya, i es produí la consegüent modificació dels vells límits històrics.

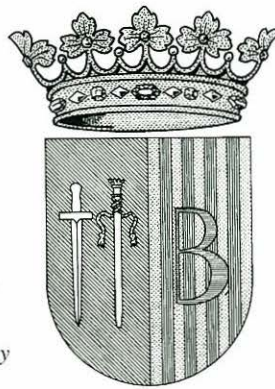
S'utilitzava, en la dinovena centúria, la denominació oficial de *Vall de Vianya*, que després

se substituïria per la de *Capsech*. Pel desembre de 1909, recollint la petició dels veïns, l'Ajuntament decidí de tornar a adoptar el nom "*que antiguamente tenia, que era el de Vall de Viaña de modo que todavía obran en el archivo municipal las varas, sellos de la Alcaldía, Ayuntamiento y Juzgado municipal con el escudo y nombre de Distrito municipal de la Vall de Viaña, nombre legal que le corresponde por estar enclavado en una extensa llanura que desde muchos siglos atras es conocida por la Vall de Viaña*".

Aplicar l'acord no fou gens fàcil; un any i mig més tard encara

no s'havia aconseguit l'autorització dels organismes superiors. Per això, més de dos-cents cinquanta caps de casa del municipi, entre els quals hi havia els majors contribuents i les autoritats, pel juliol de 1911 lliuraren a l'Ajuntament un plec de firmes tot demanant que s'efectués d'una vegada el canvi de nom. La petició es féu arribar a la Diputació de Girona, que acceptà la proposta i aprovà el canvi al cap d'uns mesos, pel desembre.

Aquesta denominació es mantingué fins al maig de 1934, emprant-se a partir d'aquell moment el nom de Vall de Bianya, que té major fonament

L'escut del municipi de la Vall de Bianya, aprovat l'any 1976.

històric i és, per tant, més correcte. Perdurà així fins al juny de 1939, en què s'imposà de nou l'ús de Vall de Vianya (ocasionalment Viaña), en considerar les autoritats del règim franquista que Vall de Bianya era una variant catalanitzada a suprimir. Les coses anaren si fa no fa igual en el cas de l'altre municipi, Sant Salvador de Vianya, que passà a ser de Bianya en 1934 i San Salvador de Viaña el 1939, per tal d'adoptar finalment, ja més tard, Sant Salvador de Vianya.

La Jefatura Provincial del Servicio Nacional de Inspección y Asesoramiento de las Corporaciones Locales, pel febrer de 1968 proposà l'agrupació de la Vall de Bianya, Sant Pau de Segúries i Sant Salvador de Bianya en un únic municipi. Es rebutjà la fusió amb Sant Pau de Segúries, que pertany a una altra comarca, diòcesi i partit judicial *"por motivos que no obedecen a simples caprichos localistas, sino por razones que forzosamente han de ser tenidas en cuenta si no se quiere dañar gravemente los intereses generales de la población"*. La proposta governamental intentava aconseguir l'agrupament de municipis que tinguessin pocs o escassos recursos econòmics i l'1 d'abril de 1969 es publicà,

al BOE, el Decret 514/69, relatiu a la incorporació voluntària del municipi de Sant Salvador de Bianya al de la Vall de Bianya.

El 31 d'octubre d'aquell mateix any se celebrà la darrera sessió del consistori de Sant Salvador de Bianya. Pocs dies després, el 7 de novembre, es féu una reunió conjunta de les dues corporacions, lliurant-se al municipi de la Vall de Bianya els béns i documents del que desapareixia.

En 1976 quedà aprovat el nou escut heràldic del municipi, amb dues particions, on són representats els símbols distintius que formaven part dels antics segells de Sant Salvador de Bianya (la lletra B) i de Capsec (l'espasa i la vara d'alcalde), d'acord amb la proposta feta per Josep M. de Solà-Morales, membre de l'Institut Internacional de Genealogia i Heràldica. Fins al 1982 no tornà pas a recuperar-se, però, el nom de Vall de Bianya com a oficial.

Alcaldes de Sant Salvador de Bianya (segle XX)

Jaume Badosa i Vila (1901)
Joan Reixach i Jutglar (1902-1903)
Gaspar Coma i Vilarrasa (1904-1905)
Joaquim Sitjar i Pladeveya (1906-1909)
Joan Vergés i Serra (1909-1915)
Joaquim Sitjar i Pladeveya (1916-1917)
Joan Pairó i Ventulà (1918-1923)
Francesc Puigdevall i Conill (1923-1925)
Joan Güell i Badosa (1925-1930)
Joan Pairó i Ventulà (1930-1933)
Isidre Ferrés i Berga (1933-1934)
Josep Badosa i Torras (1934-1935)

Josep Badosa i Torras (1939-1950)
Enric Planella i Baró (1950-1951)
Miquel Matabosch i Casanova (1951-1959)
Josep Planagumà i Sararols (1959-1960)
Joan Solé i Serra (1960-1969)

Alcaldes de la Vall de Bianya (segle XX)

Antoni Berga i Boix (fins al final de 1901)
Antoni Moner i Pascal (1902-1903)
Jaume Grabolosa i Casellas (1904-1906)
Esteve Carrera i Franch (1906-1909)
Joan Nogareda i Puigdemont (1909-1911)
Josep M. Burch i Sitjar (1912-1915)
Lluís Prat i Vilagran (1916-1917)
Miquel Puigdemont i Carrera (1918-1920)
Josep M. Burch i Sitjar (1920-1923)
Lluís Prat i Vilagran (1923-1924)
Paulí Nogareda i Domènech (1924-1930)
Josep M. Burch i Sitjar (1930-1933)
Joan Escala i Comaplà (1933-1934)
Josep M. Burch i Sitjar (1934-1936)

Josep M. Burch i Sitjar (1939-1951)
Josep Mir i Espuña (1951-1973)
Montserrat Reixach i Canalias (1973-1979)
Ernest Nogareda i Gifre (1979-1991)
Moisés Dorca i Pujolràs (d'ençà del 1991)

ELS ANYS DE LA DEMOCRÀCIA

34

88

Celebrades les primeres eleccions municipals democràtiques, Ernest Nogareda prengué possessió de l'alcaldia de la Vall de Bianya el 19 d'abril de 1979. Quatre anys després tornà a presentar-se a la reelecció, aquesta vegada encapçalant la candidatura de CiU, que guanyà les eleccions per àmplia majoria. Tornat a reelegir el 1988, exercí el càrrec durant un altre mandat. En 1991 s'elegí alcalde Moisès Dorca, cap de llista de la candidatura de CiU, que fou reelegit després de la convocatòria electoral de 1995.

Aconseguir disposar de terreny urbanitzable, la inexistència del qual motivava, des de feia anys,

la marxa de bianyencs cap a altres municipis, va ser una de les primeres actuacions realitzades al començament d'aquest període. En 1984, promoguda per un grup de veïns, s'inicià la nova urbanització de l'Hostalnou, que té una superfície de 24.075 m². L'any següent, també per iniciativa privada, s'inicià l'expedient de la nova urbanització de Llocalou, amb 2,6 ha de sòl residencial i 1,18 ha de sòl industrial.

S'emprengué la pavimentació de diversos camins veïnals i s'aixecà a l'Hostalnou l'anhelat Centre Cívic, acabat el 1993, que ha permès de disposar d'un local públic suficientment ampli

Vista general de la nova urbanització de l'Hostalnou, amb la creació de la qual es va resoldre la manca de sòl edificable. A la dreta es pot veure el Centre Cívic.

per a poder dur-hi a terme diversos actes i celebracions de tipus cultural, social i recreatiu.

L'edifici de la casa de la vila s'ha remodelat i ampliat un cop recuperades les dependències que havien acollit l'escola, tancada el 1985, i amb intervenció de l'Administració municipal s'ha gestionat l'electrificació de les cases de pagès més aïllades, part de les quals han quedat també dotades del servei de telefonia. Una altra actuació important, per part del Govern català, ha estat l'ampliació i millora de la pista que travessa la vall de Carrera i

la vall del Bac, obra iniciada al començament de 1990 i que s'inaugurà pel febrer de 1994, i de més envergadura encara ha estat la construcció de la variant de la carretera C-153, que travessa la vall de Sant Ponç d'Aulina i que comportà l'obertura del túnel del Capsacosta i altres de més petits, inaugurat tot plegat a mitjan octubre de 1994.

Amb càrrec al pressupost d'aquesta darrera obra viària, s'asfaltà també la vella carretera de Sant Ponç d'Aulina, es dugué a terme la restauració i consolidació de la via romana del Capsacosta i s'emprenquè l'arranjament de l'església de Sant Ponç, que fou també dotada d'instal·lació elèctrica i d'enllumenat exterior. Per iniciativa municipal s'ha promogut el polígon industrial de Morrals, al costat mateix de la carretera C-153, de 27.000 m² de superfície, dels quals 17.000 m² són edificables i la resta destinats a serveis. L'any 1994 s'inaugurà la primera gasolinera de la Vall de Bianya i al sector de Sant Martí del Clot s'estrenà un càmping, d'iniciativa privada, que amplia l'oferta de serveis turístics del municipi, que compta amb un bon nombre d'hostals i restaurants molt ben acreditats per les seves especialitats gastronòmiques. Hi ha també, actualment,

residències-cases de pagès destinades al turisme rural.

Entre els projectes d'interès comú, en fase de resolució definitiva, hi ha l'aprofitament i conducció, fins a la Canya, de l'aigua de la deu trobada a l'interior del túnel del Capsacosta durant la seva construcció. Els valors d'aquest aquífer són de 1.000 l/min. de Q mig, i de 800 l/min. de Q mín. El projecte preveu que amb aquesta aigua es garanteixi el proveïment, amb la construcció d'uns dipòsits al llarg de la canalització, als diversos nuclis de la Vall de Bianya, o sigui de Sant Salvador de Bianya, Capsec, l'Hostalnou, Sant Pere del Puig, Llocalou i la Canya, tenint en compte que els estudis de la hidrogeologia de la zona assenyalen que en època de fortes pluges el cabal pot fàcilment arribar als 3.000-5.000 l/min.

La variant de la Canya és una altra de les obres previstes de realitzar a curt termini. Es tracta d'una via de connexió de la variant nord d'Olot amb la carretera C-153, un xic més enllà del nucli de Llocalou. El traçat previst passa per darrera el nucli urbà de la Canya, resseguint el peu de la muntanya de Sant Valentí. Els Ajuntaments d'Olot i la Vall de Bianya van consensuar aquest traçat l'any 1993, que ha estat inicialment acceptat per la Direcció General de Carreteres de la Generalitat de Catalunya.

Com a equipament públic més nou hi ha el Dispensari Mèdic de la Canya, situat enfront el parc local, amb 170 m² de superfície útil. També s'ha acabat d'urbanitzar, el 1995, el nucli de Llocalou, amb l'asfaltatge dels carrers, nou enllumenat i la plantació d'arbres.

89

*Representació
dels pastorets,
al Centre Cívic,
a càrrec del Grup
de Joves de
Bianya.
Any 1993.*

CULTURA, ESPORT I FESTES

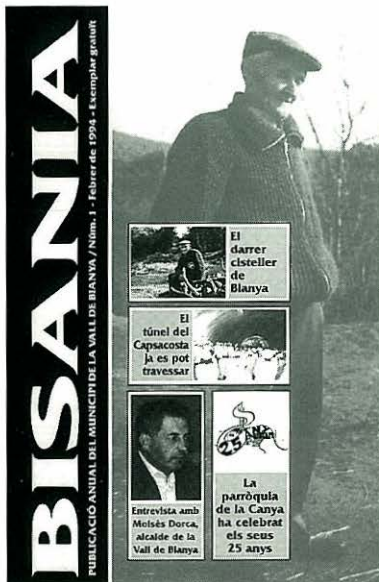
35

90

Qualsevol activitat de tipus cultural i esportiu requereix un mínim de suport per part del col·lectiu al qual va destinada. La gent de la Vall de Bianya això ho ha tingut molt clar des de sempre, de manera que la col·laboració mai ha mancat en qualsevol de les iniciatives d'àmbit local, en les quals es participa plenament. Fer les coses ben fetes o amb suficient dignitat no sempre és fàcil, perquè el municipi és petit, pel que fa al nombre d'habitants, i la despesa s'ha de procurar sempre que sigui mínima. Per altra banda, l'oferta de la veïna ciutat d'Olot sempre és molt més àmplia i, vulgues no vulgues, atrau la població de tota la comarca.

Amics de la Vall de Bianya és l'única entitat cultural existent al municipi. Creada l'any 1974, ha desplegat de llavors ençà una sèrie d'activitats de prou transcendència, com la restauració de l'església romànica de Sant Andreu de Socarrats (1983), la convocatòria d'una Jornada d'Estudis sobre les terres de Bianya (1984) i l'edició de publicacions, entre les quals hi ha la revista anual *Bisania*, que tracta de temes d'interès local.

L'actual Grup de Joves de Bianya, creat el 1992, participa en l'organització d'alguns dels actes de la festa major. Per Nadal munta un naixement de mida natural

Portada del primer número (1994) de la revista Bisania, editada per l'entitat Amics de la Vall de Bianya.

i organitza la representació dels pastorets.

En l'apartat de l'esport hi ha el Club Esportiu Vall de Bianya, que d'ençà de la seva fundació, l'any 1984, ha actuat de promotor de l'esport a nivell local i, àdhuc, comarcal. Utilitza el camp municipal d'esports de l'Hostalnou i ha comptat, en les diverses categories, amb equips masculins i femenins de bàsquet, futbol sala i atletisme, activitat, aquesta última, amb la qual ha aconseguit remarcables èxits i una major participació. A més de l'organització anual del Cros de la Vall de Bianya, l'any 1990 es responsabilitzà de la del Campionat Territorial de Cros i del Campionat d'Espanya Escolar de Cros. Després, pel febrer de 1994, organitzà el Campionat Absolut de Cros de Catalunya i les Finals dels Jocs Escolars.

La Comissió de Festes organitza anualment, des de l'any 1981, la Marxa Popular de la Vall de Bianya, i des de 1991 la Marxa Popular amb bicicleta de muntanya, amb itineraris que permeten conèixer els diferents indrets del terme municipal. A la Canya hi ha l'AE la Canya, creada el 1970 amb

equips de basquetbol i futbol infantil i amateur. Una altra entitat local és la Societat de Caçadors de Capsec, dedicada a la pràctica de la cacera i que realitza també altres activitats, com la neteja de camins.

Quant a festes, són força les que se celebren al llarg de l'any. Les velles consuetes parroquials de la Vall del Bac i de Sant Martí de Capsec parlen de la importància que, en altres temps, tenien les diferents celebracions religioses, algunes de les quals s'han mantingut fins als nostres dies. La festa major de la Vall de Bianya s'escau a mig mes de maig, per Sant Isidre, i la majoria d'actes es fan a l'Hostalnou. Va ser l'any 1980 que l'Ajuntament decidí de fer-se càrrec de la seva organització i, a aquest efecte, nomenà la comissió de festes. La festa major actual compta amb una sèrie d'actes que omplen tot el cap de setmana. En sobresurt l'ancestral "sembrada" de confits i caramels que els pabordes realitzen a la sortida de l'ofici, tradició d'origen desconegut però clarament evocadora de l'activitat del sant camperol que va ser canonitzat en el segle XVII.

Se celebren, a la parròquia de Sant Pere del Puig, les festes de Sant Antoni del Porquet

(gener) i de la Puríssima. S'escau per pasqüetes el Roser de Sant Andreu de Socarrats, on hi ha el nucli de Llocalou. A la Canya, la festa major se celebra el primer de maig, coincidint amb la festivitat del titular de la parròquia, i pel desembre es fa la festa de la Mare de Déu de l'Esperança, venerada en la capella que ja existia al final del segle XVI. El dia de Pasqua Florida se celebra el Roser de Sant Martí

de Capsec, i pel setembre es fa l'aplec a l'ermita de Sant Miquel del Mont, en els paratges de la qual té lloc una concorreguda arrossada popular.

Darrerament s'ha recuperat també la festa de la parròquia de Sant Salvador de Bianya i, per iniciativa privada, se celebra, el diumenge *in albis*, una completa festa a la vall del Bac.

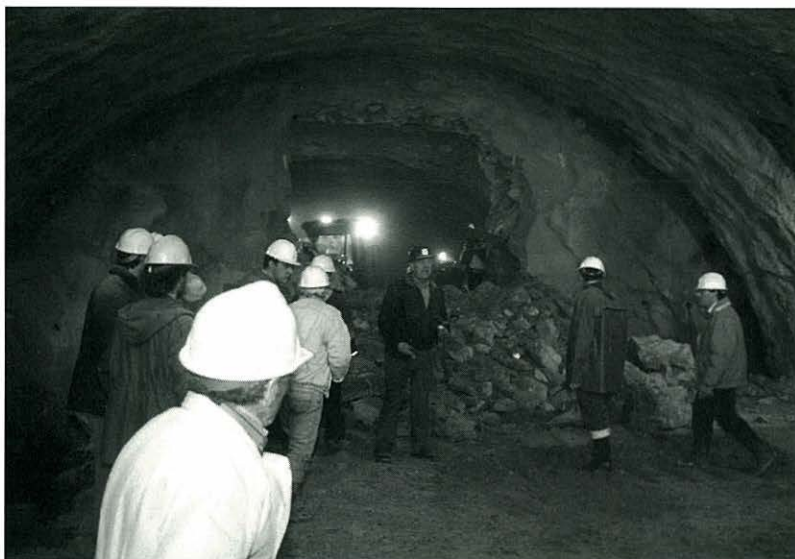

Excursió a Castellar de la Muntanya, l'octubre de 1994, organitzada pels Amics de la Vall de Bianya.

Celebració del Campionat Absolut de Cros de Catalunya, pel febrer de 1994, a l'Hostalnou, sota l'organització del Club Esportiu Vall de Bianya.

EL TÚNEL DEL CAPSACOSTA

36

La calada o connexió de les dues boques del túnel del Capsacosta tingué lloc pel gener de 1994.

92

Si la construcció de la calçada romana, dos mil anys enrere, va suposar una destacada millora, l'obertura del túnel del Capsacosta ha obert per a la Vall de Bianya noves perspectives de progrés en l'imparable camí cap al futur. Aquesta obra pública, la més important de totes les que s'han efectuat darrerament al municipi, va ser inclosa dins el Pla General de Carreteres de la Generalitat de Catalunya com una variant de la carretera C-153, per tal d'evitar el pas pel coll del Capsacosta i enllaçar més fàcilment la Garrotxai el Ripollès.

El Govern de la Generalitat, pel desembre de 1991, encarregà a l'empresa pública Gestió d'Infraestructures, SA (GISA) l'execució de les obres,

i aquesta contractà la realització a Dragados y Construcciones i els treballs de direcció a Euro Geotècnica, SA. Pel juliol de 1992 s'iniciaren els treballs d'aplanament de terres, i de manera molt ràpida s'anà avançant en la realització del projecte. Vint-i-sis mesos i quinze dies després, el 15 d'octubre de 1994, s'efectuà la inauguració de la variant, amb els dos falsos túnels anomenats de la Calçada Romana, de 99,5 m, i de Torrent Mitjà, de 86,5 m, i els dos túnels naturals dits de Mestre Esteve, de 292,5 m, i del Capsacosta, el més llarg de tots, de 1.884 m, a l'interior del qual hi ha la ratlla termenera dels municipis de la Vall de Bianya i de Sant Joan de les Abadesses. La longitud de la nova variant és de 7,8 km.

La *calada* o foradada total del túnel principal, el del Capsacosta, tingué lloc el 14 de gener de 1994, amb assistència del conseller de Política Territorial i Obres Públiques, Josep M. Cullerell, i de nombroses autoritats. Nou mesos després, aquesta vegada amb la presència del president de Catalunya, Jordi Pujol, i amb una gran concurrència, va tenir lloc la inauguració del conjunt de les obres i la seva immediata obertura al trànsit. El pressupost final de les obres fou de 5.825 milions de ptes., import al qual cal afegir el cost de les expropiacions i serveis afectats, que pujaren 98 milions més. Una de les

actuacions més satisfactòries fou la dels tractaments destinats a eliminar els efectes d'impacte ambiental causats per l'obertura de la variant; s'estengueren 110.629 m² de terra vegetal i s'efectuà hidrosembra en aquests terrenys i en 61.081 m² de desmunts.

Aquesta fou la primera vegada que un president de Catalunya visitava la Vall de Bianya, i encara que només fos per unes hores i per un motiu tan concret, l'estada s'ha de qualificar d'històrica. A part tot això, coincidint amb les obres d'obertura de la variant i dels túnels es feren una sèrie de millores que no costaren ni cinc cèntims al municipi, com l'asfaltatge de la vella pista d'accés a la vall de Sant Ponç d'Aulina; la canalització fins a l'exterior de l'aigua de la deu que va ser trobada dins el túnel principal, amb un doll mínim de 800 litres d'aigua per minut; la restauració i la il·luminació exterior de l'església d'origen romànic que dona nom a la petita vall, amb una inversió superior als 5 milions de ptes., i una intervenció de neteja i condicionament de la via romana del Capsacosta, pressupostada en 45,6 milions de ptes.

Per a la variant s'havia previst una mitjana de circulació de 3.500 vehicles diaris, nombre que ja quedà superat l'endemà mateix de la seva inauguració.

El president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, va inaugurar, per l'octubre de 1994, la variant de la C-153 amb els túnels de la vall de Sant Ponç d'Aulina.

Cent anys abans de l'obertura del túnel

L'any 1883 estava ja acabada la carretera d'Olot a Sant Joan de les Abadesses, pel coll de Caubet. En contra del criteri dels experts, hi hagué qui defensà des del primer moment que aquesta carretera hauria estat de més bon transitar si s'hagués projectat per Bianya i la vall de Sant Ponç d'Aulina. Cent anys abans que s'obris el túnel del Capsacosta, amb la consegüent millora viària que ha donat la raó a aquella gent clarivident, la decisió tècnica era encara discutida, tal com queda palès en l'article "La carretera de Sant Joan de las Abadesses":

"En fet de carreteres, la de Sant Joan de las Abadesses se pot ben calificar d'ignominia nacional. No som pas molt vells encara, los que recordém la estranyesa y admiració que causá á la gent que pensan, lo saber que dita carretera quedava enginyada y aprobada ab lo trassat que avuy te". (...)

"Algú preguntarà: ¿Es que no hi

havía medi de buscar mellor trassat per aquesta carretera? Si hi era y per aixó es més de sentir l'obcecació ó lo que sigui del enginyer que la plantejá, qui es fama que fou avisat y fins se negá á examinar lo nou camí que se li indicava. Passant per la vall de Vianya y pujant per lo coll de la Girona (Sant Pons) s'obbiavan tots aquestos inconvenients. Aquesta última collada está més de cent metres més baixa que la de Santigosa y la carretera, apart de fertilisar una rica vall y afavorir una munió de parroquias, se desenrotllava en pendents suaus y sempre al soley, condició que tot enginyer de mitjana inteligencia te avans que tot en compte tractantse d'una carretera montanyesa. La distancia era poch major pero resultava menor per quan se podía avansar més camí".

A.B.C. (pseudònim de Marià Vayreda i Vila). Setmanari *L'Olotí*, núm. 321, Olot, 21 de gener de 1894.

Bibliografia

Per a la realització d'aquest llibre han estat consultats molts documents de l'Arxiu Municipal de la Vall de Bianya, on es guarden també els de l'antic Ajuntament de Sant Salvador de Bianya, i s'han revisat especialment els llibres d'actes. També s'ha examinat l'Arxiu Parroquial de la Vall de Bianya, que agrupa documentació relacionada amb diferents parròquies, i les actes de les visites pastorals guardades a l'Arxiu Diocesà de Girona. En casos puntuals han estat consultats diversos protocols notariaus que formen part del fons de l'Arxiu Històric Comarcal d'Olot. A tot això cal afegir-hi la bibliografia consultada, que ha estat, principalment, la següent:

ALCALDE i GURT, Gabriel i BURJACHS i CASAS, Francesc: *Els primers mil·lennis*. Quaderns d'Història d'Olot; Olot, 1991.

BURCH i VENTÓS, Mn. Josep: *Datos para la Historia del Tradicionalismo Político durante nuestra Revolución*. Barcelona, 1909.

CAULA, Francesc: *El règim senyorial a Olot*. Olot, 1935.

CALZADA i OLIVERAS, Mn. Josep: "Santa Maria de Sacot". *Annals 1979* del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca; Olot, 1980.

CLARA, Josep: *Els maquis*. Quaderns de la Revista de Girona, núm. 36; 1992.

DANÉS i TORRAS, Joaquim: *Història d'Olot*, vol. II. Ajuntament d'Olot; Olot, 1977.

GALWEY, Enric: *El que he vist a can Parés*. Sala Parés; Barcelona, 1934.

GRABOLOSE, Ramon: *Carlins i liberals*. Edit. Aedos; Barcelona, 1972.

JORDÀ i GÜELL, Ricard: "La batllia de Pinoses a la Vall de Bianya". Comunicació dins el llibre *Jornada d'Estudis sobre les terres de Bianya*. Olot, 1987.

LLONGARRIU i MONSALVATJE, Ramon: *La meua Garrotxa. Un antic i oblidat país*. Llibres de Batet; Olot, 1990.

LLONGARRIU i MONSALVATJE, Ramon: "El retaule de Sant Ponç d'Aulina". *Annals 1989* del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca; Olot, 1990.

MONSALVATJE i FOSSAS, Francesc: *Nomenclátor Histórico de las iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la provincia y diócesis de Gerona*. Olot, 1909.

MULLERAS i BERNADES, Ramon: *Acció dels francesos al Mas Ayguanegra*. Fullet que recull un treball periodístic publicat al setmanari *La Comarca d'Olot*, l'any 1980.

MURLÀ i GIRALT, Josep: *La Vall de Bianya*. Amics de la Vall de Bianya; Olot, 1979.

MURLÀ i GIRALT, Josep: "Notícia dels temples de l'ardiaconat de Besalú a través d'un document del bisbe Josep de Taberner i d'Ardena". Llibre de les actes i comunicacions de la *IV Assemblea d'Estudis d'Amics de Besalú i el seu Comtat*. Camprodon, 1980.

MURLÀ i GIRALT, Josep: *Guia del romànic de la Garrotxa*. Alzamora; Olot, 1983.

MURLÀ i GIRALT, Josep: "La imatge romànica de Santa Maria de l'església de Sant Pere del Puig". Comunicació dins el llibre *Jornada d'Estudis sobre les terres de Bianya*; Olot, 1987.

PAGÈS i PONS, Joan: *Els senyorijs al-lodials situats dins la parròquia de Santa Margarida de Bianya durant la baixa edat mitjana*. Amics de la Vall de Bianya, 1981.

PAGÈS i PONS, Joan: "Les esglésies i parròquies de la Vall de Bianya". Comunicació dins el llibre *Jornada d'Estudis sobre les terres de Bianya*. Olot, 1987.

PLANAGUMÀ i NOGUÉ, Teresa: *Escrits diversos de Josep Berga i Boix en el 150è aniversari del seu naixement*. Editora de Batet; Olot, 1987.

POZO i FERRER, Montserrat del: "Els Ferrer, una antiga família de Bianya". Comunicació dins el llibre *Jornada d'Estudis*

sobre les terres de Bianya. Olot, 1987.

SALA i CANADELL, Ramon; PUIGDEVALL i DIUMÉ, Narcís i MELCIÓ i PUJOL, Josep M.: *Caminant per l'Alta Garrotxa*. Olot, 1984.

VALLS, Mn. Pere: *Manuscrits* (V vol.). Biblioteca Marià Vayreda, d'Olot.

Agraïments

Primer de tot, cal agrair l'ajut i facilitats donats per Moisès Dorca i Pujolràs, alcalde de la Vall de Bianya, i Ernest Casas i Vila, secretari de la corporació, pel que fa a la llarga i continuada consulta del fons arxivístic municipal, base de la major part de les informacions inèdites recollides en aquesta monografia. S'ha d'agrair, també, la bona disposició demostrada per Mn. Enric Plantès, responsable de la parròquia de Sant Josep Obrer de la Canya, tocant a la consulta dels fons documentals de la majoria de les parròquies bianyenques allà dipositats actualment. Per la seva col·laboració, aquest agraïment es fa així mateix extensiu a Josep Darné i Ayats; Ignasi Pujador i la seva esposa Florentina Estany; a les germanes Burch i de Rocafiguera, Enriqueta Domènech i Puig, Jaume Toldrà i Nogué i Xavier Plujà i Darné. També a Salvador Oliva, que ha realitzat, servint-se de mitjans

informàtics, el plànol del municipi que figura en una de les primeres pàgines del llibre. A ells, a Imma Darné, a M. del Tura i Meritxell Murlà i a tots els qui, sense que hagin estat aquí esmentats, han facilitat algun tipus d'informació que ha ajudat a completar el treball, va dedicat de manera especial aquest llibre.

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Les fotografies de les pàg. 12, 25, 46, 51, 53, 65, 80 i 89 procedeixen de l'arxiu de l'entitat Amics de la Vall de Bianya; les de les pàg. 74 i 75 han estat cedides per Enriqueta Domènech; la de la pàg. 28 ha estat reproduïda del setmanari *La Garrotxa*. És de Pilar Burch la de la pàg. 44, i les de la pàg. 45 són de Xavier Plujà (esquerra) i Jaume Toldrà (dreta). Els goigs reproduïts a la pàg. 33 formen part de la col·lecció de l'autor, a la qual també pertanyen els documents que il·lustren les pàg. 54 i 55.

Les fotografies de les pàg. 30, 31 (dalt) i 66 han estat cedides per la família Pujador-Estany; les de les pàg. 64, 68 i 69 procedeixen de l'arxiu de la família Burch, d'on també s'ha tret el dibuix reproduït a la pàg. 65. Les fotografies de les pàg. 8, 9, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21,

23, 24, 26, 27, 31 (baix), 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 47, 48, 49, 52, 56, 57 (dues), 58, 59, 60, 61, 62, 63 (dues), 70, 72, 73, 76, 77, 78 (dalt), 84, 88, 91 (dues) i 93 són de J. Murlà. Ha estat cedida pel setmanari *La Comarca d'Olot* la fotografia de la pàg. 92 i s'ha reproduït directament de la publicació *Capsacosta*, que editen les parròquies bianyenques, la de la pàg. 71.

La il·lustració de la pàg. 11 procedeix del llibre *Història d'Olot*, de J. Danés; la fotografia de la pàg. 11, del llibre *Els primers mil·lennis*, de G. Alcalde i F. Burjachs; els escuts heràldics de la pàg. 15, d'*El règim senyorial a Olot*, de F. Caula, i formen part de la col·lecció i arxiu de l'autor els documents reproduïts a les pàg. 79, 82, 83, 86 i 87. Del llibre *El paper moneda català*, d'A. Torró, és la il·lustració de la pàg. 78 (baix).

Monografies locals

Títols publicats

Cornellà de Terri

per Jaume Portella

La processó de Verges

per Jordi Roca

Anglès

per Pau Lanao

Sant Feliu de Guíxols

per Àngel Jiménez

Llagostera

per Dolors Grau

Castelló d'Empúries

per Miquel Planas

Tossa

per Jaume Leonart
i Maria del Pilar Mundet

Palamós

per Rosa Maria Medir
i Carles Sapena

Besalú

per Joan López

Les Planes d'Hostoles

per J. Campistol, J. Canal
i M. Soler

Agullana

per Enric Tubert

Olot

per Jordi Canal i Morell

Llegendes i misteris de

Girona

per Carles Vivó

Palafrugell

per Xavier Febrés

La Jonquera

per Albert Compte

La Cellera de Ter

per D. Pujol i Ll. Llagostera

Cassà de la Selva

per E. Bagué, O. Gutiérrez,
J. Carreras

Hostalric

per M. Duran, J. Juanhuix
i R. Reyero

Figueres

per A. Romero i J. Ruiz

Crespià

per J. Busquets

Lloret de Mar

per Joan Domènech

Banyoles

per J. Grabuleda i J. Tarrús

Puigcerdà

per Sebastià Bosom

Begur

per Lluís Costa

Viladrau

per M. Feliu, I. López,
X. López i Ll. Pagespetit

Camós

per M. Duran

Camprodon

per Silvia Planas

Maçanet de la Selva

per El Taller d'Història

Sant Jordi Desvalls

per S. Planas
i N. Puigdevall

Ribes de Freser

per Miquel Sitjar i Serra

Salt

per X. Alberch i J. Burch

Sant Joan de les

Abadesses

per J. Albareda i J. Ferrer

La Vall de Bianya

per J. Murlà i Giralt

Propers títols

Capmany

per A. Egea i M. Roig

Gualta

per Ramon Alberch

Platja d'Aro

per Pere Barreda

Guies

Títols publicats

Els jueus a les terres gironines

per Ramon Alberch
i Narcís Jordi Aragó

Rutes d'art sacre (1939-1985)

per Josep Maria Marquès

Les havaneres, el cant d'un mar

per Xavier Febrés

Els estanys eixuts

per Josep Matas

El món del suro

per S. Hernández i Bagué

El Ter

per J. Boadas,
J. M. Oliveras i X. Sunyer

Trens i carrilets

per Josep Clara

Canvistes i banquers

per Narcís Castells

Màgiques, pors i supersticions

per Carme Vinyoles

Els volcans

per Josep M. Mallarach

Els indians

per Rosa Maria Gil

Els Pirineus, del Puigpedrós al Puigneulós

per Josep Clara

Cristians de Girona

per Josep M. Marquès

L'estany de Banyoles

per M. Coma i J. Gratacós

Els rellotges de sol

per M. Gil

Els maquis

per J. Clara

Els monuments megalítics

per J. Tarrús i Júlia Chinchilla

El pessebrisme

per J. Dalmau i Corominas

La ceràmica

per Andreu Bover

La farga

per Jordi Mascarella

Castells vius

per C. Vinyoles, M. Torns
i P. Lanao

La pesca

per J. Sala i J. Domènech

La ramaderia

per P. M. Parés i T. Vilaró

Els protestants

per Josep Clara

La tramuntana

J. M. Dacosta, X. Febrés

El Montseny

J. M. Rueda i J. Tura

L'electricitat

per M. Pous i J. Callol

Propers títols

El periodisme

per Lluís Costa

Sobre la Vall de Bianya s'ha escrit força, d'uns anys ençà. Però no hi ha una publicació que reculli succintament tot el relacionat amb els fets pretèrits d'aquesta terra i els canvis històrics que s'han anat produint fins a l'actualitat.

Aquesta monografia, cenyida a les característiques de la col·lecció a la qual pertany, és una síntesi de tot allò que convé saber d'aquest extens municipi de la comarca de la Garrotxa, els visitants del qual cal que ressegueixin a poc a poc els camins i senderes que el travessen per tal de deixar-se captivar plenament per l'encis del seu esplèndid paisatge.

Josep Murlà i Giralt (Olot, 1950) ha desplegat una intensa activitat cultural i periodística a la comarca de la Garrotxa. És, des de l'any 1976, secretari del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca i també de l'entitat Amics de la Vall de Bianya. És redactor del setmanari La Comarca d'Olot. Entre els llibres que ha escrit hi ha Guia del romànic de la Garrotxa (1983), Gegants i altres entremesos de la Garrotxa (1985) i El convent de monges de la Divina Providència (1992).

MONOGRAFIES LOCALS

Diputació
de Girona

Caixa de Girona